

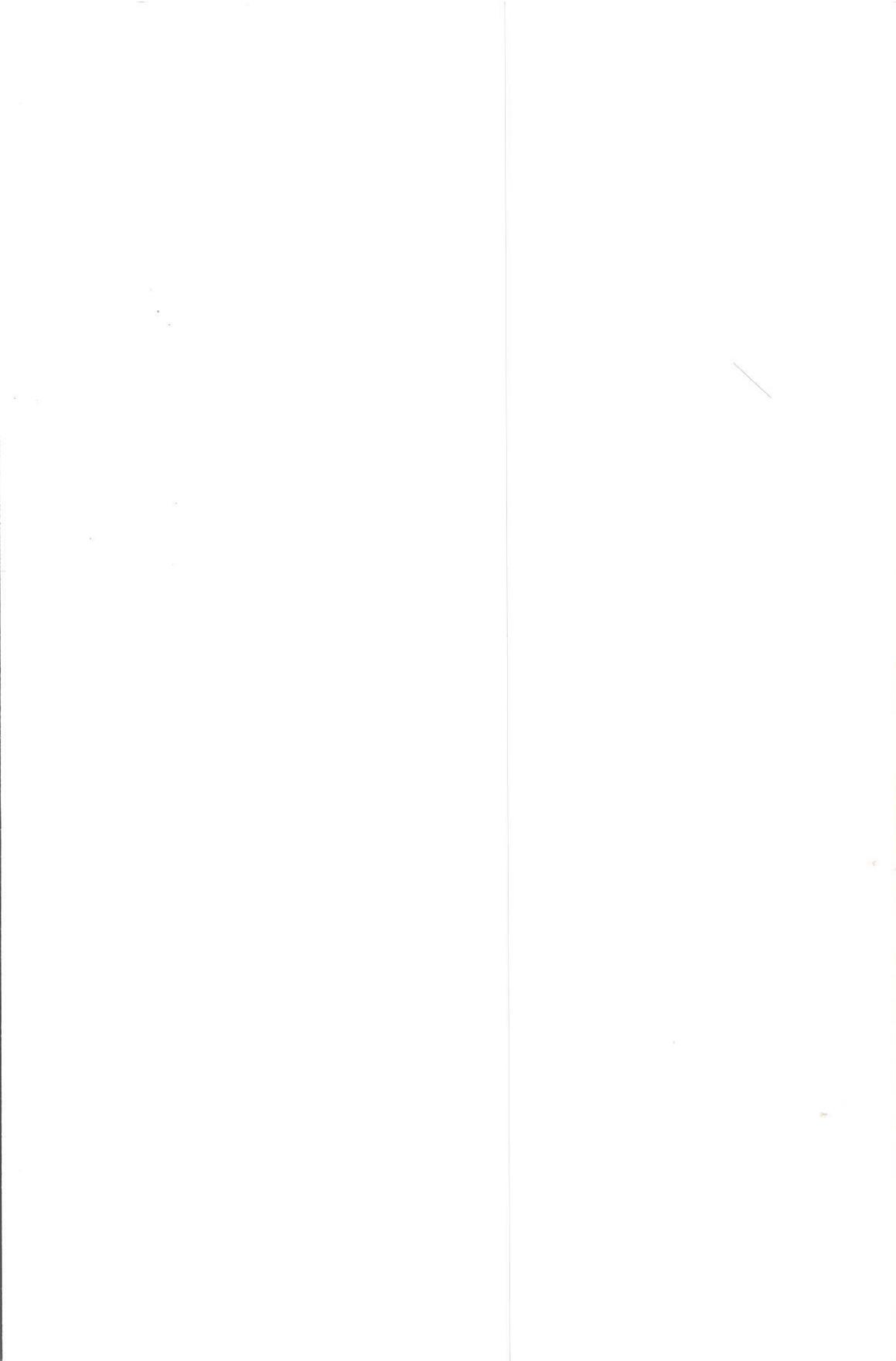
گەنجينا پەيچىن

ئاقيستايى

فاضل عمر

گەنجىنا پەيچىن ئاڭىيىستايى

سپریز پرس

خودانگ ئىمتىازلى حافظ قاضى

سەرنقىسىز
مۇئىت طېب

©

ماڭىن چاپكىرىنىڭ دپاراستقى نە

ئەدۋىسىز

كۈردىستان ئىراقلى - دەھۆلەك
ئاشقاپىدا ئېكەتىا سەندىكايىن
كىرىكاپىن كۈردىستان ئەللىك
فاتالى سىيەم
تەلەققۇن: ٧٢٢٥٣٧٦ - ٧٢٢٢١٢٥

www.spirez.org
www.spirezpage.net

- زىمارا ووشانى: (٢٨٦)
- نافى پەرتۇوگى: گەنجىنا پەيپەن ئافىستايى
- بېرەمەتكىن: فاضل عمر
- تىبىچىن: يابى باھۆزى
- دەرھىنئانا نافەرۇگى: نازدار جزىرى
- بەرگ: يەيار جەمیل
- سەرپەرشتى چاپى: شىروان ئەحمد تەيىب
- چاپا: ئىتكى
- تىۋاڑى: (١٠٠٠) دانە
- زىمارا سپاردىنى ل رېقىبەريا گشتى ياكىيەخانەيان ل
ھەولىرى (٩٩٤) ل سالا ٢٠٠٨
- چاپخانى خانى - دەھوك

گەنجىنا پەيقىن ئاقىيىستايى

**وەرگىپان و
بەرھەئىرىدىن و پېشىڭۇتن**

فاضل عمر

2008

ئەسلىيەت

ناڤي ژيندري سره گه ب زمانی ئىكى

**Joseph H. Peterson, dictionary of most common Avesta words,
copyright 1995.**

نَاشِه رُوْكَل

٧	..... بیشگوتن
١١	..... زمانی ئافیستایی
١٥	..... سیستەمی دەنگ- گوھارپتنی
٢١	..... ئەلیقبىتىكا ئافیستایي
٢٧	..... فريشتەيىن زىرادەشتىيى
٣٧	..... رۆزههڙمیرى يا زەرادەشتىان
٤٥	..... گرنگى يا نافىئن رۆزان
٤٧	..... كورتكىرى
٥١	..... لېڭىردىن پەيقىئن ئافیستايى

پیشگوتن

د هرازینه

بوجى نهذ برهه مه گرنگه؟ دبت بهرسنه کا کورت و ئىكسەر مەژىي گەلهك ژ مە تىر نەكت، لەو پىشگوتنە کا ھەممەرەنگ (ھزرى-دىنى-مېزۈوېي-....) گەلهك فەرە بۇ چىكىرنا پر و ئاشاهىن پېتكەنگىدانى و خود د ناڭدا دىتنى. نەۋ ئاشكارابوويە كو كوردى زمانەكى باكۆرى رۆزافا كۆما زمانىن ئارىه (ئيرانى) ژ زمانىن ھندۇرۇقلى. ھەلبىت، نەف راستىيە ژ ئالىيەكىشە گەلهك كەفن نىنە، ژ ئالىي دېشە، كۆمەكاساخەتان دگەل بەند و ھەڤبەندىيان ب خود را دەھىنت؛ نەف راستىيە ژىبۇونا مە يىا كولتۇرى ئاشكرا دىكت. ل ھەمان وەخت، زمانى ئاقىستايى ژ باكۆرى رۆزھەلاتى دەھىتە باكۆرى رۆزافا... و شەپەك سەك ژى لسىر خودانتىن نىنە، چونكى فارس ژ ھەميان بەيزىتر و دەنگ-بىلدەرن و ھەمى نەھفييەن دى، ھند بېھىزىن نەشىن ژىبۇونا خود بېيىژن.

بۇ راستەر تىكىن و گۈگۈاندىن و كاملاڭىرنا ئەشقى راستىيى، پىددىيە زمانى كوردى، بەرى ھەرتىشىتەكى دى لسىر بىنەما و دەھىن وى بەھىتە دانان، ئانکو ئىرۇ ب دوهىشە بەھىتە گرىيدان.

پېتكەن گرىيدان ژى، لسىر ئىلك راستىيى دەھىتە ئاشاكىن؛ دىتنا شۆپىيەن زمانى و ھەڤبەندىيەن وى د زمانىن كەشتىر دا، ئانکو راڭىرنا شۆپىيەن زمانى ئىرۇ لسىر بەرپەپىن مېزۈوېي. نەفه ژى بى دۆكىيەمەنت (نىغىسارىيەن زمانىن كەفن و كەفنارە) ناھىتە كىن.

وەختى ئەم ل مىزۇوېي بىتىپىن، دى ب دەھان ناڭ ھىئىنە بەرچاڭ. لى بەس نافن!! يان
ھندەك پارچە نقيسaran. ھەردو ڙى نەشىن مە راستەرى بکەن، ھەگەر مروق گومانى
بکەت. بۇ دەمەكى درېڭ، پرانى يا نافىن كوردان سەردەپى بۇون و ب ئەرمەپى يان
زمانەكى دى دنىيىسىن... لى ھېشتا كوردن و زمانەكى تايىبەت ھەنە.
مەرەم ئەو نىنە، ئەڭ گۇتنە گومانى بئىختە ھەمى مىزۇوېي، مەرەم چىكىن
ھوشيارى و ئاگەھىيە دەما ئەم سەرەدەرىي دگەل مىزۇوېي و نقيسارىن مرى دكەين.

* * *

وەكۈ ئاشكرا، كەفتىرىن نقيسارىن زمانىن ئارى، كو بىنەمايىن زمانىن ئەقى كۆمى
پاراست بىن، پارچەبىيەن پرتووكا پىرۇزا زەرادەشتىيان (ئافىستا)، ب تايىبەتى نەسڪا گاتا
كۆفەدگەپتە سەرەدەمى زەرادەشتى ب خوھ.
وەكۈ ھاتىھ رۆھنەكىرن، بۇ ئاڭاكرنا پېرىن ھەقبەندى يا ئىرۇ ب دوهىقە، پىدىفيه
ھەمى رەھىن دىرىين بەيىنە قەكۈلان و قەزىياندىن داكو مىزۇو پېتكە بەيتەگرىيەدان و
زمانى مە لىسر رېندا خوھ روونت و وەرارى بکەت... لەو ئەڭ پېرۋەز و بىيەن ب ھەمان
رىي بازى دەيىنە بەرھەفکىرن، پىدىفيه كا ژىنداران بۇ پاراستنا زمان و كولتۇر ئەرەدى ل
بەرانبەر كولتۇر و زمانىن دەھەرى.

* * *

بىنگومان، قەزىاندىنە ھەر زمانەكى مرى، كۆمەكا ئاپىشەيان قىپا ھەنە و راكرنا
زمانى ئافىستايى ۋ دەستخەتىن دىرىين، بىبەھەر نىنە ۋ ئەوان ئاپىشەيان: ئىڭ، وەكۈ
ھەر زمانەكى مرى، راكرنا دەنگان، دېت سەد ۋ سەد دروست نەبت، چونكى ب خەتكى
ئارامىي كېم قاول ھاتبو نقيسىن. ب خوھ كۆنسونانتان ڙى ئاپىشە ھەنە. دو، راكرنا
مانەيا پەيغان و رەوشان رېزمانى، ھەمان ئاپىشە ھەنە. سى، ھەمى ئافىستا يا ئىڭ
زەمانى نىنە، لەو كەفتىرىن فۇرمى پەيىشى و رېزمانى (دېت يى سەرەدەمى زەرادەشتى
بخوھ بىت) دگەل نووتىرين (دېت وەختى ساسانيان يان ھەرقەتر بىت) دەيىنە دېتن، چار،
پەلىكۈلىن ئافىستايى و زمانى وى، ۋېلى خەلەت خواندىنە مە باسکرى، پەمانىي و
ھندەك جاران پەرفۇرمى و پېپۇچۇن پەيداكرىنە.

لی ئەقى ئالى تارىك، رۇنەھى ژ ئالى دى نەقەشارتىيە، كۆپ ھەمان سەنگىچى چىرىشكىن رۇناھىيى رىكا لىتكۈلىنى و راستاكرنى گەش دىكەن، وەكىو: ئىيڭىز، زمانەكىن ھەشقاخىنى ئافىيستايىي (سانسکريتى) ژى مايمە و ھندستانى - بەرھەۋازى ئيرانى - كولتسورەكى بەردەوام و پېكىھ پاراستىيە. ھەمان تشت بۇ گىرىكى و لاتىنى دەھىتە گۇتن. دو، بەھرا پەر ژ زمانىن ئارى يان ئيرانى ماینە و دشىن رۇناھىيەكە باشقاھەكەر ل زمانى ئافىيستايى بىكەن. سى، پارسىن ھندستانى گەلەك ژ كولتسورى زەرادەشتىي و ئافىيستايى پاراستىيە. چار، رىبازىن راکرن و لىتكۈلىنى ھەند پېيشكەفتىيە، رىزەيا خەلەتىي گەلەك دابەزاندىنە خوارى... .

* * *

ئەق فەرھەنگە ب ئەو ئارىشەيىن مە گۇتىنفە، ژ زمانى ئىنگالىزى ھاتىيە وەرگىرپان و بەرھەفکەن، ئانكوب ديتنا من. ئارىشەيەك دى لى زىيەدەبۈويە، نەخاسىمە گونجانا سەددەر سەددە نافىبەرا چو زماناندا نىينە، بلا چەند خزمىن ھەقىن. لەو، دېت گافەكە ژىكەدۇرۇبۇونى ل نافىبەرا پەيقيەن ئافىيستايى و كوردى دا بەھىتە دېتن و ئارىشەيەك يان دو ل يېن بۇرى زىيە بېن.

ھەروەسە، گەلەك جاران فۇرمىن رىزمانى وەك فۇرمىن زمانى د ئەقى فەرھەنگىدا ھاتىيە رىزىكەن... ئەق ژ ئالىيەكىفە زەتكىننە كۆپىزىن ئەقى دەدەتە خواندەوارى، لى ئارىشەيَا نەگونجانى ل پەھى خوخە دەھىلتە.

بۇ نەھىيلانا ئەق ژىكەدۇرۇيى (ژ نەنجامى وەرارا سروشتى و وەرگىرپانى)، من بىزاش كەد پەيقيەن كوردى يېن نىزىكى يېن ئافىيستايىي ل بەرانبەر داتىم يان فەرۇزان بۇ بنقىسىم. و ھەكەر پەيقەك ھەفتۇخ بىت و نەو ژى دوور كەفت بىت، من دگەلدا ل ناڭ كەفانان دانايە.

ئارىشە يادى كۆ ھەزى دوبارەكىنى بىت، فۇرمىن رىزمانىنە. ژىيەدەرى سەرەكى يېن من وەرگىرپان لىسر ئافاڭىرى، سەرەدەرى يادى پەيغان دگەل فۇرمىن رىزمانى كىرىيە و نەدوورە ھند سانەھى نەبىت ب دروستى فۇرمىن بەرانبەر بەھىنە دېتن، لەو پەتر وەرگىرپان ژ ناڭ، سىيغەت، ئافى كارى (ژىنەر) و پېپەھەستان پېڭ دەھىت... .

داخوازا لیپورینی ژ خواندهواران و لیکولان دکەم ھەکەر ھندەك خەلەتىيەن بەرجاڭ ل وارى ھەفگىرنى ھەبن.

ل دوماهىي، ھېقىخوازم ئەڭ فەرەنگە ب ھەمى كىماسىيانشە، ھەم بېتە لېنەك ل ئافاهىي نووژەتكەن و ۋەزىاندىنا رەھىن زمان و كولتۇرى كوردى، ھەم بېتە ژىدەرەكى لېكولىنى و ھەقبەرگىرنى.

ھەروەسا داخوازا بەخشىنى ژ خواندهواران دکەم بۇ ھەر كىماسىيەكى ل شرۇفەكىندا پەيچان كو ئەز پېشىستىم دى ھەبن، چونكى ئەڭ بارە من ژ خەمخۇرىنى و بۇ ئافاكرىنا پەركە كولتۇرى ھلەكتىيە، نە ژ زانىن و شەھەزايى د كولتۇر و زمانى ئافىيستايى دا.

زمانی ئافیستایی

ڏ نافکرنی دیاره، ئەڻ زمانه ب کۆمه کا مرؤفان نەهاتیه نافکرن، بەلکو ب پرتووکا پیرۆزا زرادشتیان هاتیه نافکرن. ئەفه تایبەتەندىيەكە پىز ڙ مانايەكى پېرلا ھەيە. ئالىيٽ دى ڙ مژارا ئافیستا و زمانی وي، زەمانه. پارچەيىن فەرەستىن، وەکو زمان، لىھەر زەمانەكى درېز بەلاڭەنە، دېت ڙ نىقا ھزارا ئىلک بەرى زايىنى تاكو سەردەمى ساسانىيان فەكىشت، ھەكەر درېزتر نەبت.

ھەمى ڙىدەرەن مىزۇوې باسى دو ناشتىن گۈنگ دەن؛ ئىلک، دو دانەيىن ئافیستایى ڙ وەختى مادان و ھەخامەنسىيان ھەبوون، لەشكەرى سكەندەرى مەكىۋىنى يەك سوت و يا دى برەنە وەلاتى خود، دو، لىھەر دەمى ساسانىيان ئافیستا جارەكە دى ھاتە كۆمکرن و دەقەقەتە ناڭ بىست و ئىلک بەرگان و وەختى شەربىيىن موسىلمان شىران ۋەگرتى ۋە ڙى دەگەل دەولەتا ساسانى چو^(۱) ... ئانکو ئافیستایى و زمانى وي، دو تەنگاڭى دېتىنە و نەھەندەك پارچە و پەرت ڙىماينە.

ئەڤ بىيغۇدانى و نەئىتكىزمانى و زەمانى ياخىن ئافیستایى و نەبوونا دەستتەلەتكى خود ل ئەڤى كولتۇرى بکەتە خودان ئاپىشە ياخەقەتانى و باندۇرا دەرفە ل ھەمييى ڙىدەگەرىنە.

لى ئافیستا و زەرادشتى وەکو دىنەك، ھېشتا ھەنە و بىزاشا مانى دەن. ھەروەسا ب سەدان زمانزان و دىنناس و مىزۇوونقىيىسان لىكۆلىنىن ھەزى ل ھەرسى بىاڭان گەرىنە:

(۱) نەھەن چەند نەسک و ھەندەك پەرت ب تەنلى ل ناڭ پارسىن ھەندىستانى ماینە، ياخىن ھەمييىن گۈنگۈز گاڭالە كو ھەمى لېكۆل و زانا زەمانى وي قەددەگەرىنە سەردەمى ئەشىز زەرادشتى بىزوه.

۱. زمانی ئافیستایی، وەکو زمانەکی خودسەر و ئىك ژ كەفنە زمانىن ھندۇرۇپى.
۲. دىتى زەرادەشتى وەکو كولتۇرەكىن مەرۋەنە و ھزرى.
۳. ئافیستا و پرتۇوكىن دى وەکو مېزۇو يان دۆكۈمەنتىن مېزۇوبى...

ئەڭ ھەرسى بىاھىن لېكۈلىنى ل ئەقى پرتۇوكا پېرۇز، ئاستەكى ئەكادمىي و جىهانى ستاندىيە. لى مخابن، ئافیستا و زمانى وى ھېشتا نەبۇونە پارچەيەك گەرنگ ژ كولتۇرە كوردى، ھەكەرچى كورد نىزىكتىرىن میراتخودرن^(۱).
 لە ئەڭ بىزاشە دەل يېن دى، ھېشى يا ئاشناكرنا ئەقى كولتۇرە دىرىينە بۇ ئەقىيەن ئىرۇ و پېشكدارىيەكە ل ئافاكرنا پېرىن ھەقبەندى يا ئىرۇ ب دوهىقە و راوهستانىدا زمانى كوردىيە لىسر رەھىن وى...
 تاكو ئەكادمىي و زانكۆيىن مە ب ئەقى ئەركى رادبن و لېكۈلىنىن پېكىفەگرىدان و ئافاكرنا پېرىن ھەقبەندىيان ئەنجام ددهن، ھېقىيە كار و خەباتىن كەسى، بەردەۋام بن.

بەرپەرە ئىرۇ و يىتى

وەکو ھاتىيە رۆھنەتكەن، ئافیستايى، زمانى پرتۇوكەكىيە نە زمانى گەلەكى بەرنىاسە.
 ھەرودسا، ئافیستا نە گرىدائى چو جە و دەمەن چارچوقةگرىيە؛ دەمەكى درېز وەکو
 بەندىن پېرۇز، زارده، ھاتىيە پاراستن و پاشى ھاتىيە نېسىن. ل ئەقى وەختى درېز
 دەقىن دى ب زمانەكى نووتىر، لى ھاتىيە زىدەكەن...
 ل ئالىيى دى لېكۈلىنا مېزۇوبى ژى گەلەك ئالاۋە و شىلىيە و ئەق فااكتۇرىن مە
 رىزىكىرىن، ئالاۋۇزلى دىكەن. نە خاسىمە، ھندەك ژىسەر زەرادەشتى و ئافیستايى ب
 مىدىيانىھە گرىي ددهن و وەلاتى مىدىيا ژ نېغا ئىرانا نەۋ تاكو ئەنادۇلى بۇو، و ھندەك دى
 دېنە رۆزەھەلاتا ئىرانا نەۋ و نەدۇورە وىقەتر يان باكۇرى دەكەنە وارگەھىن وى.

(۱) ھەلبەت ئەڭ گۆزىنە بىراقىن ھندەك كەسان نە كىيم-بەدا دەكەت ئەزى دىختىت، نە خاسىمە بىراقىن دارتىشتى فەرەنگا ئافیستايى يان وەرگەپان گاتايان بىز كوردى...

ئانکو، تاکو ئىرق، ئاڤىستا پىياسى د ناڤبەرا رۆژھەلاتىپىوون و رۆزاخابۇونىدا دكەت، لىنىشى باش ئەوه، ژ خەرىتا خوارزمى تاکو كوردىستانى دەرناكەشت. ئەفە سىيىھەمین خالا پۈزەتىقە پاش مانا هندهك پارچەپىين ئاڤىستايى و هندهك زەرادەشتىان^(١) ب نافىن پارس ل هندستانى.

چاوا بت، ئاپىشەپىين مىزۇووبىن بلا بۆ مىزۇوناسان بن و تىشى پىز خزمەتا ئەفي پرۇڏەيى بەردەست دكەت زمانە... لە و دى بىاشى كەين ئەفي فەرەنگى بەكەينە رىكەك بۆ ئارمانجى كۆفەزىاندىن و پاراستنا هندهك رەھىن دېرىنە ل ناڤبەرا كوردى يَا ئىرق و ئاڤىستايىدا دوهى. ھەلبەت ئارمانج ئەۋىنە ئەم خوه ل زمانى ئاڤىستايى بەكەينە خودان (ھەكەرچى ئەفە ماھەكى رەوايە) لى پاراستنا ئەۋىز رەھا دېرىۋكىيە داکو زمانى مەيى ئىرق ھەم خوه پى بىكىت ھەم پى بىزىت.

داکو مزار مە نەراكىيىتە جەھەكى دوورتر ژ ئارمانجى، ل خوارى دى بىاشى كەين سەنگا خوه بىخىنە سەر ئىل چىقلىكىلىنى شەو ژى ئاۋايى دەنگۇوهاپتنى ل ناڤبەرا كوردى و ئاڤىستايى داکو ب سانەھىز شۇپا پەيپەن ئىرق ل مىزۇووبىن بەيىتە راکىن و خواندەوار بكارت بىز- و گۇتن ب (فەيىج) فە گىرى بدەت.

(١) ب نەچارىقە من ژى گەلەك پەيدىغا زەرادەشتى بۆ دينى و پەيرەۋىن دينى زەرادەشت پىتىخەمەرى بىكارئىنایە... ھەكەرچى، پىتافىه ئەم ھەمى دينى بەھ يان (بەھدىن) بۆ دينى زەرادەشتى و بەھدىن بۆ پەيرەوان بكار بىين، چۈنكى ئowan ئەو ناقە ل خورە كرىنە.

سیسته‌می دهندے - گو هارتني

ئاشکرايە، تاكو سەدسال يا نۆزدى كەسى ب ئاوایەكى زانستى باسى دەنگىگوھارلىنى و ھەۋېندى يا زمانان نەكريە تاكو ياكۆپ گريم زمانى سانسکريت ھەۋېرى كەفنه زمانىن ئۆرۈپى كرى و ھندەك راستىيەن سەير بۇ وي وەختى - دېتىن.

گريم، نافەك ديارە ل وارى زمانىن ھندئۆرۈپى و ھەۋېندى يا وان و وەرارا دەنگان. ل كنار سالا ١٨٢٢ ياكۆبى^(١) دېت؛ ب سىستەم، پەيچىن زمانى ئەلەمانى ژ رەگىن خوھ يېن ھندئۆرۈپى ب رىكا ھندەك دەنگىگوھەپىنان - وەراركىنە (ھندەك دەنگ ۋارى بۇونىن يان ھاتىنە گوھەپىن).

ويىقەتر، ئەو ۋارىپىوونا دەنگان ب ئاوایەكى زانستى ھاتە رېتكخستان، و نافى دەستورا گريم يان ۋارىپىوونا دەنگى ئىكەم لى ھاتەكىن.

ناشەرۆكى دەستورا وي ب ئەملى رەنگىيە^(٢) :

(١) www.amsWER.com

- Grimm's law
- Verner's law
- Sound change or phonetic change

<http://www.finucane.de>

- The Sound Changes

<http://www.cord.edu>

- Grimm's law & Verner's law

(٢) ئەذ نەخشە، جىن لۆلەرى دىگەل كېڭىن مەكگوالي ژ زانكىزىا مەشىگەن، بەرھەۋەكىرە.

سېستەمىن گوھەرلۇنىڭ زمانىنى پىشىنەز مانىنى ھندۇرۇپى

				Labio-velar
		għ	gw	
	gh	g	gw	Velar
		g		Dental
bh	dh	d	k	Labial
	b	t	kw	
	p			
Aspirated stops	Voiced stops	Voiceless stops		

پاشى، کارل ۋېرنەر، ل سالا ۱۸۷۵ دىت ۋارىپ بۇونا ھەمى دەنگىن زمانىنىن ھندۇرۇپى
ناكەفنه بەر دەستوورا گىرمى. و دىاركىر كۆ ھەمى دەنگىن كېيىن بىپېيىزىن voiceless stops
پېكىفە ھاتىينە گوھىرىن ئوب ئەڭلى ۋاىى:

$ph > f$

$th > theta$

$kh > h$

$sh > s, z$

ئەقان ھەردو دەستووران دگەل کارى زانايىن دى ل سەدساليا نۆزدى و بىستى، شىيان زمانىن دەستپېيکى دارىزنه فى و ھارا زمانىن زىندى ژ ئەوان زمانان، بەرچاڭ بکەن.

ئەقە كارىن گشتى بۇون، لى يېن خومسەر و قەدەر ژى ھەنە، دېت ل قىر بەيىتە دېتىن.
ھەروەسا ئەم بىزافى بۇ دكەين، پارچەيەكى درەنگ و نەدۋورە جارىكى و
پېرىمىسى بىت ل ئەفى وارى، نەخاسەمە كەلەك گەلىن ئارى و زانايىن ھەندۇرۇقپىنى
لېكۈلىنىن سەتكىن و زەتكىن پېشىكىشىرىنىن ج وەك كارىن زانستى ج بۇ گىزداندا گەلىن
خود ب ئەوان بەرپەرىن گەشاد فە ل مىزۇوپا دەفه رى.

بەرى ئەم بچىنە ناڭ بابەتى، پېنىھىيە ئەم ژىرىنەكەين كۆ زمان وەك وەنە وەرەكى
زىندى ب ئېل سەلىقەت وەرارى ئاكەت، ئەفى ئېل. دو، ژېھر نېمىسىنى و خواندىنى،
كەلەك جاران فۇرمىن كەفن دەربازى نېمىسىنى و پاشى زمانى ئىرۇ دىن، ئانكۇ ئاكەفەنە
بەر سىستەم و قانۇونىن سروشتى د زمانى دا. سى، ھەندەك پەيش و تىڭەھ، ژېھر ھەر
ئەگرا ھەبت، دەپەنە فەزىياندىن...

نەدۋورە پەيشا بەرز و بەل (و بلند) نموونەيەكى زىنلى بىت ل ئەفى وارى. ئېكەم
ئېكسەر ژ ئاقىستايى، بىڭوھەرىن، مايە و دوومە كەفتىيە بەر سىستەمى دەنگوھارپىنى
د زمانى كوردى دا.

چاوا بىت، ل خوارى دى ھەندەك رۇنەھىن ئېخىنە سەر گرنگەتىن دەنگوھەرگەرانىن
ئاقىستايى- كوردى، ھېقىيە بېتە پارچەيەك ل دیوارى كولتۇرى مە.

۱- وەرگوھاستنا / رز / بۇ / ل/ :

دەنگى / ل/ د زمانى ئاقىستايى دا نەبووپە... ئەو پەيپەن كوردىيىن ھەقبەرى
ئاقىستايى، / ل/ ژ جۇتدەنگىن / رز / پەيدابۇوپە. بۇ نموونە: د ئاقىستايى دا
پەيشا barez, barezâ, barezaya ب مانا بلند، چىا، بەرز ھاتىيە. د كوردى دا
وەكى بەرچاڭ، فۇرمى كەفن ل رۆزھەلاتى ھاتىيە پاراستن دگەل ھارا وى ل رۆزەڭا.
لى وەك دەستوور كۆما دەنگىن / رز / بۇوپە / ل/. لەو وەسا دەھىتە پېشىپەنەكىن كۆ
رەگى بەرز بېتە بەل. و بەل د كرمانجى دا ب مانا (ع. شامخ، عال) نكارە. و بلند ب
پاشگەر (نندە، ھنت، نند) ھاتىيە دارىشتىن. ب ھەمان رىكى دل ژ زەرەدە و گول ژ قەرەدە
پەيدابۇوپە.

۲- وهرگوهاستنا دهنگی /ه/ ل پیشی یا پهیقان بؤ /ب/ یان /گ/ :
 ب گشتی، دهنگی /ه/ ل پیشی یا پهیقین نافنیستایی وهکو /ب/ یان /گ/ د کوردی دا
 دهینه دیتن. نمونه ژی گلهکن، وهکو: ژ vaca و vâcsh و گوتن
 پهیدا بووینه. لَ واته و ووتن ژی وهکو خوه ل روژههلاتی ژی ماینه. همان گوتن بؤ
 پهیقین وهکو:

فایه، فاته: vâta , vaya

فیسیتی: بیست visaiti

فههركه: گورگ vehrka

فهرازه: بهراز varâza

فیسبه: گشت vispa

۳- /ذ/ بوویه /ز/ :

ل هندهک پهیقان، دهنگی /dh/ بوویه /z/. و هندهک دی بوویه /d/. هلهبتهت نه دووره
 هندهک ورگهپانین دی ژی ههبن. بؤ نمونه:
Ahuradhâta
 ناههورهذاته: ناههورازاده، ناههورای دایه.
Hvadhdhâta
 هوهذاته: خوهستی، خودزای.

۴- /پ/ بوویه /ف؛ ژ/ :

وهرگهپانا /پ/ ل پیشی یا پهیقان بؤ /f/، ل پرانی یا زمانین هندثورهپی روودایه. لَ د
 زمانی کوردی دا پتر ل ناڅ و پاشی یا پهیقان روودایه ته ل پیشین. بؤ نمونه، د ژنگلیزی دا
 ژ پهدا /پؤد پهیدابوویه. همروهسا ژ پاتمر.
foot
hapter ههپته: ههفت، ل ههفده بوویه /f/ .
ap ئاب: ناڅ

۵- کۆما هوه-/ هشە- بwooیه خوه-:

کۆما کۆنسونانتا /خ/ دگەل /و/ سمیقاول و ۋاولەك دى، ئىكە ڙ نيشانىن زمانى كوردى ل دەڭھەرى.

وا دىارە كۆمدەنگا ئاقېستايى هوه- **hwe**- زوو دو رى گرتىنە: يان /ھ/ نەمایە، و نەفە ل زارى هەورامى دەھىتە دىيتىن يان /ھ/ بwooیه/خ/ و نەفە ل پېرانى يا زارىن كوردى روودايىه، هەكمىچى ل زارى سۈزانى؛ وەكى فارسى، خوه- بwooينە خۆ. بۇ نەعونە:

هوه Hva

ھوهەتە: خومەپستى، خومەزاي hvadhâta

ھومر: خۆر (خومر) hvar

٦- كۆما ثر بwooیه /س/:

نەفە روودانەكا دى يە ل نافېمرا ئاقېستايى و ك سوردى دا روودايىه. هەلبەت نەفە سەرانسەرى نەقەومىيە، ئى ل ھندەك پەيقىن كلىل روودايىه وەكى:

ثرى: سى thri

پۇشەرە: پس puthra

٧- كەفتنا دەنگى /خ/ ل پېشى يا پەيقىن ب/خش/:

ب گشتى، كۆما دەنگى /خش-/ بwooیه /ش-/ ئانکو دەنگى /خ/ ڙى هاتىيە ھاشىزتن. وەكى:

خشەفندە: شەش، شەو xshafna

خشەثارە: شاه xshathra

٨- ئى/ ل پېشى يا پەيقان بwooیه /ج/:

د گەلهك زمانىن ھەندىۋەپى دا نەشى نېتكى روودايىه. دېت نەعونا يەھۇود كو د كوردى دا بwooیه جەھوو و د ئىنگلەيزى دا **jew** گەلهك ئاشكرا بىت... ئىنگلەزان ل رۆزىغا ئۆزۈپا يېھەۋدا ئېرىان كرييە **jew** و كوردان ل رۆزىھەلاتا نا فىن هەمان تشت كرييە. ل سەر هەمان تەرزى،

پەيقىن ئاقېستايى ڙى هەنە هەمان تشت لى قەمومىيە وەكى:

Yavan يەقان/ يەوان: حجان

Yasna يەسنه: جەئن

ئەلیفبىتە ئاقىيىستايى

ھەمى ئىندەرىن بەرددىست وەسا بۇ دچن، كو وەختى ئاقىيىستا ل سەرددەمى ساسانىان ھاتىيە كۆمكىن (د ناڭبەرا سەدسالى ياسى و چار زايىنى دا)، زانىان خەتك تايىهت ژ خەتك پەھلهفى بۇ دەربېرىنە ھەمى دەنگىن ئاقىيىستايى دارىشت.

وەكى دەھىتە زانىن، خەتك پەھلهفى ژ خەتك ئارامى ھاتىيە وەرگرتەن و ھەمى ئارېشەپىن خەتكى سامى ئىنيانىنە ناڭ پەھلهفى، لى خەتك ئاقىيىستايى، چونكى بۇ زمانەكى مرى و دەقەكى پىرۆز ھاتىيە دارىشتەن، لەو گرنگى دايىھەمى دەنگان و بىزاش ھاتىيەكىن كو جوداھىپىن گەلەك بچۈوك زى بېتىنە دىياركىن.

ل خوارى لىستەيەكا تىپپىن ئاقىيىستايى ھاتىيە رىزكىن:

تىپا كوردى	تىپا ئاقىيىستايى
ھ	- لـ -
ا	- لـ لـ -
ئ ئى كورت	- ئـ -
ى	- ئـ -

و	-) -
وو	- ڙ -
ك	- ڳ -
خ	- ڦ -
خ	(i) - ڦڻ -
څ	(ii) - ڦڻ -
ئ	- ڦ -
غ	- ڦ -
ڦ	- ڦ -
ڦ	- ڦ -
ي	- ڦ -
ئ	(i) - ڦ -
ت، ت	(ii) - ڦ -

(۱) بهري /ي/ y دهيته ب کار ثيانان (ڙيدهر ۵).

(۲) ندهه کومهدهنگا /خو-/ xW وه کو خوه و خوار و خواست... ديار دکهات. چونکي د زمانی فارسي دا هدمي /و/ سڀقاول وه کو /ا/ دهيته گونن لهو د ڙيدهران دا وه کو /څف/ هاتيه راکرن (ڙيدهر ۵).

(۳) ندهه /ي/ يا دوماهيه (ڙيدهر ۵).

(۴) ل دهستيڪ و نيشا پيٺان ل کاره، نالکو /ت/ دهستيڪي و نافن (ڙيدهر ۵).

ت	- ڦ -
ث	- ڦ -
د	- ڏ -
ز	- ڙ -
ب	- ڦ -
ف	- ڙ -
پ	- ڏ -
ڦ، ڻ	(٢) - ڙ -
ئ	(٣) - ڙ -
ٿئري، ٿئره	(٤) - ڙ -
چ	- ڙ -
ڇ	- ڙ -
ن	- ڙ -

- (١) ل دوماهي يا پهيان بكار دهيت يان و هختي /ك/ و /ا/ ب پهدي دهين (ڙيدهر ٥).
- (٢) ب گشتني جهي /اه/ دگرت ده ما /اه/ يان /ان/ يا دوماهي ل پهدي بهيت. هروهسا و هکو فارله کي دوماهي ل کاره ده ما پشتني /ار/ دهيت (ڙيدهر ٥).
- (٣) و هکو فارله کي دوماهي ل کاره، نه خاسه د گاتابيان دا (ڙيدهر ٥).
- (٤) د نافيستايندا، سرهههري يا دهنگه کي د گهل نه في کو مدده نگي هاتيه کرن (ڙيدهر ٥).

ن	(۱)
م	
نگ	
نگ ^(۱)	
ر	- ۱ -
ه	- ۰۳ -
او	- سدغ -
ان	- آخ -
س	- ۲۲ -
ش ^(۲)	- ۰۴ -
ش ^(۴)	
ش ^(۵)	- ۰۵ -
ز	- ۰۶ -

- (۱) ل شوونا / ن / بکار دهیت هد که ر کوزنوناته ک قر کی یان ددانی ل پهی هات(ژیده ر ۵).
- (۲) ب گشته ل پاش / ای / بکار دهیت(ژیده ر ۵).
- (۳) ل دوماهی یا پهیشان ل کاره و هد که ر ل پهی / ج / یان / ات / هات(ژیده ر ۵).
- (۴) ل پتشی و ناقا پهیشان دهیت(ژیده ر ۵).
- (۵) ل پتشی و ناقا پهیشان دهیت، بهس و هختی بهری / ای / دهیت(ژیده ر ۵).

ڙ	- ٥٦ -
(١) ٻ	- ۳۹ -
(٢) ڦ	- ۴۰ -
(٣) ڻ	- ۴۱ -
(٤) ڦ	- ۴۲ -
و	(٥)- ٥٧ -

-
- (١) دېڙنی /ا/ يا نافین، چونکي بهس ل نيفا پهيانان دهيت(ڙيدهر ٥).
- (٢) دېڙنی /ا/ يا دهستپنگي، چونکي ل پتشي يا پهيانان ل کاره(ڙيدهر ٥).
- (٣) دېڙنی /ا/ يا نافين، چونکي بهس ل نيفا پهيانان دهيت(ڙيدهر ٥).
- (٤) دېڙنی /ا/ يا دهستپنگي، چونکي ل پتشي يا پهيانان ل کاره(ڙيدهر ٥).
- (٥) ب گشتني ل بهي /ث/ و /ذ/ دهيت(ڙيدهر ٥).

فریشته یین زهاده شتی

دگه ل ژهقی پیشگوتنا پتر زمانه گانی، دو تشتین ههقبهند ههنه، پیشیه به ری ههرتشتی، و هکو زمان بھینه به رچا فکرن، چونکی پارچه یه کن ژ زمانی، به ری ببنه پارچه یه ک ژ دینی یان میژووین. نه و ژی نافین فریشته یان دگه ل رۆژه ژمیری یا دینی بھ.

د زهاده شتی (به هدین) دا سی ناست یان پله یین فریشته یان ههنه: ژه میشا سپهنتا، فرماقشی و یه زدت... ب گشتی، ههر زهاده شتی یکی فریشته یه ک زیره گان یان چافدیر همه یه... به هدینان نقیزان بؤ پیشکیش دکه ن و فریشته چافدیری یا وان تاکو مرنی دکه ن.

ا. ژه میشا سپهنتا Amesha Spenta

د په هله ژی دا بوبیه Amahraspandan . ناسنافی وان ب مانا خیردارین نه مر یان پیروز هاتیه. ژه گنے شهش فریشته نه، د زهاده شتی یا راسته ری دا، ژاهو را مه زدای ژه گه ژافراندینه، لی د زوره گانیزمی دا، ژاهو را مه زدای دگه ل خیردارانه (بلا سه ری وان بت) و پیکفه دبنه همه فت، چونکی زوره گان دبته خودا یې رهها.
۱- فه هه ژه مه نه (په ه. ژه هومه ن^(۱)) Vohu Manu : ب مانا هزرا باش. زیره گانه ل ته رش و گه واي.

---

(۱) نهز وه کو به همدان، دهیمه گوتون.

- ۲- نهشنه فهههیشته (پهه. نهردنههیشت) **Asha Vahishta**: ب مانا نهشه یا ههروی باش. چافدییری یا نهشه و ناگری دکهت.
- ۳- خشنهشره فههیریه (پهه. شههربوهن) **Khshathra Vairyā**: ب مانا زال خوشتی. زیرهفانی یا مادهنان دکهت.
- ۴- سپهنتا نهرمهیتی (پهه. سپهندمرمهد) **Spenta Armaiti**: ب مانا خوهته رخانکرن یان زاهدی پیرۆز. زیرهفانی یا نهردی دکهت.
- ۵- ههورقههات (پهه. هورداد^(۱)) **Haurvatat**: ب مانا کاملانی یان ساخی. زیرهفانه ل نافی.
- ۶- نهمههربیتات (پهه. نههمرداد) **Ameretat**: ب مانا نهمری. زیرهفانه ل نهردی.

ب- فرهقاشی (پهه. فهروههه) **Fravashi**

ههروههسا نهرده فرهقاش (فریشته بین چافدییر) دبیزنی.

ههروگهسه کی نهردده فرهقашهک ههیه چافدییری و سههیانی ل دکهت.

نهقنه زیرهفانین بههشتی بون، لی دابهه زینه نهردی و خوه بو کهسان ته رخان کرینه. کهسی زهرا دهشتی وهختی ته نگاش ببت، پیده شیه هاوارا خوه بگههینته فرهقاشی خوه. ب گورهی بههه دینی (زهرا دهشتی)، ههکه چافدییری یا فرهقاشیان نه بت، درۆزئی چهپهل دئ هههی مرۆڤ و گیانههه وهههان پووج کهت.

(۱) د فارسی دا وه کو خورداد بکار دهیت.

هەرودسا، فرهشاشی میناک و نمۇونەنە کو جان بزافى بىكەن خۇھ وەکو وان ئى بىكەن و پاش مرنى دىگەلدا بېوهەن.

فرەشاشى هېتزا خوداي دىyar دكەن و قانۇونا زيانى دپارىزىن. ب گۇرەي زەرادەشتىيان، فەشاشى وەکو فەنەدەيان ب چەنگان دەپن و تاسەكە چەنگدار سىمبولى وانە. هەرددەم مروقەك لىسەرە (وەکو ل سەلال دىyar).

پ- يەزەته (پەھ. يەزەد) Yazata

يەزەته (پەھلەفي: يەزەد) ب مانا خۇشتى، يان (ھەزى پەراستىنى) دھىت. ئەفانە ھندەك بۇونەورىن جانكىتە ھەزى قەدرگەتنى و پەستانىن. وەکو ئەمىشە سېبەنتىيان، ئەفانە ب فۇرمى ھەزرىن رووت و قەنجىيان يان كەرسەتكەن سروشتى، ھاتىنە لەشداركىن.

يەزەت ھەرددەم بزافى دكەن ھارى خەلکى بىكەن و مروقان ڈ خرابىي بپارىزىن. ل خوارى ليستەكَا ناڭىن گەنگەرىن يەزەتىنە؛ پىانى ئاۋىستاپىنە، لى ھندەك پەھلەفينى:

Aban:

Aredvi Sura Anahita ئابان: بىنېرە:

Ahurani:

ئاھۆرەنى: يەزەتكە مىيە، سەرپەرشتى يا ئاۋى دكەت.

Airyaman:

ئەپىرىەمەن: يەزەتى ھەڤالىنى و ساخكىنىيە. (فرىشەتەك ھندۇئىرانىيە).

Akhshti:

ئاخشتى^(١) : يەزەتى ئاشتىيىە.

Anaghra Raocha:

ئەنگەرە دەوچە^(٢) (پەھ. ئەنەگران): يەزەتى رۇناھى يا بەرددەۋامە. (فۇرمەكى ئەنېرانە).

(١) د گوردى دا بىرويە ئاشتى.

(٢) وا دىبارە رۆز و دەوشەن و رۆھن (رۆزى) ڈ رەوچە پەيدا بىرويە.

Apam Napat:

ئاپام نهپات: يەزەتى ئاقىيە. (فرىشته يەك هندوئىرانىيە).

Aredvi Sura Anahita:

ئەرىنىقى سۇرا ئەناھيتا: ب مانا ئەناھيتا پاك و زۆر^(١) دھىت. يەزەتكەك مىيە، ب ئاقىيەتىه لەشداركىن. سەرپەرشتى يَا جەھىن سەتىردار دكەت. د يەشت دا بەندەك بۇ ھاتىيە گۈتن. ھەروەسا ب ناقىي ئابان ژى دھىتە ناسىين. (جوداناف: ئەردويىسۇر).

Arshtat:

ئەرسختات (پەھ. ئەشتاد): يەزەتكەك مىيە ب راستى و دادىيەن لەشدار بۇويە.

Ashi Vanghuhi:

ئەشى ئەنگەۋىنى (پەھ. ئەرد): ب مانا دوعايىتىن باش، ديارى دھىت. يەزەتكەك مىيە سەرپەرشتى يَا دوعاييان دكەت. (جوداناف: ئەشىشەنگ، ئەرشىشەنگ).

Asman:

ئاسمان^(٢): يەزەتكەك چاقدىيرى يَا ئاسمانى دكەت.

Atar:

ئاتەر^(٣) (پەھ. ئادەن): يەزەتى سەرپەرشتى ئاگرىيە. ئاقىستا دېيىرتى: "كۈرى ئاهۇرا مەزدای". (جوداناف: پەھ. ئاتەش، ئاتىش، ئادۇر).

Chisti (or Chista):

چىستى (يان چىستا): يەزەتكەك مىيە، چاقدىرا شەھەرەزايىيا دىئىيە. دېت ناقىي وى ب مانا "ئاشاكىن" بىت. ھەروەسا بەرنىاسە ب رەزىشىتا چىستا (چىستا راست راوهستاي).

(١) سۇرە بەرائىدر (زۆر) ا نەزەر دەھىت... ئىرۇ ژى دېيىرە ئىنكا بەرەۋانىي ژ خورە و خېزانالا خورە بىكەت، زۆر. لىٰ د زانى سۇرائى دا بېر پىر" گەلەك ل كارە.

(٢) ب ھەمان دەنگان مایە.

(٣) ئاگر د كوردى دا پىز ل كارە. دېت تەندۇرور (تەنۇر) ھەۋىخىم بىت. ھەروەسا، دېت پەيشا ئادار (مەھا سەرىي بەھارى) ژ ئەشى ناقىي هات بىت.

Daena:

دەپنە (پەھ. دین)^(١): يەزەتكەك مىيىھ چاڤدىرە ل دىنى. ھەروەسا، ل وۇدانى و خوھ يىن كەسى.

Dahm (Phl.):

دەھم^(٢) (پەھ.): يەزەتكەكە ل رۆزا چارەم پاش مرنى دەھىتە پەسندان.

Dahma Afriti (Dahman Afrin):

دەھمە ئەفرىتى (دەھمەن ئافرىن): يەزەتى پېيىھەخواندىتىيە.

Damoish Upamana:

دەھمۇش ئۆپەمەنە: يەزەتكە ب نەفرىينى لەشدارە.

Drvaspa:

دەرفەسپە^(٣): يەزەتكا مىيىھ، ب كەوالى (ھەسپ) لەشداركىرىھ.

Erethe:

ئەۋىتى: يەزەتكەك مىيىھ ب راستگۈيىنى لەشدارە.

Gaw (Phl.):

گاۋ^(٤) (پەھ.): يەزەتكا مىيىھ، ب كەوالى (گا) لەشداركىرىھ.

Geush Urvan:

گىيوهش ئۆرلەن^(٥) (پەھ. گوشەرۇن): ب مانا رەوان يان جىواربۇونا چىلەكان دەھىت. ئەفە لەشدارى ياخانە وەرانە.

Gowad:

Vayu بنىڭىزە:

(١) د گەرماغىي دا دو يان پۇز دين ھەنە، ئىلك ژ ئەقى هاتىيە، يادى ژ دىتون سەڭبۇرۇيە ئانكىر ئەو كەسى دىۋان ھنگاڭىتى يان ب پەي دىۋان كەشى. ھەروەسا دىيە كا دى ژ دىتون سەڭبۇرۇيە و ئىلك دى داردىنىك دا دەھىتە دىتن: پەز بىرە دىنى.

(٢) دېت ئەقان ھەردو پەيشان ھەۋەندى دىگەل دەھمە ھەبت.

(٣) پارچا دوورەم ژ نافى ژ ھەسپ هاتىيە.

(٤) ب كوردى "گا" يە.

(٥) د كوردى ياخىر دا "گا" و رەوان ھەنە.

Haoma:

ههوما (په. هوم): يه زده کی زیره‌دانه ل رووه‌کا ههوما، کو ساخله‌تین ساخکرنی و جانکی هنه. (بنه‌کوکا وی هندوئیرانیبه).

Haptoiringa:

ههپتوئیرینگه^(۱): يه زده کی ستبره، تیکه‌ل دگه‌ل کومستیرا هرجا مهزن Major هه‌یه.

Havani:

ههفه‌نی (په. ههون): يه زده که چافدیری یا گه‌ها (دان)^(۲) دووم ژ هه‌رو دکه‌ت (ژ رۆزه‌لاتنی تاکو نیشرق).

Hvare-khshaeta:

هودری خشہ‌یته (په. خوده‌شید)^(۳): ب مانا رۆزه‌لاتن. يه زده که چافدیری یا رۆزئی دکه‌ت. (نهو وکو خوشید نافی که‌سانه ل وله‌لاتن ناریان).

Khwarenah:

خوده‌ریته (په. خوده‌ه، فه‌رد)^(۴): يه زتی زیره‌دانی ل قهنجی و خیرین خودایی.

Maonghah:

مهونگه‌ه (په. مهه)^(۵): يه زتی زیره‌دانه ل هه‌یشی (مه‌هی).

Manthra Spenta:

مهنتر اسپه‌نتا (په. مهه‌رسپه‌ند): ب مانا په‌یقا پیرۆز. يه زده که ب په‌یقا پیرۆز له‌شدار بیویه.

(۱) دبت نهف پدیشه ژ ههفت ستبرین تهرمی نوحی بت (ههپ-ههفت).

(۲) ناریتن کدفن، رۆز لسر گه‌هان دابهش دکر. نهز د تیشه‌گه دا دهیته دیتن. پدیغا دان ژی بز هه‌مان مه‌رمی بکار دهیت "دانی سپندی، دانی یئماری..."

(۳) برویه نافی که‌سان (خورشید).

(۴) برویه فه. دبت (فه) ۱ سه‌فره‌راز ژ نهفی ره‌گی بت.

(۵) د سوزانی دا مانگ بز نهخته‌ری و ده‌می وی ل کاره. د کرمانجی دا" هدیف بز نهخته‌ری و مهه بز ده‌می وی ل کاره، هه‌لبدت دگه‌ل جوداهین ده‌فرگی.

Mithra:

میثرا (په‌ه. میهر)^(۱): یه‌زهتی زیره‌قانه ل سوْز و پهیمانان، ب رونه‌هیی له‌شدار بوویه. (بنه‌کوکا اوی هندوئیرانییه).

Nairyosangha:

نه‌پریوسه‌نگهه (په‌ه. نیریوسه‌نگ): یه‌زهته که ب کاری په‌یکی ناهورا مه‌زدای رادبست، تیکه‌لی ب نقیچنگه هه‌یه. (ب وده هندوئیرانییه).

Paoiryaenis:

په‌وئیریه‌ینیس^(۲): یه‌زهته کی ستیره گرتدايی پیرویانه.

Parendi:

په‌رېندي: یه‌زهته ک مییه یا مشهته‌یی و گله‌کییه^(۳). (هندوئیرانییه د بنه‌کوکدا).

Paurwanya:

په‌وروه‌نیه: یه‌زهته ک ستیریه هه‌قبه‌ندی کومه‌ستیره کا نه‌به‌رنیاسه^(۴).

Raman:

رامه‌ن (په‌ه. رام): یه‌زهتی چاقدیره ل که‌یفی یان خوهشیی.

Rapithwin:

وھپیتوین: یه‌زهتی چاقدیره ل گه‌هه‌کا روزی، ڙ نیفرو تاکو نیشا ئیشاری.

Rasanstat:

وھسنه‌نستات: یه‌زهته ک مییه ب راستگوییی له‌شدار بوویه.

Rashnu:

وھشنو (په‌ه. رشن): یه‌زهتی دادیی.

Rata:

رەته: یه‌زهته ک مییه (د بنه‌کوک دا هندوئیرانیه) که‌فلوژانکی خیری دبه‌ره.

Satavaesa:

سەتمەفه‌پسە: یه‌زهته ک ستیریه، دېت پى Fomalhaut بت.

(۱) د کوردی دا مەھر مايد.

(۲) پیرو و پهروین ڙی مائينه.

(۳) پیشا پې و پړانی و فره نېږیکن.

(۴) وا دیاره هدر گرتدايی کوما پیرویاله.

Sraosha:

سرهوش (په‌ه. سرؤش): ب مانا بهیستن یان گوهداری دهیت؛ سی رؤزان پاش مرنی چافدیری ل جانی دکهت.

Tishtrya:

. تیشتیره (په‌ه. تیشتهر، تیر^(۱)): یه‌زهتی چافدیره ل ستیرا سبی Sirius هه‌روهسا، تیشتیره ئهوران دهازوت.

Tishtryaeinis:

تیشتريایينيس: یه‌زهته ک ستیره هه‌قبه‌ندی کومه‌ستیرا سه‌گئي بچووکه.

Upa-paoiri:

ئۆپه‌په‌وئيري: کومه‌ستیرا کافر. 41 Arietis

Ushah:

ئۆشەھ: مايەزەتا^(۲) سپیدىيە. (د بنەكۆك دا هندوئيرانييە).

Ushahin:

ئۆشەھين: یه‌زهتی چافدیره ل گەها ئىكەم ڙ هەرۋ (ڙ نيقشهـ تاكو روـ دهـ لـتـ).

Uzerin:

ئۆزەرين: یه‌زهتی چافدیره ل گەها چارەم ڙ هەرۋ (ڙ سات ۲ پاشنيقـرـ تـاكـو روـ ڙ نـافـا دـبـتـ).

Vanant:

فەنهنت: یه‌زهته ک ستیره، هه‌قبه‌ندی ستیرا فيـگـا يـهـ.

Vayu:

فایو (په‌ه. واد): یه‌زهتی له‌شداره ب هوـرى يـانـ باـيـ (جـودـانـاـفـ: گـوـوـدـ، گـوـفـهـ) (د بنەكۆك دا هندوئيرانييە).

Verethraghna:

ھېرىئرآگنه (په‌ه. وەرھەران): ب مانا سەركەفتە، یه‌زهتی له‌شداره ب سەرقەرازىي (جـودـانـاـفـ: بـەـھـامـ، بـېـھـامـ) (د بنەكۆك دا هندوئيرانييە).

(۱) نـافـىـ تـيرـ دـ پـيـغـاـ تـيرـمـدـهـ دـاـ ماـيـهـ.

(۲) وـەـکـوـ نـافـىـ نـفـشـىـ ڙـ ماـ وـ يـدـزـهـتـهـ هـاـتـيـهـ دـارـيـشـتـنـ بـۆـ فـريـشـتـهـيـتنـ مـىـ ڙـ يـدـزـهـتـانـ.

Visya:

فیسیه^(۱): یه زهتی همه بندی ئاکنجیبۇونىييە، دگەل سەقەنگۈي ھارىكارى ژئى دەپتە خواستنی.

Zamyat (Zam):

زەمیات (زەم)^(۲): یه زەتكە مىئىيە چاڭدىرى يا ئەردى دەكت.

Zantuma:

زەنتۆمە: یه زەتكە زېرەقانە ل ھۆزى.

ت- ھندەك بۇونە ورئىن جانكى، ئەوئىن نە دگەل يېن سەلال:

Thwasha:

توهشە: لە شدارى يا بىياقا رەھايە؛ سېھەرى بىيدوماھى.

Zrvan Akarana:

زرفان^(۳) ئەكەرنە: لە شدارى يا ئەبەدە (دەمن بىيىنۇن).

---

(۱) ئەۋۇ ناقە پىز ب فۇرمى **with** ھاتىھ و پاشى بورو يە قىيە و نەز ب فۇرمى (يىت-) ل پىشى يَا ناڭىن گۈندان دەپتە دىتىن. وا دىوارە تا كىنار ھزارا زايىنى، ھىشتا، دگەل (با-) مانا گۈند ددا، چونكى تاڭو ھىنگى دگەل و نەدگەل ناقى گۈندان ھاتىھ بىز دەرىپىتا مانا گۈند.

(۲) د كوردى دا زەقى / زەوى ژئى مايدە.

(۳) د مىتلىقىجا ئاريان دا، زرفان خودايى رەھايە و ئەوى ئاھىرا مەزدا و ئەھرەمەن دروستكىرىتە. پاشى ژئى ئايىنەك ئاريان ب ناقى زرفانلى يان زرفانىزم دروستبوو يە.

رۆژهەزمیری یا زهرا دەشتیان

رۆژهەزمیری^(۱) یا زهرا دەشتیان، چونکی گەلهك گىرىتايى دىنىي بەھە و مىزۈوویە کا دوور و درىش ھەيسە و بەرئى ب دروستى درىشى يى سالى نەدزاپىن و پاش شەكتىن دەولەتا ساسانى ل سالا ۶۵۲ زايىنى، بىخۇدان مايە. لەو جوونىن حودا بۆ چىبۈوينە. دېتىن ياد ل سالى دەشپەن و ياد گىرىتايى وەرزىن سالىنە، مەھىيەن سىھ رۆزى بكار ئىنائىنە... پاشى دگەل گەپانى سالانە پېنج رۆز ب نافى كاتا زىنەكرىنە. پاشى چارىكى رۆزى ڑى ئاپىشە دروستكىرنە، نەچارىبۈوتنە ل وەختى ساسانىيان، ھەر ۱۲۰ سالان مەھەكى ل سالى زىنە بىكەن داكو ياد ۋەگەپنە جەپىن خوھ... ئەقە بەردەوام بۇويە، تاكو دگەل يى گىرىگۈرۈ گونجاندىن.

نەف، زهرا دەشتیان، سى جوون رۆژهەزمیرى، ھەنە:

قەسلى (وەرزى): رۆژهەزمیرىە کا دىنىيە، دگەل وەرزىن سالى ھاتىيە گونجاندىن. سەرسال ل ۲۱ ئادارا گىرىگۈرۈ و نەف دگەلدا ھاتىيە گونجاندىن داكو يادىن دىنى ل وەختى وان بېئىنە كرن. وا دىيارە ئەقە رۆژهەزمیرى يى ئاقىستايى ڑى بۇوو... شاھانشاھى (ياب شەنسای): ئەقە رۆژهەزمیرى يى گەلهك پارسانە، و گەلهك باندۇرا دەستووران لىسرە ھەيدە. ئەقە ڑى رۆژهەزمیرى کا دىنى-وەرزىيە وەسا ھاتىيە دانان گو ھەر ۱۲۰ سالان مەھەك لى زىنە بېت. بەس ڙ ئەنجامان دىيارە پىڭىرى نەبۈويە، چونكى ب گۈرە ئەقە رۆژهەزمیرى نەفرۆزا سالا ۱۹۹۵ ل ۲۳ تەباخى ھاتىيە كرن!!

(۱) ئەدەچاپىتەرە، وەكى سەرنىڭ دېت دوورى ناھىرۆ كا پىرتۇوكى بىت، لى ناھىن مەھان و رۆزان و يادان گەلهك گىرىتايى دىنىيە و ناھىن دىرىپن پاراستىنە، لەو مە دگەل پېشگۈتكى ئىنائى.

قنه ديمى (ديزين) : ل سالا ١٧٤٦ هنداك مهلاين زهرادهشتیان ل سووراتي نهاده روژههڙمیريه دانان کو لبهر يا ديرين چيڪرينه... نهاده روژههڙمیريه ماههکن ل پيشن يا شاهانشاهيه.

وهکو ل سهال مه گوتى، گرنگى يا روژههڙمیرى يا زهرادهشتیي ڙنافيئن ماهان و روڙان دهيت کو هدر ماههک و هدر روڙهک لبهر چافديري يا فريشتههکيه. و وختي روڙ و ماهه ل نافهکي ثيڪ دگرن، ئهو روڙه گلهک پيرروڙه.

Shahrewar شهريور	Amurdad آمورداد	Tir ٿير	Hordad هورداد	Ardvahisht آردواهيشت	Krawardin گروهرين	
V تبانغ	19 تيرمهه	19 شندران	20 گون	20 نيسان	21 نادار	Roژه روژ
19	20	20	21	21	22	Vohuman فههومان
20	21	21	22	22	23	Ardwahisht آردواهيشت
21	22	22	23	23	24	Shahrewar شهريور
22	23	23	24	24	25	Spandarmad سبهند Hormad
23	24	24	25	25	26	Hordad هورداد

(۱) ب كيماتي حسيما ماهي ل كوردهواري، نافي دو فريشتيان پاراستيد: ٿير د ماهها هائيني، تيرمهه دا و نادار (ناگر) د نافي نادار دا.

24	25	25	26	26	27	Amurdad امورداد
25	26	26	27	27	28	Day-pa-Adar دھی په نادمر
26	27	27	28	28	29	Adar نادمر
27	28	28	29	29	30	Aban نایون
28	29	29	30	30	31	Khwarshed خومرشید
29	30	30	31	1 جون	1 جون	Mah ماہ
30	31	1 جون	1 جون	2	2	Tir/Tishtar تیر / تیشتر
31	1 جون	2	2	3	3	Goshorun گوشہروون
1 جون	2	3	3	4	4	Day-pa-Mihr دھی په منیر
2	3	4	4	5	5	Mihr منیر
3	4	5	5	6	6	Srosh سروش
4	5	6	6	7	7	Rashnu رمشن
5	6	7	7	8	8	Frawardin فرمودر دین

6	7	8	8	9	9	Warharan فرھران
7	8	9	9	10	10	Ram رام
8	9	10	10	11	11	Wad, Gowad واد، گوواد
9	10	11	11	12	12	Day-pa-Den دے پے دین
10	11	12	12	13	13	Den دن
11	12	13	13	14	14	Ard ارد
12	13	14	14	15	15	Ashtad اٹھتاد
13	14	15	15	16	16	Asman اسمن
14	15	16	16	17	17	Zam زم
15	16	17	17	18	18	Mahraspand مهربندهنڈ
16	17	18	18	19	19	Anagran انگران

							دندان
							رُوز
۱۴	سبات	Spandarmad	Vohuman	Day	Adar	Aban	Ohrmazd
۱۵	۱۶	۱۷	۱۷	۱۷	۱۸	۱۸	Vohuman
۱۶	۱۷	۱۸	۱۸	۱۹	۱۹	۱۹	Ardwahisht
۱۷	۱۸	۱۹	۱۹	۲۰	۲۰	۲۰	Shahrewar
۱۸	۱۹	۲۰	۲۰	۲۱	۲۱	۲۱	Spandarmad
۱۹	۲۰	۲۱	۲۱	۲۲	۲۲	۲۲	Hordad
۲۰	۲۱	۲۲	۲۲	۲۳	۲۳	۲۳	Amurdad
۲۱	۲۲	۲۳	۲۳	۲۴	۲۴	۲۴	Day-pa-Adar
۲۲	۲۳	۲۴	۲۴	۲۵	۲۵	۲۵	Adar
۲۳	۲۴	۲۵	۲۵	۲۶	۲۶	۲۶	Aban

24	25	26	26	27	27	Khwarshed خوارشید
25	26	27	27	28	28	Mah ماه
26	27	28	28	29	29	Tir/Tishtar تیر / تیشتار
27	28	29	29	30	30	Goshorun گوشہ رون
28	29	30	30	31	۱ دی	Day-pa-Mihr دی پہ میہر
۱ دی	30	31	۱ کانوونا بیچوون	۱ پریا جاشی	2	Mihr میہر
2	31	۱ کانوونا مہرزاں	۲	2	3	Srosh سروش
3	۱ سبتمبر	2	3	3	4	Rashnu رشن
4	2	3	4	4	5	Frawardin فردوادین
5	3	4	5	5	6	Warharan Warneran
6	4	5	6	6	7	Ram رام
7	5	6	7	7	8	Wad, Gowad واد، گوواد

8	6	7	8	8	9	Day-pa-Den دی پا دن
9	7	8	9	9	10	Den دن
10	8	9	10	10	11	Ard ارد
11	9	10	11	11	12	Ashtad اشتاد
12	10	11	12	12	13	Asman آسمان
13	11	12	13	13	14	Zam زم
14	12	13	14	14	15	Mahraspand مهہرمسپند
15	13	14	15	15	16	Anagran انگران

گرنگى يا ناقىن رۆزان

ڙ ئاورا پىشين ل ناقىن چاڤدىرىن رۆزان، گرنگى يا وان ديار دبت. چونكى ژيانا كەسى زەرادەشتى هەڤپىكى و شەپەنخ و بەرھنگارىيەكا بەردەوامە ل ناقىبەرا باش و خرابان... لەو زەرادەشتىان ھەمى وەختى خوه بۇ چاڤدىرى يا تاشتەكى پىرۆز تەرخانكىريه داكو چو دەلىقە بۇ ھېزىن ئەھرەمەنى نەمینەن تىيرى خوه بگەھىنە مرۆفەت خودان باورى.

١. ھەرھەفت رۆزىن پىشين (ئىكەمین ھەفتى) ڙ مەھى، پىشكىشى ئاھۋرا مەزدا و ھەر شەش ئەمېشا سېھنتانىن.
٢. دووھم ھەفتى پىشكىشى رۇناھىي و سروشتىنە.
٣. سىيەم ھەفتى پىشكىشى بەھايىن سنجىنە.
٤. چارەم ھەفتى پىشكىشى ھزرىن دىنييە.

دآن يان گەھىن شەھ و رۆزان

زەرادەشتى شەھ و رۆزى لىسر پىنج گەھان دابەش دكەن:

١. ھافەن Hawan: ڙ رۆزھەلاتنى تاكو نىفرق.
٢. رەپىتھين يان ھافەنا دووى Rapithwin: ڙ نىفرۇ تاكو سات ٢ پاشنىفرق.
٣. ئووزھرين Uzerin: ڙ سات ٢ پاشنىفرۇ تاكو رۆزئاڭابۇونى.
٤. ئەيشىرسرووتەم Aiwisruthrem: ڙ رۆزئاڭابۇونى تاكو نىشەھ.
٥. ئووشەھين Ushahin: ڙ نىشەھ تاكو رۆزھەلاتنى.

گرندترین جهُن و یادِ بین زمراطِ دشتیان

۱. گاهه‌مبار

ا- مهیدیوژاردهم: جهُننا نیقا به هاری.

ب- مهیدیوشاهم: جهُننا نیقا هافینی.

ج- پهیتیشاهم: جهُننا ئینانا وختن دروونی.

د- ئهیه‌تردهم: جهُننا کولکرنا که‌والی.

ه- مهیدیاردهم: جهُننا نیقا سالی/ زفستانی.

۲. همه‌سپهتمه‌یدیه‌م: جهُننا همه‌می جانان.

۳. نه‌فرۆز.

۴. جهُننا می‌هەگان.

۵. جهُننا تیره‌گان.

۶. جهُننا ساده.

ABBREVIATIONS

کورتکری

[]	رهگ د ناقدایه
[‐]	فۆرمى رەگى
1/3	كەسى ۱ كۆم
3/1	كەسى ۲ تەك
a; accusative	بەركار
abl; ablative	ئەبلەتىف، جوداودر
act.; active (= Parasmaipada)	چەلەنگ
adj.; adjective	سيفەت، درۆف، پەسن، هەۋالناتاڭ
adv.; adverb	نېر، هەفالكار
ahm; Ilya Gershevitch, <i>The Avestan Hymn to Mithra</i>	
aor; aorist	ئەناس، نەناس
atm.; atmanepada - middle	ناڤىن، نىف
b.; Christian Bartholomae, - <i>Altiranishes Woerterbuch</i>	
ben.; benedictive mood	تەرزى داخوازىي يان خوهشىختنىي
Bha.; Bharucha	
caus.; causative	ئەگەرى
compar.; comparative	رىزەدار
conj.; conjunction	ئامرازى هەشىبەندىيى، هەشىجەم، جەممەك
d.; dative	دەھىندە: بەركارى كارىن دانى
decl.; declension	ھەشكىش: ناڭ يان سيفەتىن ب فۆرمەكى ھاتىنە دارىشتن
dem.; demonstrative	جىنىاشى دەستىنىشانكرنى
des.; desiderative	ھېفيخوازى
du; dual	دوانى
encl.; enclitic	پەسارتى
f.; feminine gender	جەندەرلى مى
fut.; future	پاشەرۆز

g; genetive	بالشده‌ای
GAv; Gathic Avestan dialect	
Herb.; <i>Herbadastan</i> , ed. Kreyenbroeck & Kotwal	
Hum; Humbach	
HZI; Mary Boyce, <i>History of Zoroastrianism</i> , vol I.	
i; instrumental	هاریکار
imp.; imperative mood	ته‌رزی فهرمانی
impf.; imperfect	بُوریی نه‌ته‌مام
ind.; indicative	نیشانوهر: کاره‌که شوله‌کی به‌رجا‌د که
inf.; infinitive	ژیندر
inj.; injunctive	فهرمانوهر
interr.; interrogative	پرسیاری
J; Jackson, <i>Avesta Grammar</i>	
JAR; Jackson, <i>Avesta Reader</i>	
k; Kavasji Edalji Kanga, <i>A Complete Dictionary of the Avesta Language</i> , Bombay, 1900	
l.; locative	نیری جهی، حیدار
lit.; literally	دروست، ب راستی
m.; masculine gender	جهنده‌ری نیر
mal.; William W. Malandra, <i>Introduction to Ancient Iranian Religion</i>	
mid.; middle (= Atmanepada)	ناشین، نیش
mn.; mnemonic	بیرداشکی
n.; nominative	ناقوه‌ر
n.; neuter gender	جهنده‌ری بیشال
num.; numeral	هه‌ژماری
obj.; object	به‌رکار
opt.; optative	هیشیخوازی
part.; participle	ناشی بکاری یا به‌رکاری

parasm.; parasmaipada (=active)	چهله‌نگ
pass.; passive	نهری، پاسیف
perf.; perfect	ته‌مام
pers.; person, personal	که‌س، که‌سانه
pl.; plural	کوْم، کوْمودهش
poss.; possessive	دیره‌ک
pot.; potential mood	ته‌رزی به‌لکی
pr. n.; proper noun	ناڤی دروست
pred.; predicative	په‌ساری
pref.; prefix	پیشگر
prep.; preposition	پیربه‌ست
pres.; present tense	دهمن نهو
pret.; preterite	بوري، دهمن بوري
pron.; pronoun	جیناڭ
rt.; root	رهگ
sg.; singular	ته‌ک، کت
subj.; subjunctive mood	ته‌رزی بکه‌ری
superl.; superlative	بالايى: ته‌رزی بالا ل هەۋېرگىرنى
them.; thematic	رهگى، بابه‌تى
trad.; traditional	عەددتى
v.; vocative	بانگدار
v. verb; verbal	كار، كاروهر
StdAv; Standard Avestan dialect (sometimes called "Younger" Avestan)	

ستاندەرەزاري ئاڤيستايى (ھندەك جاران دېئزلىق "ھور" ئاڤيستايى)

لیشکر کردنا په یثین نا فیستایی Pronunciation of Avesta

Note	تیپینی
نهو، زههمه ته ب دروستی گرا فیمین ٹافیستایی بهینه خواندن. نه خاسمه، شوا و فورمین جودایین /ن/، /ش/ و /ت/. نه ریبه ری ل خواری ب نیزیکیه.	
VOWELS	ثاول
a اه	
e ئ	
i ئى	
o ۇ	
u و	
â ا	
ê ئە	
î ئى	
ô ۈ	
û وو	
aê اى	
ao او	
e اه	
ê ئە	
å وو	
ã ئا	
CONSONANTS	کونسونانت
c ج	
h' ح	

ñ ن

ng نگ

ngh نغ

sh ش

th ث

dh ذ

— و (وهکو: خوه، خوار) v

x خ

hv هفـ. (هوهـ.)

Kh غ

zh ڙ

تیپین دی وهکو ئنگلیزی دھینه گوتن.

NOTE

layout is;

Avesta word [root of word]

(case) meaning

تیپینی

نهخشہ هوـسانه:

بـهـيـشا ئـاـفـيـسـتـايـي (رهـگـيـ بـهـيـشـيـ) (رهـوشـ) مـانـاـ.

Example

baodhô [baodha]

تموونه

بـهـوـڙـوـ

(ناـفـيـ بـيـتـالـ يـانـ بـهـرـكـارـ) نـيـرـ. گـولـاـڻـ بـيـهـنـ، بـوـنـ

رـهـگـيـ بـهـوـڙـوـ بـهـوـڙـهـ يـهـ. (ئـهـوـ نـاـفـهـكـيـ بـيـتـالـهـ يـانـ بـهـرـكـارـهـ) مـانـاـ وـيـ گـولـاـڻـ يـانـ بـيـهـنـهـ.

A a

a- [-] (pron.)

ئەقەه⁽¹⁾، ئەڭ

acishtem [aka] (mnA)(aka) خرابىتىن

(بنىپە)

ad [-] (v. rt.)

خوارن⁽²⁾ (ناش)، گۆتن

adha [-] (adv.)

ئەقچا، لەو، نەۋ.

adhairi [-] (prep.)

ل ژىر، ل بىن، ژىرى

adhaoyamnô [adhaoyamna] (ng)

نەخاپاندى، ئەۋى نەھىيەتە خاپاندىن

adhâiti [a-dâ] ^(*) (2/1) (Sp A M)

نەدان، نادە

adhât [-] (adv.)

پاشى، ژور، نەقچا، ل ور

(1) تاڭىر نەۋ ب تەرزى پېشىگەر (ىي) دىگەل پەيقىن دەمى ب تايىەتى د كرمانجى دا دەتىن، بىنېرە: ئىرۇق، ئىسال، ئىچار، ئىشىدۇ. /ه/ يەك بۇ نەخىربىي زىيەتى

(2) ئەڭ رەگە د زماڭىن ئورۇپى دا ب چىدلەنگى مایە، لى د كوردى دا نىقمرى مایە. بىنېرە eat انىڭلىزى، د كوردى دا دېت وە كور ئاس د باسکىدا بېتىن دىتىن، يان وە كور ئاش د ئاشخاندا ب مانا جەھى زادلىتىانى.

(*) ب گىشتى، د ئەفان پەيقاندا، دەنگى/إذا/ يان بۇويە /د/ يان زى /ز/.

adhwanem [adhwan] (A) m.

(چون) ری، دهليشه، بياڭ

aêibyô [aem] (pl.D.Abl.)

ئەقان، ئەڭ (كۆم)

aêiti [i] (3/1, cl 2.)

چون⁽¹⁾، هاتن

aêm [-] (mnN)

ئەڭ⁽²⁾، ئەو؛ ھىڭ

aêsma [-] n.

ئىزىنك، دارى سۇتنى

aêsha [aêta] (fN)

ئەش، ئەو

aêshäm [aêm] (plG)

aêshô [aêta] (mN) [aêsha]

ئەش، ئەو، حەز⁽³⁾، قىيىان؛ ھيزدار، خودان شيان

aêsha [aêta] (NI; fN)

ئەش

aêshmahe [aêshma] (G) m.

خەشم، درې، شوماتى⁽⁴⁾، دژوارى، ھۆفاتى، قەھر، توورىدى

aêshô [aêta] (N)

ئەشە، ئەش، ئەو، (ئى)

aêtadha [-] (adv.)

ل وە، ل وىدەرى، پاشى، ھينگى

(1) ب ھەمان دەنگان (ئىت-) د كوردى دا مایە، بىتە: سەردار دى ئىتە مال، بىز مانا چۈرنى ھەيت كىرى يانلى ھەيتاند بىز دەركىنى يكار دەتىن.

(2) د زارى سۈرانى دا ئەمە بىز ھەمان مانانلى ل كارە.

(3) دېت پايدىقىن حەز و شيان بىگەھنە ئەفى رەگى.

(4) ھەكەرجى ھىندهك ھزر دكەن پىداشا شۇوم "شوماتى... ژ (شۇم) ا ئەرەبى ھاتىنە لى پەيشا ئاقىستارى پەت تىزىكە.

aêtaêshäm [aêta] (demonstr. pron. n.f.plG)

ئەڭ، ئەڭ، ئەو

aêtahmâyush [-] (adv.) there; then

ل ور، پاشى، ھينگى

aêtahmi [aêta] (mL)

ئەڭ، ئەڭ، ئەو

aêtavatô [aêtavañt] (G)

ھندە، گەلەك

aêtayå [aêta] (du.G,fG)

ئەڭ، ئەڭ، ئەو

aêva [-] (numeral I, fN)

ئىك، يەك⁽¹⁾ (ھەق)، تەنى، ئىكانە، ھۆسا، ئەڭچا، لەو

aêvô-dâtayå [aêvô-dâta] (G)

تەنى دايىه، ئىكايىه

afrasångħå [afrasångħâ] (N) m.

شىرهەتكار، دەرسېيىز

afsmanâca [afsmana] (plA) n. *əfsəmənə?*

چامە، ھەلبەست، ھەڙيياتى، قەنجى

akha [-] (plA) n.

خراب، بەد، نەباش

ah [-] (v. rt. cl. 2)

بۇون، ھە (بۇون)

---

(1) د كوردىيا ھەۋچاخ دا، ھەۋامىي ئەپىدېشە پاراستىيە. د زارىن دى دا، پىشىگۈزى ھەۋـ... ھاوـ و پەيشاـ ھەـ د ڑىرزاـرى بىـتانى دا مـايىـنـهـ. بـىـغـۇـونـهـ:

ئىكـگـىـرـتـنـ ھـەـقـگـىـرـتـنـ

تـىـكـداـ ـتـەـقـداـ

لـىـكــ لـەـ

ئـىـكـسـەـنـگـ ھـەـقـسـەـنـگـ

ھەـرـوـھـاسـاـ: ھـەـقـكـەـرـىـ، ھـەـقـىـرـىـ، ھـەـقـسـۆـزـ، ھـەـشـنـدـ، ھـەـقـ، لـەـ، پـەـ، ژـەـ... ئـەـقـانـھـ ھـەـمـىـ (دـگـەـلـ)

ھـەـنـدـەـكـ فـارـقـىـوـنـاـ مـانـانـلىـيـ) ئـىـكـسـەـرـ ڙـ ئـەـيـشـەـ يـاـ ئـاقـىـسـتـانـىـ وـھـارـكـرىـنـهـ.

ahāxshtakhnāishca [ahāxshtakhna] (m.n.plA)	بېيەزمار، گەلەڭ جاران
ahe (mnG)	ئەقە، ئەق، ئەو
ahi [<u>ah</u>] (ind. pres. act. 2/1)	ھە(بوون)، بوون
ahmat [<u>aêm</u>] (pl.Abl)	مە، ئەم، ئىمە (Abl) ئەقە، ئەق، ئەو
ahmâkem [<u>azem</u>] (plD G)	مە
ahmi [<u>aêm</u>] (L)	ئەقە، ئەمە
[ah] (ind. pres. act. 1/1)	نەزم (ئەقە مە)
ahmya [ahmi-a] (L)	ل وىدەرى، ل وە
ahu [-] m.	خودا، خوددى
ahubya [<u>anghu</u>] (duD)	ھەردو ژيان
ahuna [-] (I,plA)	نەيىزا ئاهوونوھەر
ahunavaiñt [-]	گاتا ئاهوونەقەيتى (ئىكەمىن گاتا)
ahunem [ahuna] (a)	نەيىزا ئاهوونوھەر
ahura [-] (IV, duNA)	ئاهوورە ⁽¹⁾ ، خودا، خودان

(1) پەيشا ئاهوورە يان ئاهىرا ب چەند فۇرمىن دى د زماپىن دى دا دەپتە دېتن، وەکو: ناسىررا، ناشىر، سۈرياش ...

ahura-mazda [-] (I)

Kese?

ئاهۇرا مەزدە، خودا

ahura-tkaêshô [ahura-tkaêsha] (N)

ئاهۇرالەندىپەرەوىن دىنىي ئاهۇرالى

ahuradhâta [-]

خودىيىدا، ئاهۇرادات⁽¹⁾

ahuraêbya [ahura] (duD)

ahuramazdâ [ahura-mazda]

ئاهۇرا مەزدە، خودا

ahurâ [ahura]

ئاهۇرا

ahurâne [ahurânî] (pIV) (Hum)

ئاهۇورانى، ڙنکىن ئاهۇورەى، ناسنافى ئەناھىتى و ئاققىيە

ahurem [ahura] (a)

خودا، ئاهۇرا

ahû [ahu] (mN)

خودان، خودەى

ahûm [anghu] (a) [ahû] (a)

ژيان، دنيا، گيان، جان

ahyâ [aem] (g)

ئەفە، ئەمە، ئەڭ

ah'yâi ()

aibigayâi [aibi-gaya] (d)

ئىبىگەيە: زېرەقانى ژيانى

(1) د كوردى دا ئەۋە ياشگەرە (ـذاڭە) ب چىندىن فۇرمان مايدە، بىز غۇونە: ـزا وەكۈ بىرازا، مېرزا، خوارزا. ـزاد وەكۈ شىرىزاد، بەهزاد. ـزادە وەكۈ بەگزادە، پەرىززادە. ھەروەسا ئاوايى دارىشتنى ژى ب تەرزى خودىيىدا مايدە.

aibî [aiwi] (adv. ã prep.)
ainyô (*) [anya, ainya] (n)

(یی/یا) دی

ainghat [aêm] (f.n.Abl)

ئەقە، ئەمە (ئىـ)

aipi (adv.)

(ئەو) ژى، ھەروەسا

(prep. w A)

بۇ، لىسە، بەر ب

airime [airima] (l)

فەدەر، ئارام⁽¹⁾، بېندەنگ

airyama (n)

ھۆگۈر⁽²⁾، مېھشان، ھەۋرى

airyamanem [airyaman] (n)

ئىرەمان: نافى يەزەتى چاڭدىرىھ ل ھەۋالىنى و ساخىنى، نافى نەيىزەكى و خزمەتكارەكىھ، كۆمەل

airyanäm [airyä] (f.plG)

ئارى: خانەدان، قەدرگەران، ئىرەنى

airyanem [airyana] (nA)

ئارى، ئىرەنى

airyâbyô [airyä] (f.plD)

airyêmâ [airyaman] (n)

ھۆگۈر، ھەۋال، دۆست

(*) عەينى تىشت ب مانا ھەمان تىشت نەزەر لىكارە.

(1) ب رىنگا گۈھەرىنا دەنگىن نەفي پەيشى، ئەم دەكارىن وەرگۈھاستا قاولان دەستىشان بىكەن. ژ كۆزما پەيپەن ب (أىدەـ) دەست بىـ دەكەن دىار دېھ كـ (ئىدـ) ل پېشى يـا پەيپەن بىرۇيدە (ئــ) د كورىدى يـا ھەۋچاخدـا.

(2) ئەۋ پەيپە، ژىلى فۇرمى قەزىياندى (ئارى)، ب تەرزى ئارىكـار "هارىكـار، هارىكـرن، چـزـ هارى... ھىشـتا لـكـارـن.

airyene [airyana] (nL)

aiti [-] (prep.)

بُو پاشفه، پاشقى، پاش

aiti-shê [aiti + shê]

aithyajanghaêibya [aithyajangha] ()

نهمر، نهھيّته خرابكرن، خراب نه بت

aiwi [-] (prep.)

بُو، ل، لسهر، ل هنداث، ل بهر، ل كنار

(adv. & vbl. pref.)

بهر ب، تاكو، سهر، هنداث

aiwi-druxtô [aiwi-druxta] (n)

دره و، خاپاندن، فيل

aiwi-druzhaiti [aiwi-druj] (pres. act. 3/1)

دره وين، سۆزشكاندن، خاپاندن

aiwi-vaênat ()

aiwi-vanyå [aiwi-vanyangh] (mN)

زىدە لىيدان يان كوتان يان سەركەفتىن

aiwica [aiwi] ()

بُو، ل، لسهر، ل هنداث، ل بهر، ل كنار

aiwisrûthrimâi [aiwi-srûthrema] (d)

ئىوييسروو تەرم(گەھ)⁽¹⁾ : وەختى رۆزافا تاكو نيقشەۋى

aiwithûranãm [aiwithûra] (plV?)

سەرفەراز، سەركەفتى، هيىزدار

(1) د ئاقىستايىدا پىنج وەختىن رۆزئى ب نەقان پەيشان دابەشكىرىنىد:
'ushahin', 'hawan', 'rapithwin', 'uzerin', and 'aiwisruthrem'

aiwyâstô [aiwyâsti] (pres. part. mid. N) f.

وەغەر، گەشت^(١)، رىشىنگى، گەپان

aiwyâxshayeînti [aiwi-xshi] (act. 3/3)

سەرپەرشتى، چاڭدىرى، زېرەقانى، لىسرەگەپان

aiwyânghayânti (3/3)

دۆرگىتن، گوركىن، قايىشپىچكىن

aiwyô [ap]^(*) (plD)

ئاڭ

ajyammem [ajyamna] (a) (m) *Ceyimîn* ?

بىندوماهى، نەوهىست، سەرقەراز، نەمر، خراب نەبىت

akaranahe [akarana]^(**) (nG) *kenar*

بىسىنۇر، بىندوماهى، (نەكناز)

aka [-][= akha]

خراب، بەد، شەپانى

ama [-]

ھىز، وېران، زاخ^(٣)، زىرەكى

amava [amavañt] (n)

ھىزدار، دۆوار، در، وېرەك

amem [ama] (a)

ھىز، وېران

(١) دىت پەيغا گەشت ژ پارچا دوووهم (پەست) ھاتىت. لى دەنگوھەپىنا سىاندەر د زماپىن ئارى دا ژ /y/ بىرۋىد /ج/ و /v/ بىرۋىد /گ/ يان /ب/.

(*) ھەبۈونا ئەڤى پەيشى دو ئاستىن زەمانى يان دوزارىيەكى ئاشكرا دكەت. نەخاسىمە، ئاڭ و ئاو و ئابا فارسى، وەکو نەيقيۇ ئەنجامى وەرازا ئاپن نە بەرەڭاژى.

(**) /a/ ئالا فى نەرتىيە، كەرفەن ب مانا دوماهى، سېنزر، تەخوب دەپىت. ۋېلى كىنار و كەنارى چو پەيقەن نىزىكىر ب ھەمان مانابى د كوردى دا بىرچاڭ نەكەقىتىدە.

(٢) پەيغا (ھەمە) د ئەرەبى د نىزىكى ئەڤى پەيقەنە.

ameretatâtem [ameretât] (fA)

نهمر، نهمری، ئەمەرتات^(۱): نافى فريشته يەكىھ ۋ پلا ئەمېشىسا سېھنتا كو فريشته يېنن
پلە ئېكىن.

amesha [-] ھەمیشى

نهمر، ئەمېشى^(۲)

amyazdavanem [amyazdavan] (a)

مېھزىدە يان قوربان نەدىايدە

ana [aem] (I,nI)[-] (prep. with a)

ب ئەفى ئاوايى، ب رىكا، لىسەر، پىر، دگەل

anaêshem [anaêsha] (a)

بىھىز، بىشىيان، نەتوان

anakhra [-] (fN,n.plNA)

بىدوماھى، بىسىنۇر

anaiwishti [-]f.

نەخواندىن^(۳)

anaiwyâstô [anaiwyâsta] (n)

نەقايىشپېچكىرى، بىشوتاك، بىشال، كوشتى نەبەستى، بىسەربۆر

(۱) ئىكە ۋ شەش فريشته يېنن تېرىك و چاقىرى يَا ئىردى دىكت. ھندەك ۋىدەر دېرىن نافى
ھاروت و ماروت كو د قورئانى دا ھاتىنە ئەڭ فريشىتىنى زەرادەشتىتە.

(۲) ئەمېشىسا سېھنتا د نافىستايدا و ئەمەھەرسېھندا ب پەھلەفى، نافى فريشته يېنن پلا بلدىن د
زەرادەشتىتىدا. ئەمېشىسا سېھنتا شاشىن:

۱. ئا. قەھۆمەلتۈر” پەھ. قەھۆمەن (بەھەن) ب مانا ھزا باش- زىرەقانى تەرش و كەوالىه.

۲. ئا. ئەشە قەھىشە” پەھ. ئەردەھىشت (ئۆردىيەھىشت) ب مانا ئەشەبىي باشىزىن يان گەلەك
بلنى- زىرەقانى ئەشە و ئاگرىيە.

۳. ئا. خەشەتەرە قەيرىيا” پەھ. شەھرىيەر ب مانا شاهى خۆشىشى- زىرەقانى مادەنانە.

۴. ئا. سېھنتا ئارمەيتى” پەھ. سېھنەرمەند ب مانا قوربانى يان خورە تەرخانكىرنا پىرۆز-
زىرەقانى ئەردىيە.

۵. ئا. دەورقەتات” پەھ. ھۆرداد (خۆرداد) ب مانا كاملانى يان ساخلىم- زىرەقانى ئافىيە.

۶. ئا. ئەمەرىتات” پەھ. ئەمۆرداد (مەرداد) ب مانا ئەمەرى- ئەو ڙى زىرەقانە ل ئەردىي.

(۳) ھەكەر /ئە/ يان /ئەن/ ئەرمىتىنى ڙى را كەين، رەگى ئەقىسىنى و ئەشىت دەيىت.

anashaonô [anashavan] (g)	نههڙي ^(۱) ، بيرومهت، نهپرۆز
anâhita [-] (fN)	پاک، نهپس، نههڙماندي، ناستافي ئهريڏفي سورا يه
anâish <u>[aem?]</u> (GAV pl.I)	دگهل ئهڻان
anâpem [anâpa] (a-an)	بيئاڻ
anâperetha [-] (n.plA)	ناهيهٽه گهقاره تکرن، نهغه فراندي
anu [-] (adv., prep. with a)	پير، ل پاش، ب گوره، دگهل
anumatêe [anumaiti] (fD)	ههڻهزري، پيڪرن
anumayanäm [anumaya] (plG)	تهرش و كه والي بچووک، پهڙ، بزن
anusô [an-usangt] (nA)	نه ب حهڙن، نهڦي، نهخواز
anuxtêe [anuxti] (d) f.	ههڻهزري، پيڪرن
anya [-] (I,duN,plN)	نهنهڻه، نئيکي دى، ديگهر
anghaitî <u>[ah]</u> (subj. pres. act. 3/1)	
anghaot <u>[anghu]</u> (Abl)	
anghat <u>[ah]</u> (subj. pres. act. 3/1)	
anghêush <u>[anghu]</u> (mG)	

(۱) هيَشْتَا "نهشاني وي يه" دهيه گزتن. دبت گلهه هزردکدن ڙ (شان)ا ئهرهبي و هزارکريه، لـ وا دياره ڙ ئدفي ره گي هاتيه نه خاسمه همدو ب مانا نه ههڙي ل کارن.

anghe ()

anghu [-] m.

ژیان، ههبوون، جان، گیان، دنیا، خهلك

anghuyat [anghuya] (Abl)

زان، تیهن، دل، وژدان

anghvām [anghvâ] (A) f.

anghvô [anghu] (ng,duL)

ژیان، ههبوون، جان، گیان، دنیا، خهلك

angra [-] (v)

دژمن، خراب، بهد^(۱)

Angra Mainyu

نهنگره مهینیو، نههرمهن: خودایی خرابیی.

anguha [anghvâ] (n)

anguhe [anghu] (d)

ژیان، ههبوون، جان، گیان، دنیا، خهلك

añgushtām [añgushta] (plA)

تل، تبل، نهنگوشت^(۲)

añtara [-] (adj.)

هندور^(۳)، تیقه، د ژور فه، ناف

(۱) ز نهقی ره گی نئگرین ب مانا تنهنگرین و زیزبرون د کوردي يا ئاخشتنی دا مايد. و نهدوره ههنهندی anger ا انگلیزی ژی بت.

(۲) د کرمابخی دا گوستیرک هنگوستیرک نئزیکی نهقی پهیغا نافیستانی ماينه.

(۳) هدمان پهیش بتو نه خوهشترین شەقا زېستانى دەپىته گۆتن (شەقا ئىتەرى). كىر گوايىه نهندەر و خوه دېيىن خوه ل نهقى شەقى چۈزە وەغەرى و بەفرا رىلى گىرت و نەچاربرون زىكى دەوارىن خوه دېيىن و خوه ب ھناتىن وان گەدرم بىكەن...لى مخابن ژىبەر باندۇرا كولتۇرى ئەرەبى و ژىبەركەرتا بىن خورەمال يان ژىبەر ھەفيەندى يا نهقى چېرىزكى ب كولتۇرەكى دېنېقە. ئەفسانى ئەندورە كىرىيە نافىي كەسە كى!!

añtarât [añtare] (abl)

ژ نافدا، هندور، د نافدا، تیدا

añtaremångħâi [añtare-mâħ] (d)

رۆژا بھری دھرکەفتنا هەیقا نوو، رۆژین سەرئ مەھى

angħâ 0

(۱) نهفه، نهوان

anghe 0

aoi [avi] (adv.)

aoj- [-] (vb. rt.)

بیز، گوتن^(۲)، ئاخقتن، قەسە

... aojaite [aoj] (pres. mid. 3/1)

گازىكىرن، بانگكىرن

aojangha [aojangh] (I) n.

ھېز، تىيەن، ھېزدار

aojishtô [aojishta^(*)] (n)

ب ھېزترىن، ھېزدارلىرىن

aojô [aojangh] (nN, nA)

ھېز^(۳)، تىيەن، شىييان

aom [ava] (NA)

سار، تەزى

- (۱) نىزىكىرىن پەيغەن كوردى بىز ئەۋىرى رەگىن نائىستايى حون و ھنگ و ھەڭلەنلە.
- (۲) پەيغا ناواز ژ ھەميان پەز نىزىكى ئەۋىرى پەيغەتى.
- (*) د نائىستايى دا پلە يا ھەرى بلند ب (-شت) دەھاتە دارىشىن. پەيغا بىدەشت كە دەھىشا مايد، ب ھەمان تەرزى ھاتىد دارىشىن: بەھ-شت، ب مانا باشىرىن يان (جىد) ئى گەلەك باش. ئىرۇ د كوردى پلەدارى ب (-تر و ترىن يان ستر و پەيغا گەلەك، ھارى، پىر، زۇر...) دەھىتەكىرن.
- (۳) دېت پەيغا نوروج بىز كەسى تېر نەبت و دېرەكى تېر نەبت ل كارە، ھەۋوچى ئەۋى پەيغەن بىت.

aoxta [aoj] (pres. indic. mid. 3/1, Aor. mid. 3/1)

ناخافت^(۱)

aoxtô-nâmana [aoxtô-nâman] (mI)

ap [-]

پا^(۲)

apa [-] (adv., vbl. pref.)

پیشه‌ل، ژ هه‌ره پیشه، دوور ژ.

apa-dvarata [apa-dvar] (imp. act. 2/3)

ره‌فین، ژ ره‌فین، ژ دوورکه‌فتن

apa-nas [-] (v. rt.)

هندابوون، وندابوون، نه‌مان، مرن

apairithwô [a-pairithwa] ()

بیپه‌رده^(۳)، بیپاچی، بیپه‌رژان

apaiti-zañtô [apaiti-zañta] (n)

نه‌به‌رنیاس، نه‌نیاس، نه‌هه‌ژی، بیقه‌در

apanasyehe [apa-nas] (pres. mid. 2/1)

apanashtahe (g)

نه‌هیشت، نه‌هیلان، دوورکرن

apanôtemem [apanôtema] (a)

پیشین، سه‌ره‌که، هه‌ری بلند، پیش‌به‌ر

apara [-] (plN)

پتر، پیر، دگه‌لدا، پاشی، نزم، د بندا، ل پهی، ل دووف، د دووفدا

aparadâtâm [aparadâtâ] () f.

نه‌خواستی، نه‌بوویه ده‌زگر

(۱) نه‌ره‌گی ناخستایی به‌س د کرماغی دا مایه. دبت، د کزکا خره دا، ب مانا فهبوون بت، چونکی بز برینی ژی بکار دهیت. ناخافت (نه‌درباز) / ناخافت (ده‌رباز).

(۲) ب گشتنی، ده‌نگی / ب / د که‌قنه‌زماتین هندئورقی دا برویه / ف / لی ل نه‌شی برویه / ژ / یان او / . وه‌کر hept- و هفت . لی نه‌قا دی ژی هه‌یه وه‌کر ژ sept- seven < sept-

(۳) د ناخفتنی دا هیشت، پدرده، پدری و پدله ماینه.

aparem [apara] (nA)

apasca [ap] (G, plNA)

apaya [-] () [-hame: hamaya?]

گه هشتن، گه هاندن، پیراگه هشتن؛ پاشی، ل پهی؛ جو، روودا، ب دهست نیخست
سەرگەشت

apayeiti (3/1) yam-

دیسا، هەروەسا، بىر، فەگوھاست، ئىدەرئ

apayûxtât [apa-ýuj] (past. part. mAbl)

زىكھەكىن، جوداگىن، هيىلان

apâca [ap] (i)

دگەل ئافى

apâxedhraêibyô [apâxtara] (plAbl)

باکۇرى؛ پاشفە، ل پشت

apâm [ap] (plG) [-] (adv.)

ز ئافى؛ ژ فر پېيدا، پاشى، ژ نەۋ پېقە

aperenâyûkô [aperenâyuka] (mN)

زاپۇك، بچۈوك، كورۇك، لاو

aperesat [pares] (GAV impf. act. 3/1)

(بۇ بەگەمكىنىٰ ھاتىيە)⁽¹⁾

پرسىين، پرسىياركىن

apêmem [apema] adj. (m.n.NA)

وهكى نير بكاردهات) دوماهى، داوى، پاشى

ape [ap] (d)

ئاڭ (ئافىـ)

apô [ap](g,plNA) [-] (adv.)

ئاڭ؛ دوور ژ، دوور، وېقە، نە

(1) د زمانى ئافىستاني دا، نەۋ /ئە/ يە ب رۆزى تەرتىي و جاران بەگەمكىنى و پەزىزاندى ھاتىيە.

ar- [-] (vb. rt. cl. 5)

چو، لشي، هات^(۱)

aratufrish [a-ratufrî] (3/1)

نهپهژراندي، بخيار نههاتي

aredrâi [aredra] (d)

پاک، راستگو، مهربد

areduyâ [aredvî] (g) f.

ناشي رويارهكى نيرانييه، ناشي فريشته يهكى يهزمه

aredhem [aredha] (a)

نيف، ئال، سهمت، نهگاهشتن

arejaiti [arej] (pres. act. 3/1)

ھيزى، ب بېركەفتى، هيئزا

arejô [arejangh] (N) n.

بەها، نرخ

arema [-]

ھيزى، چەك

armaêshadh [-]

فەدهرى، خلوهكىن، جوداروونشتن

arshtât [-]

دادى، ئەرشتات؛ يهزدت ئەرشتات، فريشته يى زىرمۇنى دادىن

arshuxdha [-] (plNA)

راستگۆنى، دروست ئاخفتىن

arsha [arshan] (n) m.

ئىير، مىير، وىرەك

... arshnô (g)

ئەرشنۇ؛ ھەروهسا كەفى ئەرشەن، ناشي براين كەيكاوسى

as [ah] (ind. imf./inj. pres. act. 3/1)

توبى

---

(۱) ھەرە و فۇرمىن وى ئىزىكى ئەقى رەگىنە.

asangh [-]   *senger* {

جھ، شوون، بیاڑ

ascûm [ascu] (a)

باق یان بھلہ کا لنگی

ash-

ئەش-: پیشگرەگى بەگەمکىنىيە دگەل ھەفالنانافان

ash-varecå [ash-vareshangh] (N)

ھەرى قەردار، ھەرى زىرەك، قەشەنگ، زۇركار

ashfa [ashtan] (plNA)

ھەشت⁽¹⁾

ashtem [ashta] (A)

تىر⁽²⁾، رم، كورتەرم، ھافىز

ashtemem [ashtema] (ord. num. A)

ھەشتەم، يى/ يا ھەشتى

ashtraya [ashtrâ] (I)

قامچى⁽³⁾، قايىش، كىشان

ashhvarenanghem [ash-hvarenangh] (mA)

ھەرى قەردار

asha [-] (NI)

ئەشە⁽⁴⁾، دروست، راست، سروشتى جىهانى، قانۇونا ئەبەدى، گونجان

ashacithra [asha-cithra] (plNA)

تۈقى ئەشە یان بىنەمايتىن ئەشە، ئەشەدار

(1) پرائىي ياخىدا /ئە/ بىن پىتشى ياخىدا پەيقان د كوردى دا بورويدا /ە/ يان دەنگىن نىزىك، وەكىو: /ح/، /ع/... وەكىو: ئەسپ، ئەشە: ھەشت.

(2) شخت و نىشەر نىزىكىي ئەقى پەيقىتىه.

(3) شەغان وەكى ئالاڭىكى قوتانى يان ھازۇرتى نىزىكىي ئەقى پەيقىتىه.

(4) د كوردى ياخىدا عەسىدە/ عەسىھى (اکىد، بالتاکىد) كىو گوایە ئۇ (اصح) ا عەردەبى ھاتىھ نىزىكىي ئەقى رەگىھ (ئە/ بورويدا /ع/ و /اش/ وەكى /س/ ھاتىھ لېقىكىن).

ashahe [asha] (G)

دروست، راست، قانوونا نهبه‌دی

ashaonām [ashavan] (plG) m.

نهشه‌فان

ashaoni [ashaoni] (fNV) f. Ashavan

ashaonô [ashavan] (g)

ashaonyå [ashaoni] (fG)^(*)

ashava [ashavan] (N,duNAV,nNA) m.

نهشه‌فان، خوه بُو نهشه‌ی تهرخانکریه، خوه دایه نهشه‌ی

ashavazangh [-]

نهشه‌زا، پاکیزه، نهشه‌دار، ب نهشه‌فه هاتن

ashavâ [ashavan] (N)

ashahvâthrahe [asha-hvâthra] (mG)

نهشه‌خواز؛ ب نهشه‌ی گهش

ashaya [asha] (L)

ashâishtem [ashâishta] (nN) n.

نهار، خه، شهه

ashât [asha] (Abl)

ashâum [ashavan] (V)

(*) نهنه و گله کین دی، روشنین ریزه‌نیه، زیه ره‌مانا کده‌سی بی باختت، هرسا هائینه راکون.
نهفه وه کو دهسته ل نهفان روشنین زمانی و ریزمانی: نهفه دهسته، نهفه دهسته که، نهفه چزمه
دهستی، دهستی من نیشا، دهستین ههوه گهرمن، ده دهستان بلند راگن، دهستک، دهسته کی
نهز گرم، دهسته نهشکه، دهستیق بلند بینین... هتد.

ashem [ashal] (NA)

ashemaokhô [ashemaokha]^(*) (N)

دژئش، دسهرداجوی، خراب راکه، دیوی نهشهی خراب دکمتو

ashemca [ashal] (NA)

ashi [-] (IV) f. (duA) (ts31:)

دیاری، خهلات، بهه، پشك، یهزت نهشی (لهشدارکرنا دیاري)، پیروزکرن، چاف تشنی
پینشی، ههوجهی، پادشت.

Ashivañt^(**) [-]

خهلاتکه، پشکمه، خودان پشك، بههدار

ashîm [ashi] (fA)

ashnô^(***) [ashan] (g)

ناسمان، گونبهدا ناسمانی

ashô-stûiti [-] f.

نفیزا نهشهی، نافکرنا نهفی نفیزا، نهشم شمهو

ashôish [ashi] (G)

ashya [-] (V)

نهشیه، ناسنافه بـ فریشته سروشی (فریشته پـ یامان)، هوگرئ نهشی، بـ دیاری و
خهلاتش، ههقانی نهشی.

(*) پاشنهندی نهشی پـ یهیشی وـ کو رهگی پـ یهیشنه (تیخ) کـ ل پـ یهیشا گـوریخ دیار دـ بت (سـهـگـی
گـوریخ: نـهـ سـهـ گـهـ بـیـ دـشـتـهـ گـورـگـیـ). دـ بتـ نـهـ قـهـ زـیـ نـهـ دـنـهـ بـتـ بـیـ دـشـتـهـ نـهـشـهـیـ. رـاـکـرـنـاـ
پـ یـهـیـشـان~ بـ دـنـگـیـ (ـگـ، ~خـ، ~غـ) یـنـکـسـهـرـیـ نـهـبـوـوـیـ، لـهـ وـ بـ تـهـرـزـیـ Ashemaogha
دـهـیـتـهـ دـیـتـهـ.

(**) ژـ نـهـشـیـ پـاشـگـرـیـ (ـقـهـلـیـتـ) چـهـلـدـ، پـدـیـشـ وـ پـاشـگـرـ دـ زـمـانـیـ کـورـدـیـ دـاـ مـایـنـهـ، وـ کـوـ:ـ ـثـانـ،ـ
وـانـ،ـ نـدـ،ـ نـهـ،ـ سـوـهـانـ،ـ بـهـنـدـ،ـ ـقـهـنـدـ،ـ مـهـنـدـ،ـ بـهـنـدـ،ـ ...ـ

(***) پـ یـهـیـشـینـ: نـاـسـهـالـیـ شـینـ تـیـزـیـکـهـ.

asishta [adj. n. pl m.]

لهزگین، گلهک لهزگین، چهسپانترین

asma, asman [-]

ئاسمان^(١)

asne [asna] (L)

نیزیك، نك، ئنك، ئنیزیك

asni [azan] (L)

دان^(٢)، گهها رۆزى

asnya [-] (plA)

رۆزانه، گهه^(٣)

aspâ [-] (N, plN)

ھەسپ، ئەسپ

asrâvayat-gâthô [asrâvayat-gâthâ] (N)

گاتايى نابىزت، گاتايى ناخويىنت، گاتايى ناسترت، نەسترىنا گاتايى

asrâvayô [asrâvañt] (N)

نەسترىن، نەگۇتن، نەلۇراندىن

asta [ast-] (plN) m.

ھەستى، ھەستىخان^(٤)

asti astasca [asti, asta] (G)

لەش، كەلواش

astayô [asti, asta] (m.pl.N)

مېھقان، دۆست، ھۆگۈر؛ لەش؛ تىر

(١) بىزىه پەيغا (ئماء - أسمى) د زمانى ئەرەبى ياخىندا دەمىز دا و ھەمان پەيغا ئاقىستالى د زمانى ئاخشىنى دا.

(٢) دانى رۆزى "چىلەڭ دانان، دانى سېتىدى و ئىشارى... پەز ئىزىكى لەزەن ئەسىنى.

(٣) گىدە ل فىز ماوەيدەك يان وەختەكى دەمى هاتىد: تىشته گىدە (وەختى تىشى)، سەھىر گىدە (وەختى سەحارى).

(٤) د ئۆزىللىرى ئەرەبى دا ھەستىخان مایە، دىگەل ئىسقانا سۇرانى پەز ئىزىكى (استخوان) افاسىنە. د لاتىنى دا os، د گىرىكى دا osteon، د سانسکرىتى دا asthi مەدە. بىزىه: Merriam-Webster's collegiate dictionary, 11th ed., 2004.

osseous

astâtô-ratûm [astâtô-ratu] (fA)

(کچ) ا بی سه میان یان نه لبهر سیانه تا مه زنی مالی (مالخوی)

astem [asti, asta] (A)

ههستی

asti^(*) [ah] (3/1)

—ه: پاشبهندی ههبوون و کریاری پهسهند دگهت و هکو (نهوه، گونده)

asti-shê [ah, ast-] ()

astô [asta] (N)(G)

هنا رتی، شاندی، ته ته ر، پهیک؛ له شک، که لو اش کی

Astovidhotu n. bizo^f ۹

دیوی مرنی

astu [ah] (imp. pres. act. 3/1)

ههبوون، /ه-

astvaiñti [astvañt] (mL)

که رسته یی، له شدار، ههستیدار، له شنده، ب که لو اش

at [-, aem] (adv.)

نه فچا، به س، ل، نو، هینگی

atbishtô [a-tbish] (past part. mN)

نه تاز راندی، نه تاره اندی، دزاتی نه کری

atcâ [at]

(ئامرازه)

atcit [at + cit]

هو سا، نه فچا، له و

(*) د گریگی دا esti، د لاتینی دا est، د فارسی یا فهرمی دا (است) لکاره و د ناخفتنی دا، پر و هکو (ی) ل کاره کور همان (ه) یا کور دیده.

athaurunem [âthravan^(*)] 0 m.

ئاترەفان: ئەندامەكى ستافى دينقانان، مەلايى زەرادەشتىان

[athauruna] n.

دەرس و خوانلىقىن دىنى، كۆمبەندى دينقانان

athâ [athal] (GAV)

athra (adv.)

ئەو درە^(۱)، ور، ل ور

aurushahe [aurusha] (G)

سېپى^(۲)، سىسىن

Aurva^(**) [-] (plN) adj.

ۋېرەك، خوشمىر؛ زفت^(۳)، چەلەنگ، رەھوان

aurvañtô [aurvañt] (plA) m.

رەھوان، زفت، سرت، چەلەنگ، ھەسېپى بەز، بەزەك، جەنگاودەر، چىايى ئەلەند
aurvat-aspa [-]

ھەسېپى رەھوان

aurvathanäm [aurvatha] (plG)

ھەشۈر، بەقىل، نەرەوا، دژمن

aurvô [aurva] (NV)

ۋېرەك، خوشمىر، چەلەنگ

(*) دىارە ڙ ئاتره (ئاگر) و پاشگۇر - قان پىتكەتايە. ب مانا زېرەقانى ئاگرى.

(۱) ئەپىقە رەگەكى دى يى جەھى دىار دەكت... ھەبۇونا دەنگى /ت/ يان /ث/ يان /د/ ل پىش دەنگى /ر/. نەقە د ھەمى زمايىن ھەنڌۆرۆپى دا دەيتە دىتن، بېز غۇونە: كوردى-در، ئەدر، دەر، ترب (گۆر). لاتىنى - terra ئەرد. ھەمان پەيىش د زمايىن سامى ڙى دا دەيتە دىتن، بېتىھە: ئەرەبى-ثرى، تراب، حاچىرە. سريانى: ائرا، ھەدرا.

(۲) ھەكدر ئەم دەستورورا پەيدابۇونا رەھوان يان رەھوان ڙ ئەورقەنت لىسر ئەورقەشە بىكار بىن، دېت رۆش يان رەش ڙى بېتىھە كە ئېرىكى پەيىقا رۆزىن.

(**) دېت پەيىقا رەد دەكەل رەھوان ڙ ھەر پەيىھەك دى پىز ئېرىكى ئەقى پەيىشى بىن ب مانا چەلەنگ و سرت.

(۳) زفت، د زمايى كوردى دا ب مانا چەلەنگە، لى زېر باندۇرا زفت (قىرا رۆهن) يابىر ب مەنلى دېت.

ava (prep.)

هرفه، نهفه، نه و

ava- (*)

دوروژ، دوور، ل نک، بهر ب، ل بن، ژوردا (پیشگره نه‌تیبی تیدا هندهک جاران ژ کاری
جودا یه)

ava-baraiti [ava-bar] (pres. act. 3/1)

بُبرن

a-vaēnatā [a- vaena] (prep. A, v.)

نه‌دیتن، نه‌بینی

ava-hishtât [ava-stâ] (**)(impf. subj. act. 3/1)

ل نک راوهستا، لبهر و هستا

ava-janyât [ava-jan] (pot. act. 3/1)لیدان، کوتان؛ کوشتن^(۱)**ava-kanayen [ava-kan] (***) (pot. act. 3/3)**

فهکولان، هلقمنین، کولان

avadha [-] (adv.)

ل ور، ویدمری، ور

avakhnât [ava-jan 2] (impf. subj. act. 3/1)

گهستن، لهدان، پیشنهاد

avainghå [ava, avangh] (fG)

(*) پیشگر و پاشگر -فه-، پیزهستی لیکدای فی: بی، ژ همان ره‌گینه، وه‌کو: نکفه چو، هرفه وره، فی کافت، فیرا چو...

(**) فهیشن، فهودستان ژ نه‌فی پهیشی هاتیه.

(۱) فه‌هذن لیکسه ر ژ نه‌فی پهیشا نافیستایی هاتیه.

(***) پهیشین کان، کانی، کهند و کهندال.. گرتداي نه‌فی ره‌گینه. ره‌گی (کهند) ل پهیشا گلکهند نیکسر ژی هاتیه و درگرن.

avangh [-]

پشته‌فانی، هاریکاری، ظانه‌هی (بنیره – عون – ب نه‌رهبی)

avanghe [ava] (G) هروهسا [avangh] (D)

پشته‌فانی، هاریکاری

avañt [-]

هروهسا، هوّسا، ومهکو

avaretanām [avaretâ] (f.plG)

تشت، تشتمشت، تشتنین به‌هادر

avasô-xshathrô [avasô-xshathra] (mN)

شاهاتی یا نه ب حذر، شاهن نه‌دلخواز

avat [ava] (dem. pron.) ظه، ظهوان

(adv.) هند، نه، همه، فر [avañt]

avatha [-] (adv.) *EW SA*

هوّسا، ظهفجا، ل پهی، پییرا

avathât [-] ()

ههروهسا، هوّسا، ب فی ئاوایی

avavat [avavañt] (nNA)

هنده، ظهوقاس^(۱)، ظهققاس، ومهها، هوّسا

avâ [ava] (G)

avâiti [av] (pres. sub. 3/1)

چون، هاتن، ئاماده‌بیوون

(۱) گلهک وهسا هزر دکهن کو په‌یشا قاسی و ظهوقاس و ظهقاس ژ ظهرهبی هاتینه وهرگترن. لی راستی یا وئی هدېشکن دگل quasi یا لاتینی و ظهرهبان وهرگرتیه. بدلگه ژی ظوه؛ ظه پېیشه ژ quam ب مانا وه کو و si ب مانا هەکەر پېکھاتیه و هەردو ب مانا هەچوھەک، وەکی، نېریکى ... دەهن. بېتىه: Merriam-Webster's collegiate dictionary, 11th ed., 2004. quasi-

avām [ava] (fA)

... avå (f.plâ,n.plA)

[avañt] (N)
پاشگر—فه، ههروهسا، ئه و ڙي
هنده، ئهونده

avâñitem [avañt] (A)

هوسا، هنده، ئهونده، هندهمهزن

ave [ava] (plNA;;n.plA)

بو، تاكو، بهر ب، نکفه

avi [-] (adv., prep. with A or G)

پيشگره: ل نك، بهر ب، ف پيپر، فيترا؛ بهرهازى، دزى⁽¹⁾

avi-mithrish [avi-mithri] (N) m.

دزهميتر، دزهميهرك، دزمني ميتر اي، سوزشكين، بيسوز، پيمانشكين

avô [avañh] (A)

هاريکاري، پشتهشاني، پاراستن

avô-hvarenanämca [avô-hvarena] (plG)

كانى، كەھنى، ئاشا فەخوارنى (ئافخوارن)

axtica [axti]^(*) (I) f.

زان، ئىش، ئازار، زيان (خەسته، ئىخستن)

ahvaretaheca [ahvareta] (nG)

نههندابوون، كىم نهكرن، نهبهردەست⁽²⁾ (ڙي نه هاتىه خوارن)

(1) ب ئەڤى مانا دوماهىتى، بىـ (بىـ) گەلەڭ تىزىكە. و پېشا ل پەى وە كور (يېمىھر).^ه

(*) ڙىلى ناخ و تۆخان پەيقىن ئىخسته و خەسته (نەساختى كەڭتى) كور خەستەخانە ڙى هاتىه دارىتىشتى... گۈرىدىلى ئەڤى رەگىنە.

(2) وا دىبارە ئەۋ پېغە ب مانا (نه خوارن). ئانكىو ڙى نەهاتىه خوارن، ئەۋجا كىم نە كىرىه.

ahvâthre [ahvâthra] (fV)

نهخوهش^(۱)، نهشاد، تهناهی لی نینه

aya [aem] (fi)

نهفه، ئەف، (ئىـ)

ayanghaênaça [ayanghaêna] (plA)

ئاسىن، ئاسن^(۲)

ayaozhdya [ayaozhdi] (I) f.

ھەپمین، پىسبۇون، قىپچىكىن، نەپاڭى

ayara^(*) [-] (plA)

دانەكى رۆزى، گىرىدابىي دەمى رۆزى

ayare [ayar-] (A) n.

وەختى رۆزى

ayâthrimâi^(**) [ayâthrema] (D)

ئەيەترەم: چارەمین گەھەمبار

ayân [ayare] (G, plA)

ديسا، ئەو ژى، ھەروەسا

[î] (3/3)

چۈن، هاتن

ayå [aem] (duG)

ئەفه، ئەفەئى[î]

(۱) ئىك ژ گوھار تىئىن دەنگان ل ناپەرا كوردى و ناقيستايى وەرگەپانا (-thr-) - thr - بىز /س/هـ . وە كور **thri** بىويه سى. وا دياره ل فر دەنگى /س/ ژى بىويه /ش/ .

(۲) د فارسى دا ئاهىن بىز ئامىن دەتىه گوتىن. ھەمان پەيف د كوردى دا بىز ئامىنى خام ل كاره. (*) د ناقيستايى و ھەمى زماين ھندىررۇزى دا (ئار، يار) ب مانا سال ھاتىه. ل فر بىز دەمى رۆزى ھاتىه!!

(**) زەرادەشيان شەش گەھەمبار ھەنە: ۱ مەدىيۆزەرىم: ۴ رۆزان ياش نەورۆزى. ۲ مەدىيۆزىم: ۶ رۆزان پىشى ياخىكى. ۳ پەيتىشەھەرىم: پاشى ب ۷ رۆزان. ۴ ئەيدەرەم: پاشى ب ۳۰ رۆزان، جەزئا بەرھەمى ئەردىيە ژ چاندنى و كەوالى. ۵ مەدىرەتىم: ۸ رۆزان پىشى گەھەمبارا چارى دەتىت. ۶ ھەنەسپەتكەدىم: ۷۵ رۆزان ل ياش مەدىرەتىم دەتىت.

ayenî ^(*) [i] (sub. 1/1)	چون
azâni [az] (imp. act. 3/1))	ئازاگرن، ئازادگرن، بەردان
azâtanâm [azâta] (plG) ^{za}	نهزای، نەبۇوى
azem [-] (N, personal pronoun)	ئەز، من
azhish [azhi] (N) m.	ئەزدەھار، مار، زها، نەزدەھار
azhîm (Sg,duA)	
azyâ [a- zi] (adj., g. s.) (azi fem.)	پىتدار، بەردار، ئەوا بىزىت
â (adv., prep. with A, Abl, G, or L)	ل، بۆ ⁽¹⁾ ، ل نك، ل بەر، ل سەر
â-dim [ta] (mA)	ئەو
â-mananghô [â-manangha] (G) m.	ھوش، ھىزماھىزى، ھىزى، سەرگەرمى، پلان، بەندەوار، شەوقىدار، ھىزى.
â-tat [â + tat]	ل وى / وى، بۆ وى / وى
âat [-] (adv.)	ئەقجا، ژىھەنلىق
âat ýat (adv.)	وەختى، پاشى
âbyô [aem] (plD.Abl)	ئەفان

(*) ئىنا، ئانى وەكى تىپەر (دەرىاز) ئەت بەرانبەرى چۆ-بر نىزىكى ئەقى پەيشىه.

(1) د كەمانجى دا (ئا، يا) من نىزىكى ئەقى پېزىھىتىيە.

âca [-] (adv.)

ل ور، ویری، ئەو جەه

âca-nô ۰

اچا

ل ویریئە

âca-nô jamyât ۰

بگەھە مە، دگەل مە بجەمە يان بجەھە (nô مە)

âdim [âat] ۰

ھینگى، پاشى

âfañt

ناھەندە

ناۋىندا، نافىن، تىرئاڭ، دەم؛ ئافاھى يان ئاڭنجىبىوون

âfrítim [âfriti, â-fri] (f.)

بەرەكەت، پېرۋىزى، ئافەرىي: نەفرىن.

âfrînâmi [â-fri] (pres. act. 1/1)

ئەز حەز دەم، دخوازم، پېرۋىز دەم، ئافەرىي لە دەم

âfsh [apl] (N)

ئاف

âhitica [âhitii] (I)

پىسکرن، ھەرمانىدىن، بىرۇومەتكىرن، پىساتى، قىرىزى⁽¹⁾

âhurôish [âhûiri, âhûirya] (G) adj.

ئاهۇرىي، ئاهۇرى، خودايى، خوھ تەرخانلىرى بۇ ئاهۇرى

âi (interj. with V)

واى، نۆھۇ!

âish [aem] (pli)

ئەقان، ئەو(ان)

âiti (prep.)

بۇ، ل

âiti (adv.)

نىزىك، ب رەخىھە، ل نىك

(1) ھەقبارى ئەناھىتا بىكە ب مانا ئەپىس؟ ئەقپېزى.

âjasat [â-jas] (impf. act. 3/1)	دگههه، گههشت
(jar: pres. indic. act.)	
âmruyê [â-mrû] (pres. mid. 1/1)	هیقی کرن، حهزرکرن، هاریکاری خواستن، هیقی ژئ کرن
âpa [ap] (duNA)	ئاڭ
âperetish [âpereti] (N)	كەفارەت، پىش گونەھانقە
âpô [ap] (G, plNAV)	ئاڭ
ârmaitê [ârmaiti] (V) f.	ئارمەيتى؛ ئىكە ژ ئەمېشى سپەنتايىان، ئەمەگدارى، خوھ بۇ تەرخانىكرن، ھزرراست
âs [ah] ()	
âsna [-]	نهبەز، خانەدان، سروشتى، خوهىرسى
âstâraiti [â-stâr-] (caus. v.)	گونەھبارىكرن، بەرگونەھكرن، بناسىكرن
âstâya [â-stâ] (2/1)	راودستان، ھلوھستان
âste [âh, âñh] (3/1)	راودستا، وەستا، بىنچەدان، بەردەۋامكىن، پەيت روونشتى
âstryeiti [â-star] ()	سەركىرن، پىتىھكىرن، پىتىھنۇوساندىن
âsyangha [âsyangh] (duG)	بلەزتر، لەزگىنلىق، خوهىرىۋەتىر

âtar [-] m.

ئاگر، ئاتەر؛ يەزەتى ل ئاگرى سەمیان

âtre-saokanām [âtre-saoka] (plG)

پەلى ئاگرى، پەرەنگ⁽¹⁾

âtrem [âtar] (A)

ئاگر

ât [âat] (adv.)

قىرە، ل ھەرە، ب ئەفى ئاوابى

âthraêca [âtar] (D)

âthrava [âthravan] (N) m.

ئاگرفان: مەلابى زەرادەشتىان

âthrämca [âtar] (plG)

ئاگر- نۇ

âthritîm [âthritya] (A)

سېچاران، سېتىك

âthrô [âtar] (G)

ئاگر

âthwyânôish [âthwyâni] (G)

ئاشقىيانى: ڙ بىنە مالا ئاشقىان

âvaêdhayamahî (1/3)

پېشىكىيىش دكەم، دكەم دىيارى، ددەمى

âxshti

ئاشتى، پېكھاتن، ئاشتبۇون، ھەۋالىنى

âya [aem] (fI)

ئەف، ئەفە، ئەمە، (ئىپ)

âyapta [-] n.

دىيارى، خىر، سامان، پېرۆزباهى

---

(1) مانا دەقدەق خىرا ئاگرىدە.

âyeſe [â-ýas] (1/1)

حه‌زگرن، فییان، خواستن، هه‌وجهبوون

âzaiñti [zan-2] f.

زانین، تیگه‌هشتн، تیگه‌هاندن

âzâiti ()

âzâtayå [âzâta] (fG)

ثازاد، سهربهست، ماله‌زن، خانه‌دان

âzûitishca [âzûiti] () f.

پر، گله‌ک، زور، قله‌هو، زدنگینى

ångha [ah] (3/1)

بوون، هه‌بوون

ånghânô [âh, åñh] (1/1, cl. 2)

روونشتن، دانیشتن، نهی، که‌فتنه چلخانی یان خه‌لوی، خوه ڦه‌دھرکرن بؤ خوارنا
سماتی. (بنیو) Skt. asana دده روو

ånghât [ah] (3/1)

بوون، هه‌بوون

ånghäm [aem] (f.plG)

ئه‌ٺه، ئه‌و

[ah] (3/3)

بوون، هه‌بوون

B b

baêshaza [-] (L, plA) n.

دەرمان، چاره، فەزىن، چارەگەر، دختۇر، پزىشك، ساخلىمى، ساخى، خودشى

baêshazyâ [-] (N,plNA)

چارەگىرن، ساخكىرن، ساخلىم

baêvare [-] (plA)

دەھەزار

baêvare-cashmanem [baêvare-cashman] (A)

دەھەزار چاڭ (ى)

baêvare-spasanô [baêvare-spasana] (mN)

دەھەزار جەھسوسوس

baêvarekhnâi [baêvarekhna] (D)

دەھەزار جار

baêvân [baêvare] (plA)

دەھەزار

bakhäm^(*) [bakha-2] (nA)

پىرت، كەرت، پارچە، بەھەر، پېشك، ديارى، خەلات

bakhem^(**) [bakha-1] (mA)

خودا، هيئزا خودايى، دابەشكەر، پشكىكەر

(*) ئەۋە ھەۋرىخا پېشك، بەش، بەخشە.

(**) ھزر بىز ھندى دېچت كور ئەۋە بەخە و بەگە ب مانا خودان، ژىندهرىي پېيشا بەگىن. لى ب دىستا من ئەۋە بەخە ژىندهرىي باخوىي يە. ب مانا خودانى گۈنلەي.

bakhô-baxtem [bakhô-baxta] (A)

خودیدا، خودای بهخشیه

baodhangh [-] n.

هوشیاری، ئاگاه، تىگەھشتىن

baodhô [baodha] (nNA) m.

بىئەن، بۇن، گولاف، لهەنەتە

baodhô-varshtahe [baodhô-varshta] (G) n.

دلخواز ھاتىھ كرن، ب دەست ھاتىھ كرن

baoidhi [-] (nA,IL) m.

بىئەن، بۇن، گولاف، لهەنەتە

bar^(*) [-] (v. rt. cl. 1)

برن^(*)، راکرن، ھلگرتىن

bareñti [bar-3?] (3/3) (impersonal v.)

بارقۇفە^(*)، ھورەبا، باھۆز (بارىن)

baresma [baresman] (A) n.

بەرىسمەن

baresmân [baresman] ()

بىنېرە

bareshna [bareshnu] (I)

كۆپ (ئى چىاي)، گوبىتكى، گومت، سەر، بلندترىن پىرت (بەرز، بەل)

(*) بەر د گوردىدا ب چەند ئاوايان ل كاره، وەكى: ۱ رەگى بىنى. ۲ بۆز ھاتىن. وەكى روح ھاتىن، جىلەك كىرنە بەر خۇره. پاشگۈرى رەگى - بەر د پەيشا پەتھەمەردا پەز نىزىكى ئەقى مانانىتىن ژيا بىنى. ۳ ھەۋەندا درىزىي: بەرىي پاتىھى، بەرىي سىنگى مەرۆزى. ۴ بەرەھى ياخىي و دەمى: دانە بەر، بەرىي. ۵ ل رەخ يان ل تەنىشت: سەرىخ خۇر دانە بەر سەرىي وى. ۶ ئالى پىشىن ژەنەر تىشىنەكى.

(1) ھەمان رەگ ب مانانىدە كەۋىت د پەيشا پەتھەمەردا دەھىتە دىتن. ھەروەسا پەيقاتن بار و بىن ژەنەمان رەگىنە.

(2) بارىن و باران ھەقتوخىن ئەقى پەيقاتنە.

barethrishva [barethri] (plL) f.

دایک، ماک، بهردار (ئەوا زاپۆكان ل مابچۇوکى ھلدگرت)

barezahi [barezangh] (L) n.

بلنداهى، چىا

barezayå [barezâ] (G) f.

بلنداهى (يا)، چىا

barezimanäm [barez] (plG)

بلند، بەرز⁽¹⁾

barezishta [-](super. adj.)

بەرزترین، بلندترین، ھەرى بلند

barôit [bar] (opt. act. 3/1)

bastem [basta] (A)

بەستى، بەندە، گرىدىاي، زىندانى، گىرى

bavaiñti [bû] (pres. act. 3/3)

دياربىوون، بۈون

baxsheñti [baxsh] (vb. cl. 1. 3/3)

بەخشىن، دان، خەلاتىرن، دابەشكىن، ئېبۈرىن

bâ [-]

(strengthening particle ئامرازى ب ھىزكىرنى)

بىڭۈمان، ب راستى، ب دروستى

---

(1) ئىك ڙ وەرگۇھاستىن دەنگان ل ناپىدا ناقيىستانىي و كوردى دا، وەرگۇھاستا بىرا (-رزا-) بىز دەنگىي اىلە. ھەكىر ئەقى دەستورىي لىسر بەل و بلند رامىتىن دىي دىيار بىت، ھەردو ڙ ھەمان رەگى ئاقيىستانىي ھاتىنه. بەرزا بەل و پاشى دىكەل زىنە كىرنا پاشگەر -نە بلند ڙى دروست بۇويه. تىشى گەنگەز ئەوده "ئەم دىكارىن بەرهەۋاز ھزر بىھىن، ئانكۇ پەيچە كا ئاقيىستانىي ب رىتكا پاشقە كەراندى دروست بىھىن: بلند > بەلند > بەرزا > بەرزا قەنت.

... bâdha (adv.)   و پاها ؟

ههرجار، ههردده

bâgem [bâga] (NA)

بهخت، بهر، پشك، سامان

bâmîm [bâmya] (nNA,mA)

شهوق، تهییسین، برسقین

bâzvô [bâzû] (duG)

دهست، باسل، بازو

bereja [-](I) m.

پيرۆزگرن، دعوا بۆ کرن، بهرهگمت، حمز، داخوازى، باج (يَا دينى)

berejyâi [berejya] (D) n.

پيرۆزيا: يەزقى هىچيان ب جە دىئىنت يان گەتمۇكى هشىن دكەت.

berexdhäm [berexdha] (fA)

ھەڙى، قەدرگران، خۆشتقى، بههادار، تشتى دل تى

berezaite [barez-1] (D)

بلندبۇون، وەرارکرن، بلند، گر، بهرز

berezañt [-](ptepl. of barz-)

بلند، گر، مەزن، بهرز⁽¹⁾

berezô [berez] (mG)

بلند، گر، مەزن، بهرز

[bereza] (mN)

---

(1) وەکو ديار، وەرارا زمانان لىسر ھندهك بىنمایان رووددەت. ئىلک ژ گۈنگۈزىن بىنمایان وەرگۈھاستا دەنگانە. ئەم وەرگۈھاستە ژېلى بويەرە كا مېزروویە، موھر و نىشانا زار و زمانانە. لەپەيغە (بهرز) داشت ئەقى راستىي يۇر مە ئاشكرا بىكەت: ھەبۇونا پەيشا بەرز دەل بەل و بلند، ھە كەر نەھاتىتە خواتىن يان فەزىانلىن. نىشانا دو كۆمىن جوادىيە ل وارى وەرارا زمانى. ھەرۋەسا، ئەم دىكارىن ئەقى پەيغە و ياشڭىرى (ھەن) يۇر دارىشتنا ئاقى بىكەرى يان سىفەتان بىكارىيىن، و ناوايى پىيدابۇونا بلند ژ بەرەزەلت بى شرۇقە بىكەين.

bish [-] (adv.) $v^{\circ} -$

دوچار، دوباره، جوّت^(۱)؛ دهرمان

bishâmrûta [-](plN)

شەگىرلەن، دوباردگۇتن؛ دوبارگۇتنا پەيشىن بەرۋىز.

bishazyât [bishaz] (pres. ?)

چارەكىرن، دهرمانكىرن، ساخكىرن

bitîm^(*) [bitya] (ord. num. A)

دووھم، نومره دو

bun [bû] (Aor. act. 3/3)

دىئى بىت

bû [-](v. rt.)

بۈون

bûshyâsta [-](fNA)

بۇشىاستە: دېيو يان ئەجىنى مژوولكىرنى، تەنبەل

bvat [bû] (Aor. act. 3/1)

بۈون

(۱) وا دىارە ئەقى پەيشىن وەزارە كا وەكىر لىتىك ل جىهالا زماينى هەندىتۇرىيى هەبۈرىيە. د زمانى لىخلىزى دا ژ لاتىنى وەرگەرىتە و ئەقى هەقىەندى پېشىگەr - twi - يە. ئەقى هەقىەرى tva يە ئائىستايى بىكە. وا دىارە ل ھەردو وارگەھان... دو فۇرم پەيدابۇرىتە: ئىتىكى دەنگى /ات/ پاراسىتە و دو و تو ژىت پەيدابۇرىتە و يَا دى دەنگى /ات/ ژ دەسىدایە و سەقشارلىن /او، ۋا/ وەرگەرىتە /اب/.

(*) نەز - bi - وەكىر پېشىگەر د زماينى ئۇرۇرىيى دا، ب مانا جۆت، ل كارە.

C c

-ca (encl. conj.)

نو، و

caêcastahe [caêcasta] (G) m.

چیچهسته: ناشی گوله کییه.

cakana [kan] (3/1)

نهشاندن، حه زیکرن، فییان

caretu^(*) -drâjô [caretu-drâjangh] (A)

دراز یان بازا جریدانی، دریزاهی یا هاژوتتنی

cashman [-] n.

چا^(۱)، چههه

cathru [-]

چار^(۲)، چوار، بنیپه

cathru-cashmem [cathru-cashma] (A)

چارچاف؛ کووچکن چارچا^(۳)، نانکو سهگن دو پنی ل هنداش چافتین وی.

(*) دبت، چدرا پیزی ژ نهفی هاتیت چونکی چداره بس بز خوارنا پیزی ل دهرقه (دگه ل گه رانی) بکار دهیت. بز پهزی گریدانی یان ل ناآ گزفی بکار ناهیت. ههروهسا پهیغا گه ر و جریدانی و پهیغا تهربی (جری) ژ همان ره گینه. پهیله ک دی د کرمانجی دا ههیه بز گه رانا بی نارمانج ل کاره: چهورین. نو دیپزنه ئهوا / ندوی دجهورت، چهوره ک.

(۱) تشنی خوه سه ریه کی ددهته زمانی کوردی هه قدری یا ده نگی / ۋ د زمانی کوردی دا به راندرا / م د زمانی نافیستانی و فارسی دایه.

(۲) ل فر بیا (-thr-) نه بوریه / اس/. دبت زیهر ده نگین پیشتر بت یان cathware پهیغا بنە كۆزك بت.

(۳) دیپزنه گیانه و هرئ پیله ک ل ئهنى یا وی چال

cathru-gaoshem [cathru-gaosha] (mA)

چارگوش، چارگوه، چارسوو؛ چاردمه يان چاپيان (يېن شەھەرەكى وەكۇ شەۋونە)
cathrushâmrûta [-](m.plN)

چاربارەگۆتن؛ پەيقىن چار جاران بەيىنە ۋەگىرەن

cathrushanäm [cathrusha] (plG)

چار دیوار، چار تەنلىتى، چار رۇو، رەخ

cathware [-](card. num.)

چار، چوار

ci [-](v. rt. cl. 3)

سزادان، كەظارەت بۆ كرن

ci [-]

(interrogative pron.) كى؟، كىي؟، چى؟

(indef. pron.) كىشك، هەركەس، هەرجى

cinasti [cit] (pres. act. 3/1)

هزىركىن، پېزانىن، زانىن، ئاگەهداربىوون، لېھر چاڭ راڭرتىن

para ... cinasti [para-cit] (3/1)

پېزانىن، ڙى زانىن، لېھر چاڭ راڭرتىن، هزىركىن

cinman [-]n.

ئەفىن، حەز، بەندوارى

cinvatô [cinvañt] (N)

چىنۋەند، چىنۋەد، چىنۋەت: سيرات د زەردەشتىي دا، سزادان يان سزا لېكىن

cinvat-peretûm [cinvat-peretu] (A)

پرا چىنۋەند⁽¹⁾ : پرا ل نافبەرا ئەردى و ئاسمانى، كو كەسىن باش ب سانەھى لى دەرباز

دېن و خراب ڙى دكەقىنە دۆزەھى

(1) ھەمان تىڭىمە ب ناڭىي پرا سيراتى (ع. الصراط المستقيم) د ئىسلامى دا ھەيدە. ھەلبەت كوردان نىش ب نىش گۈنجانىدە: پر ڙ زەرادەشتى و سيرات ڙ ئەردەيى وەرگەرىتى. ب گۈزەرى ئەفسانى ئەقە پېرە كە ل نافبەرا ئەردى و ئاسمانى، لەنداڭ دۆزەھى يە... پاش مەنى ھەركەس تىپا دېزىرت. يېن پاك و ئاهىزرايى دەرباز دېن و يېن خراب و ئەھرەمەنلى تىدا دكەقىنە ناڭ دۆزەھى ب لېڭىرىتىن دى ڙى ھەيدە، وەك: cinvar, cinavat

cistâ [-] f.

بیناهی، زانین، شه‌هره‌زایی؛ په‌زه‌تی سه‌میان ل زانستین دینی

cisti = cistâ (k184)

cish [ci]

کی؟، کی؟، چی؟ (N) (interr. pron.)

(indef. pron.) کیشک، هرکه‌س، هرچی

-cit (encl. particle giving indefinite force)

(مالافه‌کی نه‌نکلیتیکه هیزه‌کا بی‌سینور دگه‌هینت) راست، هه‌فشه‌نگ، بخوه، هروه‌سا
(هم‌فهه‌ری پی‌شگری‌ن کوردی؛ را، همه‌ش و بخوه بکه)

cit [ci] (nN)

citha [cithâ] (N) f.

سرز، جزا

cithîm [cithi] (A) f.

سزادان، جزاگر

cithra [-](mn.plN) (adj.) (substantive) n.

کیله‌دار (مه‌زهه‌ر، دیار، ناشکرا، به‌رجا‌ش، چه‌هره؛ کیله‌هی، ده‌ره‌هی، ناشکرا‌یی، روهنی،
روو؛ تو خم، نفس، دوونده‌ه، بنه‌مال، خیزان، توق، ژیده‌ر، تیزک؛ مه‌هک، مه‌هیران

cîm [ci] (A)

(interr. pron.) کی؟، کی؟، چی؟

(indef. pron.) کیشک، هرکه‌س، هرچی

cvañt [-](adv.)

چهند؟ چقاس؟

...cvat (nA)

چهند، چقاس

D d

dadat [dâ-2] (subj. 3/1)

چي^{*} دكه، دئافرينه، دادنه، ددهينه

dadhâiti [dâ-1] (pres. indic. act. 3/1)

دده، ديه خشنه

dadhvañh [-] m.

ئافرندە، دەھنەدە (ز دان)، چي^{*}کەر، مەھا دەھ ل حسىبا زەراادەشتىي، رۆزا ١٥ ژ هەر
مەھى

daenyå [daêñâ]^(*) (G) f.

دین، بوجۇننا دىنى، ئايىن، باودرى، ھەلودىست، ئاگەھ، زانىن، دېتن

daêum [daêvâ]^(**) (A) m.

دەيىھە، خودا، دىئو يان زېخودا (خوداڭەندىن زې)، ثېلىس

daêvayasnanäm [daêvayasna] (plG) m.

دەيىھە- يان دىئوبەر رىس

daêvayâzô [daêvayâz]^(***) (N, pl.NA) m.

دەيىھە يان دىئوبەر رىس

(*) ئەۋپەيىھە دەربازى زمانى ئەرەبى ژى بورويد.

(**) ئەۋپەيىھە ئىتك ژ پاديشىن ستوونە دەھمى زمانىن ھەندىزۈرۈپى دا. د كۆزكَا خورە دا، ب مانا خوردا بكار
ھاتىيە و هيئىتىل ھندهك زمانان ب ھەمان مانايى ل كارە. لى د زمانىن ئۈرۈنى دا (وا دىارە ژېر
بانلۇرزا زەراادەشتىي) ئەقىي پەيىشى وەرگەر آنە كا ۱۸۰ نومەرىي سەناندە و بىز ھېزىتىن خراب بكار
ھاتىيە. لى ل ھەمى زمانى دى ب مانا خوردا يان ئاسمانى بكار ھاتىيە. بىتىھ: سانسکرىتى
لاتىنى deva مەركىي divus، theos، dios و zeus سەرۆ كى ئەنجومەننى خوردىيان ل
ئەفسالەيتىن گېيكان.

(***) ئەۋپەيىھە دەربازى خواتىن (خواز) و حەز دەيىتە بەرچاڭ.

daêvi [daêvî] (N) f.

دەيىقى، دىيۇي، دىيوا مىن

daêvô [daêva] (N)

دىيۇ

daêvô-dâtem [daêvô-dâta] (A) m.n.

دەيىقەدا (لسەر كىلىشا خودىئىدا)، پەيرەۋىن دەيىقە

dahâkem [dahâka] (A)

گەستن، پېيىقەدان؛ (ئەزىز) دەها، زۆردارى ئەفسانەبى

dahma [-](fnNI, m.plN)

باش، قەنج، دىندار، پەروھرى

dah'yunâm [dah'yu]^(*) (f.plG) (dainghu)

وەلات، خەلک، ئەرد، دەقەر

dainghâvô [dainghu] (plNA) f.

وەلات، دەنيا، ئەرد (ھەۋىبىرى بىكە) dah'yu

dainghu-frâdhanâm [dainghu-frâdhana] (A) f.

پېشىرى يا وەلاتى

dainghubyô [dainghu] (plD)

وەلاتان، جەن

dainghupaitish [dainghu-paiti^(**)] (N) m.

دەقەردار، دەقەرپارىز، وەلاتپارىز

daithyât [dâ? dâitya?] ()

danghêush [dainghu] ()

dar- (v. rt. cl. 1, 10)

دېران، پاراستن

vi: دەربازىكىن

(vn); دراندن

(*) د سۆرانى و زارىن ژىرى دا، ھىشتا لادى و دى ئاماڭىنەل كارن.

(**) د ئاقىستايى دا پەيىتى و پاشى پات - پاتى ل شۇونا پارىز بىكار هاتىنە.

darekhayā [darekha] (fG)

دریز

darekhō-gava [-](fNA)

دهستی دریز^(۱)، تهنه‌هل

darethrāi [darethra] (D) n.

قایم گرتن، پشتگیری، پشت‌فانی

darshi-draosh [darshi-dru] (mG)

چیف مهزن، چیقوهشک

dasa [dasan] (m.pl.NA)

پهروتال، متا؛ (nA) دده

dasta [dâ] (imp. act. 2/3)

dasvare [-](NA) n.

تهنا، تهناهی، خوهشی

dashina [-] (I)

راست، ثالی راستی (به رانیه رچب)

dathat [dâ-2] (impf. act. 3/3)[dâ-1] (impf. act. 1/1) (pres. indic. act. 3/1)

dathushō [dadhmañh] (G) m.

ثافرند، چیکه‌ر

davata [du] (imp. mid. 3/1)

ئاخختن ل دور تشنین خراب

daxma [-](plA) m.

دەخمه: گۆردناوسکا مريان لى درازىنن

daxshtem [daxshta] (nN)

پەل، پەرنگ، داخ، دروو، درۆف، نيشان، بەرجاڭ

(۱) وا دياره پەيشا ئاقىستانىي ڏ دریز و گاۋ پىكھاتىه (گاڭدرىز).

dayât [dâ] 0

dazdi-mê (imp. act. 2/1)

dazdâ [dazda] (plN) n.

دیاری

Dâ [-]

1; (v. rt., cl. 3) دان، به خشین

2; (v. rt.) چیکرن، نافراندن، دانان، پیدان

3; (v. rt.) زانین، هزرگرن

4; (v. rt.) گرتن، دهرگهه دادان، دهرگهه پیشه دان

5; زانا، هوشمند

dâh'yumâica [dâh'yuma] (D)

دهشه‌ری، داهیوّمه: یه‌زهقی سه‌میانی و هلاقی

dâidî [dâ] (imp. act. 2/1)

dâiti [-](I) f.

دان، به خشین

dâitîm^(*) [dâitya] (A, nA)

رهوا، دروست، گونجای، قانونی، نافی روابره کیه

[dâiti]

راوه‌ستانند

dâityô-gâtush [dâityô-gâtu] (N)

یا / یئیکیه، ل جهی دروسته

dâmabyô [dâman] (pl.D.Abl)

دنیا، جه، وار، بیونه‌وهر

(*) په‌یشا داد ژ ثه‌قی په‌یدابوروه.

dâmi^(*) [-]

بوونه وهر، ئافرنده، دهنده

dârayat [dar] (impf. act. 3/1)

هەيىن، راگرتىن، پشتگىرى

dâta [dâtar] (mN)

دهندە، دەھىن، ئافرنە، چىكەر، قانۇون، ياسا

[dâta] (I, npIN, fN)

دایى، پېشکىشىكىرى، چىكىرى، ئافراندى، بېيار، دادى، قانۇون، ياسا، دادوور

dâtâish [dâta] (plI)

dât [dâ-1, dâ-2] (Aor. 3/1)

dâthra [-](plN) n.

ديارى، به خشىش

dâthrish [dâthri] (N) f.

بەخشنەدە، دەھىن، خىركەرا مۇ

dâyata [dâ-2] (pot. 2/3, ben. 2/3)

[dâ-1] (pot. 2/3)

Dâm^(**) [dâ-5] (mA)

زان، شەھەزە، زانىن

dâma [dâman] (NA, duA)

dâmi [-](IV) ? m.

ئافرنە، چىكەر

dân [dâ-2] (3/3); (impf. act. 3/3)

پشتگىرى، دان، هارىكىرن

(*) د ئەدەبىي كەئندا پەيغا دام و دەد بې جانە وەران بىكار ھاتىه.

(**) مەكەر ئەم دام - زايىن مەھۋەرى دامەن - زەقى بىكەين دېت دەستورە كا دەنگۈرۈھارىنى دىار

بىت: /د/ ل پېتىشىا پەيقەن ئاقىستارىي ھەۋەرى /ز/ ل پەيقەن كوردى.

[dâ-1] (Aor. 3/3)

dâstvâm [dâstvâ] (A) f.

زانین، زانست، ئاگەهدارى

dâ [dâ-2] (aor. act. 2/1)

[dâ-1] (Aor. 2/1)

demânê [demâna] (L) n.

Zemîn ?

خانى، مال، خان و مان (فۆرمەكى يە) nimâna

dim [ta] (encl. pers. pron. mA)

ئەوي

disyât [dis] (impf. subj. act. 3/1, cl. 4,10)

دەستنىشانكرن، نيشادان

dishti [-] f.

تل، تىل، ئەنكوشت، پەنجە

diwzhat [diwzha] (Abl)

خاپ، فىل، فيلبازى، منافقى

dî- [-](v. rt.)

دىتن، هزركرن، نيشادان (رەگ-دى-)

dîsh [ta] (plA)

dôithra [-]n.

چاڭ، دىدە

draonô [draona] (A) n.

زاد، خوارن، زادى خىرى، سمات

drâjô [drâjangh] (A) n.

درېئىرى، دۆم

dregvañtem [dregvañt] (A)

زيانبه خىش، بىتدىن يان ئىلىس، درهوبىن

dreñjayôish [dreñj] (pot. act. 2/1)

نممنمکرن، پستپستکرن، بؤ خوه يان ب دهنگه کي نزم ٹاخفتن

drikhubyô [drikhu] (plD)

سوُفي، ههزار، ههوجه، نهديبر

druj [-] f.

دروه، درق، درهويين، خاپ، دژ

drvañtem [drvañt] = [dregvañt] (StdAv A)

زيانبه خش، بيدين يان ثبليس، درهويين

drvatâtem [drvatât] (A) f.

ساخى، ساخلهمى، لەشخودشى

drvatâm [drvañt] (m.plG)

درهويين

drvâspa [drvâspâ] f.

درفه سپا: يەزهته کا مىيە (gâush)

drvå [drvañt] (mN)

درهويين

dukhdha [duxdhar] (N) f.

دۆت⁽¹⁾، كەج

dushmainyunäm [dush-mainyu] (plG) m.

دژمن، هزرخراپ

dushmataca [dushmata] (plA) n.

هزرا خراب

duye [dva] (f.duA)

(1) نەفە زى رەگە كى گۈرنگى ھەندىزرۇپىه، ھەكەرچى ل سەرانسەرى كوردىستانى كچ "كەج جەيى وى گىرتىيە، لى ھېشتى ل ھندەك دەقەرتىن قەدەر مايە و ب فۇرمى لىتكاداى د كەرمانچى دا دەپتە دىتن، وەك: دۆقام، دۆقىر. ھەۋبەرى (دەخىل) ا فارسى و daughter ئىنگلىزى بىكە.

duzhda [duzhdâ] (mV)	خرابکار، هیلیاز
duzhûxtaca [duzhûxta] (plA)	دژ ٹاخفتن، گوتن یاں په یئا خراب
duzhvacanghô [duzhvacangh] (G, plNA)	دڑبیزی، ٹاخفتنا خراب
duzhvarshtaca [duzhvarshta] (plA) n	کاری خراب، کاری دڑین
dûraêpârayå [dûraêpâra] (fG)	دووردراز، دهربازیوون دوورہ
dûraosha [-](V)	ڙانکوڻ، دوورکرنا ئیشی (دوور- ئیش)
dûrât [dûra] (Adv. Abl)	دوور، ڙ دوور
dva [-] (num. duNA)	دو
dvara [-] n.	دهر، دهرگاه
dvâsaiti [dvâs] (pres. act. 3/1)	بھڙ، غار، رهڻ

E e

erenâvi [ar] (3/1 pass. aor.)

چون^(۱)، گه هشت، گه هشتی، بدهست ڈیخستن، راستچون

eresh [-] (n.plA)

راستی، دروستی، راست، دروست، راستگویی

... eresh-môi ()

راست (بیژه) من

eresh-vacå^(*) [eresh-vacangh] (N)

راستگو، راستیبیژ

erethê [-] (fG)

راستی، راستگویی، ئەرەتى: نافى يەزەتى سەميانه

erezatem [erezata] (n(N)A)

زىف

erezu [-]

راست، راستوراست

... erezvô (V) (G)

راست، دروست؛ تل، تبل، ئەنگوشت، پەنجە.

everezike [everezika] (fV)

بەتال، تەنبەل، بېھىز، خاۋۇلە، نەتوان، پووج

(۱) نەرەش، دېت پۇز نېزىكى ئېرىش و ھەزەشە و (ھەرە) بىت ڏ راست (لەو تى لەبت، -ست، پاشگەر بىت).

(*) لەھەنچە لېپەلەنگىدai، ھىشتا د زمانى كوردى دا مانا و فۇرمى دارپىشىنى ڙى، وە كەر خوھ پارستى، ھايىنە.

F f

ferashôtema [-]n.

هەری پشتهقان، پېپشتگىر، پېپەندەر

ferâ [fra]^(*) (adv.)

بەر، پېش، بۇ؛ زىدە، پې، فەر؛ درىزودرىز، دەر ئەز، فەر⁽¹⁾

ferâ vê râhî

aire, vir, ra-
fra- (pref. & adv.)

پېشکىشى تە، بۇ تە

پېشدا، ئەز فەر پىدا، پېتەل

fra-stu [e] (v. rt.)

پەسىندا، مەزۇن راڭرتىن، سەرفەرازىكىن

frabaraiti [fra-bar] (pres. act. 3/1)

ھلگىرن، ئىينان، بكارئىيىنان، راڭرن

... frabarâish (pot. act. 2/1)

برىن، بكارئىيىنان

frabdem [frabda] (A)

پى، سەربى

(*) دېت نەۋە پەيىقە ب چەند تەرزان ھاتىتە گۆتن داکىر ئەقان ھەمى مانابان بىگەھىتى! (فەر، فەر، فەر، فەر، فەر، فەر،...) دېت لېكۈلىنىڭ ل پەيىقەن نەۋە پەيىقە دەگەل نەڤى ئاشكىرا بىكتە، وە كور: فەرائىن، پې، بەرى، پەرىن، فې، فەرزاڭدە، فەرزاڭ، فەر،...

(1) دەرىمانىخى دا پەيىشا فې (اف/ ئەز كەپى) نە وە كور فەر فەرىنى، ب مانا ژىتكەدورور ھەيدە. ژىل كەپەنە: ژىتكەدورا بىكە، فەر داڭدە: ژىتكەدور دانكۇ دۇورىدە كىي بىتخە ناۋەرەي.

fraca 0

زېدە، پې، فەر

[fra + ca]

ئۇز فەر پېھەل

... fraca...stuye

پەسەن، فەر

fradatha [-] n.

وەرار، زېدە، گەشبوون

fradathaiti [fra-dâ] (pres. act. 3/1)

دان، زېدەکرن، ئافراندن، دانان

fradathâi [fradatha] (NAD)

وەرار، زېدە، گەشبوون

fraêshtem [fraêshta] (A)

ل پېش، ئىكەمین، سەر، مەزىن

fraêshyâmahî [fra-ish] (pres. act. 1/3)

پېشە دەيىن، ژى دخوازىن، پال دەھەن

fragâthremca [fragâthra] (A) n.

ستىن، گۆتن، لۆراندىن

frajasaiti [fra-jas] (pres. act. 3/1)

پېشداچۇن، نېزىكىبۈون، زەياندىن، پېرك، داپېرك

frakârayôish [fra-kar] (pot. act. 2/1)

گىز ل دۆرکرن، چەمك ل دۆر چېتىرن، كەمەرگەن

framarethremca [framarethra] (A) n.

گۆتن، لۆراندىن، ئىنانە بىر، هاتىنە بىر

framarezaiti [fra-marez] (pres. act. 3/1)

پاڭىزىرن، مالشىن، مالىن

framraomi [fra-mrû] (pres. act. 1/1)

ناخفتىن، گازىكىرن، راڭەهاندىن، گازىندەكىرن

frangrase [frangrasyan] (N) m.

فرەنگىرىسىان: شاهى تۆرانى

Vox war

franguharât [fra-hvar] (subj. 3/1)

خوارن، قه خوارن

fraoret (indecl.)

دهرهیکرن، راگههاندن، ئاشکراکرنا باوهربى، بئارتن، حەزكرن، دان پېتىان، ب باوهرى

fraourvaêshtrimâi [fraourvaêshtrima] (D)

ھافىنى ب دوماهى دھىنت، پشتەقان، پشتگىر

frapithwô [frapitu]^(*) (L) m.

زىدەھى، گەلەكى، مىشە، پىزىھى، زاف

frasastayaêca [frasasti] (D) f.

(دېت ب مانا نشيڭ يان دوھابت، وەكى **fraseto** داخوازى يان ھېشىكرن بت)

پەسن، سەرەھەرازى، ئامۇڭگارى، ھېرگىرن، دەرس، ناڭ (ناڭبانگ)، رازبىعون

frasnayeni [fra-snâ] (imp. act. 1/1) (k541)

Sirud

دئ پاكىزكەم، دئ مالىم، دئ ۋافىرەم

frasraothremea [frasraothra] (A) n.

سەرين، تىتىكىرن، لۆراندىن

frasrâvaya [fra-sru]

سەرين، گۇتن

frastairyât [fra-star] (pot. act. 3/1)

بەرېلاڭىرنى بەریسمەن، بەستىن، گىزدان

frastareñti ()

frastareta [-](past part. Adj.)

بەریسمەننا بەلاڭىرى، دايەشكىرى

frastavanô [fra-stu] (pres. part. mid. mN)

پەسىندان، قەدرگىرن، مەزنىكىرن

frasteretât [frastareta] (n.Abl)

(*) دېت پىت ب مانا بەرەكەت و بەردارى د ئەڭي پەيپى دا بىت.

frasha [-] (I)

بالهته، تازه، نو، نووگههشتى

frashô-carethrâm [frashô-caretar] (plG)

خورتكهرى (نوكىرنا جىهانى)

frastuye [fra-stu] (pres. mid. 1/1)

پەسنان ددهم، قەدرى دگرم

fratacaiti [fra-tac] (pres. act. 3/1)

پىشداچۇن، ژۆرداجۇن

fratemem [fratema] (ord. num. A) m. superl

ھەرى پىش، گەلەك بىلد، گوبىتك، سەر، سەرور

frateresaiti [fra-tares] (pres. act. 3/1)

لەزىن

fravaocâma [fra-vac] (impf. act. 1/3)

رادىگەھىينىن، دېبىزىن

fravarâne [fra-var] (imp. mid. 1/1)

باوهرى، ئاشكارىرنا باوهرىي

fravarshta [fra-varez] (past. part. n.plA)

خوه ڙى پاراستن، نەكتىن، خوه ڙى زىبەھەركىن

fravashi [e] f.

فرەقاشى^(١) : جان يان فريشتهي زېرەقان و چاڭدىر

fravaxshyâ [fra-vaxsh] (subj. 1/1)

فەرە بەلاقە بىكم، رابىگەھىيتىم، پەخشىرن، وەرارىكتىن، مەزنبۇون

fravazaite [fra-vaz] (pres. mid. 3/1)

چۇن (فەزبەزىن/ بازدان)

(١) ب ناتىئ ئەرددە فرەقاش (چاڭدىرىتن بىرۇز) ڙى نافدارن. هەركەسىكى ل ڙىانى ئەرددە فرەقاشەك ھەدیە چاڭدىرىلى دەكت. د كۆكاك عووه دا ئەفانە زېرەقانىن يەھشىتىنە ئەتىنە سەرتەردى بىز چاڭدىرى ياخودانباوهرىن ھارىكاريي بىخوازن تەرخانكرىتىن. ب گۈزەرى زەراھەشتىنى ھەكتەر ئەۋەرىشىتىنەن، درۈچى ئەپەل دى ئەمى مىرۇۋە و جانەوران كۈزەت.

fravâkâi [fravâka] (D)

گوتن، ئامۇزگارى، شىرىت n. راگەھاندىن، ۋەگىران

fraxshne [fraxshan] (L) n.

وەرار، ھشىنبۇون

fraxshni [fraxshnin] (L)

پېشىپىنى، پېشىزلىنىن، وەرار

frayân [frâ] (*) (subj. 3/3)

چۆن، لەپىن، گەپران

frazâbaodhanghem [frazâ-baodha] (A)

ژ خوه چۆن، مەستىبۇون، گىيىزبۇون

frâ (adv. & pref.)

پېشىن، بەر، پېشىدا، فەر (ژىتكۈجۈدە)

frâ-mê ()

frâ-mrû [-] (v. rt.)

نىشادان، قىيركىرن

frâ-tê ()

frâ-vâ ()

frâ-zî ()

frâdat-fshave [frâdat-fshu] (D) m.

قەرادەت، قىشەقى: (يەزەت)ئى ئارامىي دەدەتە گىيانە وەران

frâdat-gaêtha [-]

پېشىدابىلنا جىهانى، گەشادىرىنلا جىهانى

frâdat-vîra [-] m.

مېرەن شاد و سەرقەرەز دەكتە، قەرادەت قىرە: نافىي يەزەتە كېيە

(*) فېرىن و پەرېرىن ب مانا دەربازبۇون، دېت ژ ئەقىي پېشىن بن.

frâdat-vîspâm-huþyâiti [-] f.

دانا پیشگیین ژینی، ههرا دت فیسپام هۆزیه یتی: فریشتە یئى سەميان ل ئەقى ئەركى
frâdh [-] (vb. rt. cl. 1)

زىدەکرن، پېشدا بىرن، گەشكىن

frâkereñtat [fra-kareñt] (3/1)

نەئافاندن، هەپاھتن، گەشبوون، هلبوون

frâmraot [fra-mrû] (impf. act. 3/1)

راگەهاندن، ئاشكارا کرن

frâshmish [frâshmi] (N)

گەشبوون، هلبوون، برسقىن

frâshmô-dâitîm [frâshmô-dâiti] (A) f.

ھەنگۇر، مەغىرب، ئىكەمین چارىتكا شەقى

frâshnaoiti [fra-ash] (3/1) pres.

راھىلان، كىنه غار، بەزىن

frâthweresem [fra-thwares] (impf. act. 1/1)

ئافاندن، چىكىن، خولقاندىن

frâyashâtîmca [frâyashti] (A) f.

ھىفييىكىن، پەسىندان

frâyazâite [fra-ýaz] (subj. 3/1)

پەراستن، ھىفي ژىكىن، گەلەك پەسىنگىن

frâyô-humatô [frâyô-humata] (mN)

ھزرىاش، پې ڙ ھزرىن باش

frâyô-hûxtô [frâyô-huxta] (mN)

گۇتنباش، پې ڙ ئاخشىنىن باش

frâyô-hvarshtô [frâyô-hvarshta] (mN)

كارياش، پې ڙ كرييارىن باش

frêna ^(*) [-] (I)

گەلەك، تشاھەك، پەرانى، ڈېر، پې ڙ، پې

(*) د ھندهك زارىن كوردى دا فره ب ئەقى مانايى ھىشتال كاره. د كرمانچى دا فرهەي و بەرفەھى بې مەزنى ياباھى ل كاره. لى واديارە ھەمى پىكە گۈندايىنە.

frênyâ [frêni] (G)

لپریّنى: کەچا نەخرى يا زەرادەشت پېتىخەمىبەرى

frithô [fritha] (mN)

خۆشتىنى، دىلەر، ھىزرا

frô (adv.)

گەلەك، زىنە، پىر، ھىزىز، باش، پېشدا

fryô [fri] (*) (plN)

نىشىز، بەرەگەت

[frya] (mN)

ھىزىز، خۆشتىنى، دىلەر، ھەڤال، دەستەپرا

fshtânem [fshtâna] (**) (A) m.

گىرى، گومبابۇڭ، سەرىئى چەچكى

fshuyañtem [fshuyañt] (A)

گەشاد، گەش، فەشۇيەنت: ناسنافى ئەستىيا

(*) فلى ب مانا گارەگى باش و مازن، دىت ڙ نەفى ڙىتەرى بىت.

(**) د نەدەبىي كەقىن دا و دفارسى دا پوستان بىز مەمكى دەپتە گۆتن. دەنگىز /ب/ ب اف/ بىگۈھىزە و بىز /ش/ ب /س/ دى ھەمان پەيىش پەيدا بىت.

G g

gadhwa [gadhwâ] (N) f.

gaêm [gaya] ^(*) (A) m.

گەتى

gaêthanâm [gaêthâ] (pl.G) f.

دېھل

زيان

gaêthîm [gaêthya] (mA)

سامان، دېران، بۇنەودر، گيانەودر، زيندى، خەلك، جيھان

gaêthyâi [gaêthâ] (D)

دنبىايى، ئەردى، جيھانى، گىتى⁽¹⁾

gairi [-] m. f. گىر

سامان، بۇنەودر، زيندى، خەلك، جيھان

چيا⁽²⁾، شاخ

gao [-]m.f.

گا، كەوال، تەرش

gaocithra [-] m.

(مەھ)ا پەپىنا كەوالى، مەھا كۆنى

gaomavaitibyô [gaomavañt] (f.pl.Abl)

كۆشتىن، زەنگىن ب كەرى و رەقىيان، شىر بى دايىن

(*) دېت پەيشا ژى ب وەرگەپارا دەنگى / اگ / بۇ / از / پەيدا بىت يان دو زارتىن جودا بن، لەخاسىدە ژۇ د كوردى دا بىرائىدىرى gyné يە د گۈركى دا. لى د كوردى دا پەيشا گىا و گىان ھەنە كور نەدورە ژەمان رەگى بن.

(1) پەيشا گىتى نوو ھاتىه قۇزىاندىن جەھى خورە د فەرەنگىن كوردى دا گىرتىدە.

(2) ل چىاي كېرى و گېپى هەندە، دېت ھەمان پەيش بن.

gaonem [gaona] (A)

رهنگ، جوون، جور، قهڙهنچ، وهج، فهيده، زهنگيني، زينده

gaoshem [gaosha] (A) m.

گوه، گوچك

gaoshô-srûtahe [gaoshô-srûta] (mG)

بهيستي، گوههدايي، دوههداريکري

gaoyaoiti [-]

چهروانه، کوز، درازا؛ ميلان

garayô [gairi] (plNA,f.plA)

چيا، شاخ

garô [gar] (G) [garangh] ^(*)

گرانى، قهدر، ريزگرتن، هيفيكرن
گهروو، گهوري ^(A)

garô-nmâna [-] n.

مala ستراني^(*)، ئاسمانى هەرى بلند

garôish [gairi] (mG)

چيا، شاخ (كىرى، گهري)

gava [gao, gâu]^(**) (I, duN)

چىل، چەفرى، گا، گۆلک؛ ئاكنجىبىوون، روونشتن

gaya [-] (mI)

ئيان

(*) وا دياره گر، گرگره ب مانا مەزن و گرنگ ژئې ئەقى رەگى هاتىنه.

(1) تەرزە كى دەنگگۈھارتى نەز د كرمانچى يابەھدىيان دا روو دەدت، ئەو ژى وەگەر اانا كۆما دەنگىن: بىز cvcû يان cescî نەخاسىد دەم دەنگى دوماهىي اووا بت، وەك: چلىو بۇويه چولى، گەردو بۇويه گەوري، درورو بۇويه دورىي...

(2) ئەقە وەگىتىانا دەق و دەقا ئىڭلىزىيە. لى ژېتكەتتا پەيشى دياره ب مانا مالا مەزن يان گرافى هاتىنه.

(**) نەدەردو مانا ئىرۇ ل ئاستى دەنگان ژى د كوردى دا ئىتكىجىدا بۇونىن، هەكەرجى دەۋەنگى زى ب دروستى هندا نەبۇويه: گا، گاران، گۆلک بدرانيدر جىي، جە، جىي، جا، جىهان، جىوار، ئاكنجى. ئۇ پەيشا گەم يان پاشگەرى - گەم كى بەلگەيە كى خورت دەدەن دەست ل دۆر توچىنەن هەردو پەيقيقىن ئىرۇ.

... **gayehe** (G)

گهیومهرت^(۱) : مرؤُثی پیشین "gayehe marathnô"

gâma [-] (I,duA) m.

کاف پینگاڑ

gâtava [gâtu] (L, plN)

ری، جاده^(۲)، جه

gâtu [-] m.

ری، جاده، جه

gâthanâm [gâthâ] (plG) f.

بهند، سهبهق؛ بهندین تایبەتین زهرادهشتی؛ رۆزین دوماهی یا سال^(۳)، گاتا فیدایی بمانا ستران هاتیه

gâush [gao] (ngG(V))

گا، کهواں، تهرش

geredhmahi [garedh] (pres. act. 1/3)

گرتن، هلگرتن، دیران، وهرگرتن، بخیرهاتن، راکرن، دهستپیکرن

gêush [gao] (m.fG)

گا، کهواں، تهرش

gram ^(*) (past part. adj.)

تهنگزاندی، قههراندی، ثارهاندن، تهنهاندن

ghenänämca [ghenâ] (plG) f.

ئۇ يىن ڙنان (ھەۋېرى نايىرى بکە)

ghzhârayatbyô [ghzhar] (pres. part. plAbl)

ڙىزان، دوشتن

(۱) وا دیاره زهرادهشیان ناقکرنا مرؤُثی پیشین، نانکو مرؤُثی ھوشیار ب مرئیتە گریتايدا، لەو نافی زیان یان زیندلی بىرەت لى كریه... و ئەندە ڙ نافی مرؤُثی ب خەرە ڙى دیارە كورە ھەۋەنە مەرتیي.

(۲) وا دیارە هندهك /گ/ یتن نافیتساپى بىرىنە /ج/ د كوردى دا: گاتەفە، گاتىز بەرانبەر جادە، جەددە. گەۋە، گەۋ، گاو بەرانبەر گا، جە...

(۳) ھەكەر ھەر مە ۳۰ رۆز بن، سال دى بە ۳۶۰ رۆز. ۵ رۆز و تىشكە دەيىن. بەرى دەگۈزىنە ئەقان پىتچ رۆزىان گاتا.

(*) چۈھ، چۈھپ گەنكەشە و ئازىلاندىن تىدا ھەيە. ھەروەسا گەرم ڙى.

H h

hac [-] (v. rt.)

ل پهی چون، پیپرا چون

haca (prep. with I, Abl)

ژ، له، جه

hacahi [hac] (pres. act. 2/1)

ل پهی چون، پیپرا چون

hacat-paēmanyām [hacat-paēmainya] (fA)

دوشتن، پرشر

hacat-puthrām [hacat-puthra] (fA)

پرزاروک، بهره‌گهتا زاروکان بو هاتیه

hacâ (prep.)

ژ، دهر ژ

hacimnanām [hac] (pres. part. mid. plG)

ل پهی چون، پیپرا چون

hadha [-] (prep., adv.)

ب، ل، دگه، هرده، ل وختن

hadha-aiwyānghanem (A)

ب ئىقىيەنگەنە (گوستى يان بەندكىن پېرۋىز، شوتوك، شال)

hadha-cithanām [hadha-cithâ] (plG) f.

دگەل سزاي يان جزاي

hadha-zaothrem [hadha-zaothra] (nA)

(zaothra) دگەل زەوتىرە، ب زەوتىرە را (بنىپە

hadha-zaothrô-barâi ()

زهوتره پیّدا کرد، زهوتره لی رهشاند

hadhânaêpatavaitîsh [hadhânaêpatavañt] (f.plA)

دگه نهیپه تمهنهنت

hadhânaêpatayå [hadhânaêpatâ] (G) f.

داری بیههن خوهش، دارهنا، هرهشین

haêm [-] (N) n.

ساخته، رهقتار

haêneyå [haênâ] (G) f.

لهشکه، دزمون، لهشکه روی دز

haitûm [hañt] (fA)

ههیین، ههبوون، ژین، دیار، دروست

haithîm [haithya] (mA) (adv.)

راست، دروست، ناشکر، بهرچاف، ب دروستی

haithyâvarshtâm [haithyâvarshta] (plG)

خیرخواز، ثهوی کارین باش دکمت-[zبازاره، کاری نیکی دی بو دکمت

hakat [-] (indecl. adv.)

ئیکسهر، هائههها، د جه دا

hakeret [-] (adv. indecl.)

جارهکی، هندهك جاران

hama [-] (N) f.

هافین؛ ههمی⁽¹⁾، ههمه، ههموو، تهه؛ وەکەم، وەکو، وەکی، ههمان

hamaêstârem [hamaêstar] (A) n.

بەرنگار، هەڤرک، دز، جەنگاودر

hamaspathmaêdaêm [hamaspathmaêdaya] (A) m.

ھەممەسېتەتمەيدىيەم؛ سەميانى هەممى جانان

hamatha [-] (indecl. adv.) hemîg

وەکو، وەك، ب دروستى، هەرددەم

(1) ئەۋەپدۇغە ب بەرفەھى ب دەنگى /ح/ ژى دەپتە گۆتن.

hamem [hama] (NA)

هەمى، هەممۇ، هەممە، تەڭ، ھەر، وەك، ھەمان

hamerethanām [ham-eretha] (plG) m.

دژمنان، نەياران

hamistayaêca [hamisti] (D) f.

بەرھنگارى، بەرسىنگىرتىن، رووبىرۇوبۇون، بەرگىرتىن

hañdareza [-] (plA) n. endare

تىكەلكرن، پىكەھ دارپىشتن، ھەقگىرتىن

hañdâtâ (I)

رىتكىختى، لېكدىاي، دروست، داد

hañcamana [-] n.

ئەنجومەن، جقات، لەڭ جقىن، ھەۋدىتىن

hañkârayemi [kañ-kar] (1/1) (D.) (Sp.)

تەمامىكىرن، دان، بەخشىن، پىشكىشكىرن، ئاشكارىرن، دياركىرنا ژىبۇونى، بخىرھاتن كىرن
hañt

X W C

ھەبوون، بۇون، ژىن، دروست، كەسىك

haom [hava] (A)

ئەو بخوه، خوه

haoma [-] (V, duN, plA) m.

ھەوما: رووهەكىا پىرۆزە، زەرادەشتى خۇشاڭا وى بۇ پىرۆزىنى بكار دەھىن (ھەۋبەرى
سەوما سانسکريتى بىكە)

haomavaitibyô [haomavañt] ^(*)(plAbl)

ھەومەڭىند، ھەومەڭان: ھەوما قىيىرا يە

haomayô (I)

نەدوورە تىكەل بېت (پىس بېت)

ھەومەيۇ گەفە "haoma ýô gava" دەھىتە خواندىن، ئانكىو ھەوما تىكەلى شىرى
بۈويە

(*) نافى ھىزا كوردى ھەماۋەند گەلەڭ نىزىكى لەقى پەيغەمبەر. ھەكەر ئەقە راست بىت، دېت ئەركى
وان ل سەرددەمى زەرادەشتى ئامادە كىرن يان بەلاڭە كىرنا ھەۋمايى بىت(?)

ههوما ب شير (I) "haomayo-gav-"
haomâi [haoma] (D)

ههوما
haomyâm [haomya] (fA)

ههومایی، تشتی ههقبهندی ههوما
haosrava [haosravangh] (N)

نافی دروست
haosravanghahe [haosravangha] (G)

سهرفهرازی، نافدار، خودان ناف، ب روومهت، گهپ یان گول، نافی دروست
haoshyanghô [haoshyangha] (N) m.

نافی دروست
haoyaca [havya] (I)

چهپ (ههقبهربی راست)
haptâ^(*) [haptan] (num. m.plNA)

ههفت
haptanghâitîm [haptanghâiti] (A) m.

پشکا ههفتی
haptathem [haptatha] (mnA)

ههقتهم، یئی / یا ههفتی
haptâitîm [haptâiti] (ord. num. A)

ههقتی، ههقتا
haraithyô [haraifti] (G) f. Aras

چیا، شاخ، چیایی ئهبورز
harâm [harâ] (A) f.

ههرا؛ نافی چیایه کی ئهفسانه ییه

(*) ز تهفی پهیقى و یتن وه کو وان، دو دهستورونین گرنگىن كەفە زماين ھندۇرۇنىي ھاتىنه
ھلىيەرىن. ئىلك: ھەپتە و سەپتە زماين زىنگۇتى لىسىر دەنگى / اس / و / اه / دابىشىرىن. دو: گۈريم
قانوونە كا دەنگ- گوھارپتى زى ئىعادەر، قانۇونا وەرگۈھاستا دەنگى / اپ / بىز / اف / .

(1) ئەۋ پەيغە وەکور ھەمى، گەلەك جاران ب دەنگى / ح / دەپتە گۆتن. تاشتى بالكىش ئەۋە، ل
وەختى گەلەك كورد دېيىن؛ حەفت و حەفتى، ھەمان كەس دېيىن "ھەۋە"!

hari

harethrem [harethra] (A) m.

زاد، خُوراک، پشتہ‌شانی

hathra [-] (adv., prep.) *hev*

پیکشه، تمقده، دگهله، ل ههمان و دخت

(adv. Ins. compound) ونجهتر، دورتر، ههفگرتی

haurva [-]

همی، تهش، خر

haurvata [haurvatât, haurvat] (duNA) f.

تهشایی، پری، تماماً، گله‌کی، پری، ساخلمی، خوهشی، ساخی، ههورقه‌تات: نه‌میشان سپهنتایی شهشی.

haurvām [haurva] (A)

همی، خر، تهش، تمام

hava (poss. pron. fNI)

ددیرم، من ههیه

(بنیه "haom" "h'a"; خوه، نه و بخوه)

haxaya [haxan, haxi] (plNA)

همقال، هوگر، دوست، ههفری (du) دو ههقال

haxem [haxa] (A) m.

پانی (یا پنی)

haxma [haxman] (A) n.

همقال، دوستی، هوگری

haxshôit [hac] (fut. pot. act. 3/1)

ل پهی چون، ریبه‌ریکرن

upa ... haxshôit

هلهاتن، زان، هلقولان

hazangra [-] (num. plA) n.

هزار

hazangra-gaoshem [hazangra-gaosha] (mA)

هزارگوهی

hazangrakhnâi [hazangrakhna] (D)	ههزارجان
hazangrâi [hazangra] (D)	ههزار
hazangrô-gaoshahé [hazangra-gaosha] (mG)	ههزارگوه
hâ [ta] (fN) (justi)	دیسا، ههروهسا، جوړهکي چریسهت یا نه سهرسوپمانیي (هلا؟)
hâirishî [-] f.	دیس، پېښه، پېښه کا ٹافیستایي
hâitishca [haiti] (plA) f.	ههیتی، هات، پېښه کا ٹافیستایي
hâitîm [hañt] (fâ, f.pIA)	ههیین، ههبوون، ڙین، دیار، دروست
	[hâiti] (plA) [ah] (pres. part. act. fA)
hâmô [hama, hâma] (mN)	پېښ، پرت، چاپتهر
hâtãm [hañt] (plG)	ههمنی، تنه، خبر
hâthrem [hâthra]^(*) (A) n.	يا بونه وهران، يا ههیيان
	هاتره: پېغانه کا درازی یا نه دهمنی و مغهړیه
hâthrô-masanghem [hâthrô-masangh] (A) m.	هاتره کا دریز
	meZ in
hâu [-] (N)	نهوی، نهوي، نهفه، نه (فۇرمەگى دەگەنە بۇ تەکى نېر و مى ل کاره)، ل ور، ل وئ
	دهري
hâvana [-] (î, duN) m.	هابون
hâvanêe [hâvani] (D) m.	شېزدا سپىيىدى، سپىيىدە، سحاب، بېيانى: وەختى رۆزھەلاتنى تاكو نىشرق

(*) نهتر خەترە بى بارى بکار دهیت. خەترە کا خېزى بارى تىشە كىه ژ خېزى.

hâvôya [-] (I)

چهپ (هنبه روی راست)

hâm^(*) [hañ] (adv., prep.) *h̥ey*

دگه، پنیرا

hâm-bavaiñti [hâm-bû] (pres. 3/1)

پیکفه جوون، دگه لیک جوون، هه ڦدیتن، حفین

hâm-raêthwayeiti [hâm-raêthwa] (caus. pres. act. 3/1)

R̥iswa

هه ڦمین^(۱)، پیسبوون

hâs [ah] (pres. part. act. mN)

... heñti (ind. pres. act. 3/3)

ئه مین (ئه مین)

herezayen [harez] (pot. act. 3/3)

hêm [hañ] (GAv form)

he [ta] (encl. DG)

بو وی یان وی، بی/یا/بیئن وی یان وی

hiñdu [-] m.

رۆبارى هندو

hishtahi [stâ] (pres. act. 2/1, cl. 3)

رايوون، راوهستان^(۲)، هلوهستان، هلدان

hitaêibyô [hita] (plD)

جوت، تیپ، تیم، پیکهه گریتاپی، بهند

(*) نهپ ب فزرمى ههـ، هاوـ و هك پتشگر ب همان مانابى ل کارن.

(۱) هه کهـر هه ڦمین ڙ (حرام) ا ئهـرهـي تـهـاتـيـتـ، پـتـدـيـهـ بـ جـهـگـوـهـارـتـيـ هـهـ پـهـيـهـ پـهـيدـاـ بـيـتـ. هـامـ دـهـتـشـقـهـ <هـامـهـ> هـارـمهـ(?)

(۲) وـهـکـوـ بـهـرـنـيـاسـ، دـهـمـيـ زـماـنـيـ هـنـدـئـورـقـيـ دـاـ، سـتـهـ وـ هـنـدـهـكـ جـارـانـ شـتـهـ رـهـگـيـ ئـدـقـيـ پـهـيـقـيـهـ. ئـانـکـرـ (هـيــ) يـاـ ئـهـقـيـ پـهـيـقـيـ جـوـرـهـ كـيـ پـتـشـگـرـيـهـ. وـ تـشـتـيـ ئـدـقـيـ بـرـچـوـنـيـ خـورـتـزـ لـ دـكـهـتـ، پـهـيـقاـ هـيـزـقـاـ يـهـ، هـهـ کـهـرـ پـتـشـهـارـيـ زـوـبـانـاـ فـارـسـيـ وـ زـمانـ وـ ئـهـزـمانـاـ كـورـدـيـ بـكـهـيـنـ...

hizvâ [-](N) f.	ئەزمان، زمان (ئەندام)
hî [ta] (GAv encl. fN, duNAv)	ئەو
hôyum [havya] (nA)	چەپ
hubaoïdhitemanâm [hubaoïdhitema] (super. adj. f.plG)	خوهشلىرىن بېھن
hudâ [hudhângħ] (N)	مەرد، بىزىيان، خوهشمروقۇ: ۱ ژ بۇونەورىن باشە ۲ خودان دىتنەكا دروست، زانا
hufrâyashtâm [hufrâyashta] (fA)	باش پەسندىايد، باش هيقى ڈىكىرىنە
hukairyât [hukairyā] (Abl) n.	ھۆكارى: ژ چىايىھ ھۆكار
hukeretanâm [hukereta] (f.plG)	باش چىكىرى، خوشكۈك
humanangħô [humanangħ] (mG)	ھزرباش، ھۆشمەند
humata [-] (plA) n.	ھزراباش، ھزرباش
humaya [-] (plNA) n.	مايا "mâyâ" باش ھەيە، قەدەرا باش، كۆمەكا قانۇونىن ھەزى
hunûta [hav] (3/1)	نيشانە بۇ ھەوما
huraodha [-] (fN)	فۇرم شەنگ، خوهشك، خوشكۈك، جوان
hushiti [-] f.	جە يان خانىي باش، جەھى خوهش
hushanâm [hushka] (plG)	ھشك، كىز، زوها

hutashta [-]

خوشکوک، خوشکوک هاتیه چیکرن

huxshathra [-] m.

شاهاتی یا باش، شاهی باش، دهستهه لاتداری چاک

... huxshathrōtemâi (D superl)

هۆ خشنه ترو تیمای؛ نافی نشیزه کتیبه

huyashta [-] (mI)

خوهشتی، باش په سندای، باش پیندای

hû [hvar] (G)

n. رۆز، خۆر.

(NG) m. (disyllabic) بەراز

ئاخفتنا باش، گۆتنا باش.

hva^(*) [-](fN, duN) (poss. pronominal adj.)

(reflex pronoun)

خوه، خۆ (ئانکو ئەز بخوه، تو بخوه، ئەو بخوه).

hvar [-] n.

رۆز، خۆر^(۱)، رۆنەھى، شەوق، شەقەق

hvarexshaêtahe [hvare-xshaêta] ^(**)(G) n.

رۆز یان خۆرا گەش، رۆزا برسقى، تىرۆشك

(۱) ب دىتنا من، راکرنا زماينى ئارى لىبر زماينى فارسى وە كور زماينى دەولەتى يىن مەستەرە بىز
ەدمى زماينى دى... هندهك ئاپىشە دروستكىرىدە، ئېل ژ وان ئاپىشە يان ئەفە يە. راکرنا فۇرمى
XW(v)-، hW(v)- ب تەرزى ھەـ يان خەــ چونكى د زماينى فارسى دا ھەمى /W/ وە كور
/d/ دەيتىھە گۆتن. مەكەرنە ھېشتا خوه و خوار د زماينى كوردى دا لىكارن و بەرھۆزىتە ئەـ
فۇرمە ھۆ بت نە ھەــ. كۆ باشى ل قۇناخە كا دى بۇويە خوه ژىلى زارى ھەورامى كور دەنگى
/h/ ۋە دەستدایە.

(۲) د هندهك زارىن كوردى دا فۇرمى خوهـ بۇويە خۆـ وە كۆـ: خوهـ خۆـ، رەگىـ خوارنـ (خوھـ)ـ
خۆرـ، خۆھزىـ خۆزىـ، خوهلىـ خۆلىـ... لەو پىندەيە خۆر فۇرمى هەندايى كەمانچى بىت بۆـ
رۆزىـ.

(۳) ئەپىشە وە كۆ نافىـ كەسانـ (خورشىدـ) د كوردى دا مايدـ.

hvarshta^(*) [-](plA) n.

کاری باش، دهستخوهشی

hvâpah^(**) [-](StdAv)

هونه‌رمهند، هنه‌ربهند، زیرهک، خوه‌رستی، شه‌هرهزا، کارهکی سهیر

hvām [hva] (fA)

χεστή (۱)

بخوه (reflex pronoun) خوه، خو

hvāthwô [hvāthwa] (mN)

کیشک دووشه‌لانکین باش، هه‌که‌رنه، زیره‌فانی خزمه‌تکاران

hvô [hva] (N)

نهو، کو نهو، نهوا/ئه هه

hyat

جینانگی نه‌نیاسه ژ ثالیی جه‌نده‌ریشه دوئالیه، پتر د گاتایاندا بکار هاتیه: نهوا/ نهوا (ئ). هه‌روهسا وه‌کو کاری قه‌ومای ل په‌ی گه‌لهک مانایان ل کاره وه‌کو: لهه، نه‌فجا، ژبه‌رهندی، که‌نگی، هینگی، چونکی، ثانکو. وه‌کو نالافه‌کی پیکله گریدانی ل نافبه‌را نافی و سیقه‌تی وی دهات، وه‌کو: "manascâ hyat vahishtem" (-، ئ، ین). گه‌لهک جاران بۆ مه‌ردهما فه‌برینی د گاتایان دا بۆ پرکرنی بکار دهیت

hyât [ah] (opt. pres. act. 3/1)

بوون، هه‌بوون

(*) وا دیاره نهه پیشه ژ هوار (رۆز) و پاشگری چیزی بلا بلند (-ست) پنکه‌هایه، وه‌کو به‌هشت و په‌یشتن دی. دبت مه‌رم ژی کارتین رۆزی بی کو لیهه چاڭ دهیته‌کرن، بدره‌قازی کارتین شەقى کو بدریشە دهیته‌کرن يان بدرانیه‌را خوره‌رسی بت.

(**) دبت خاپ "خاپاندن گریتایی نهه پیشی بت، ناخامیه خاپ کارهکی سهیره.

I i

idha [-](adv.)

فَر، ئِيره، هەرە، نەھ، هائەھا

ima [aêm] (pron.; adv. duNAv)

ئەفە، ئەمە، (ئى؛ ئىمـ)

irista [irith] (p.p. plNA)

مرى، پووجبۇو، خلاسېبۇو، بىيەج

irish [-]^(*) (vb. rt.)

بىرىنداركىرن، كوشتن ب بىرىنداركىرنى، خرابكىرن، پووجچىرن، وىرانكىرن

irith- [-](vb. rt.)

نەمان، مرن (jAR, vn) دىراندىن، ژىهرچۇن، تىچۇن

is [-](vb. rt.)

حەزكىرن، خواستن

isa

لېڭەرەن، نىپەن

ishtô [ishta] (mN)

پەراستى، حەز ژېكىرى، ۋىاي، خۆشتىقى

ish [-](inchoative verb)

پالىدە، دەغىينە، كوتەكىي ل دكە

ishare [-](adv.)

زوو، ئىكسەر، دىجهدا

(*) ئىرىش "ھېش نىزىكى ئەقى بەشقى يە.

ishîm [ishya] (mA)

رازی، ژیرازی، گونجای، قهبوول

ishûidyâmahî [-](denom. vb. pres. act. 1/3)

دهیندارین

ishya [-]

رازی، ژیرازی، گونجای، قهبوول

itha (adv.)

ئەفچا، لەو، ھۆسا

ithra [-](adv.)

ل ھەرە، ل ۋى درى، ل ۋى درى.

izha [-]

گەلهەکى، پېرى، زافى، مشەبىي، شىرەشاندىن، ب خوازەكى و مكۇ نافىن ژنکەكە كا ئەفسانەبىي
ل ھاتىيە. حەز، داخواز، زافى، زەنگىنى، دەستەفرەھى
î^(*)[-](v. rt.)

چۆن، برىغەچۆن

îm [aêm] (fN)

ئەفە، ئەڭ، ئەمە

îsh (plA)

ئەفە، ئەڭ، ئەمە، ئەو

îshti

سامان، ھەپىين

ît [aêm] (nNA)

ئەفە، ئەڭ، ئەمە، ئەو

îzhâ [-]

شىردان، قوربان، قورباندان، حەز، داخوازى، پېرى، مشەتى، بەختەودرى، خوەشى، زاد.

(*) بىزىكىزىن رەگ بىز ئەفى، رەگى ھاتىه (ھىــ).

J j

jafrahe [jafra] (nG)

گور

jakhaurvånghem [gar] (perf. part. act. adj. mA)

هوشیاری، نهنشستن

jakhmûshîmca [gam] (perf. part. act. adj. fA)

پیشندۀ، ل پیش، چون، هاتن

jahi [-](NAV)

نهایته، شلاتی، سهربه ردای، قهقهه، پشت.

jahika [-](N)

فهلهیته، پشت، قهقهه

jaidhi [jan] (imp. act. 2/1)

ل ته دان، تو قوتای

jaidhyañtâi [jad] (vb. cl. 4, pres. part. act. mdh)

داخوازی، هیشیکرن، خواستن، ههوجه‌بی

jaiñti [jan] (pres. indic. act. 3/1)

لیدان، لیخستن، کوتان، قوتان، ژمنین

jam [-](vb. rt. cl. 2,1, inchoat.)

چون، هاتن، گههشت، گهومین، روودان. ئەمڭ بېيىھە ب گەلهەك فۇرمان بۇويە "jas"

[â-jam]

هاتن، گەھشتى، لى جىيان

jan [-](vb. rt. cl. 2)

لیدان، کوتان، ژمنين

janat, ni janât	هنجنین، هەرشاپاندن، خرابکرن، پەچاندن
jañtû [jam] (imper. act. 3/1)	گەھشتى، لى قەومى
jas [-](vb. rt. inchoat.)	چۇن، هاتن، گەھشتىن، قەومىن، روودان
... hâm ... jas	پېتگەھشتىن، ھەۋدىتن، گەھشتىنە ئىڭ
... pairi ... jas	پېتپاگەھشتىن، گەھشتىن
... uz-jas, jasat	مەزىبۇون، بۇون، پەيدابۇون
... vî ... jas	ب سەردا چۇن، ب سەرداگرتىن
jâmâspa (pr. n.)	جا ما سپ
jäfnavô [jäfnu] (plN) f.	كۈوراتى، بن
jimat [jim] (impf. act. 3/1)	چۇن، هاتن، گەھشتىن، قەومىن، روودان، ب دەست كەفتىن
jîvyâm [jivya] (fA) f.	ژيان، ژين: شىرىئى تازە
juyô [juya] (mN)	ژيان، ژين
jvañtem [jvañt] (*) (pres. part. adj. A)	ژيان، ژين، مان، ھەيىن
jvô [jva] (N) m.	ژين، زىندى

(*) ب پاشگۈرى (سەنت)، يىدئىيە ئەۋ پەيشە ب مانا زىندى بىت.

K k

ka

(interr. pron.) کی، کی، کیشک، چی

(indefinite pron.) کیشکی، هه رکه سی، هه رتشتی

kadâ [kadha] (adv.)

کیفه؟ کودا؟ که نگی؟

kahe [ka] (mG)

کی، کی

kaine [kanyâ] (N) f.

که ج، کج، خدام

kainînem [kainin] (A) f.

که ج، کج، خدام

-kairyा (suffix)

پاشگر: کهر، کار، گهر، گار: کارمه ند، چه لنه نگ، شه هر هزا

kaiti [-f.]

نه فین، حهز ژیکرن، یاری، دوستن

kam^(*) (v. root)

حهز ژیکرن، فی بیان، خواستن

kameredhem [kameredha] (A)

سهری بهد کار، سهری تشتین بهد و خراب، سهری بیمه زی، کلخ، کله

(*) ثه ره گئی نافیستایی د په یقین لیکدای و فریزاندا مایه. بز غونه: کاما خوه بی شکاند، کامویی، کامسویی، نه کامی یا وی کر، کامکه روتی...

kan (v. rt.)

فییان، پشتارندن، هلبزارتن

kana [ka] (mI)

کی، کی

kanyâ [kanyâ] (plNA?) f.

کچ، کهچ^(۱)، خدام

kaoyām [kavan, kavi] (plG) m.

kar (v. rt.)

کرن^(۲)، چیکرن، ئافراندن، دروستکرن

-kara (suffix)

پاشگر: -کەر، گار، کرن، دروستکرن، چەلهنگ

karafnāmca [karapan] (plG)

ئەنمىمكەر، ئەنمىمكەر، لەمچەلەمچكەر، كەپەپان karpan: مەلايى دىنى كەفن.

karana ^(*) [-](duA, plA)

تەنشىت، رەخت، ئال، گۈپنى، كۆزى، كەمەر، دۆرماندۇر، دوماھى

karshvare [-](A) n.

دەشەر، وەلات، كىشوھر^(۳)، سەقا، كەش

kascit [ka] (N) ka + cit

ھەركەسى، ھەرتىشى

kashem [kasha] (A) m.

بنكەفسى

(۱) دېت ئەۋەپەقە ژ كەنيچە يا ھزر كىرى پەيدا بىت.

(۲) وەكى رەگ، بەھمان دەنگ و مانابى د كوردى دا ھېشتلە كارە. بۇ غۇونە: شۆلکەر، مالكەر، دلخوهشىكەر... ژ شۆل، مال دلخوهش.

(*) كىار نىزىكىرىن پەقە.

(۳) ل سارددەمى ساسانيان ھزر وا بىرو كەرفت كىشوھر ھەنە: 'Arezahi'، 'Sawahî' رۆزھەلات، 'Fradadhafshu' زېرىيا رۆزھەلاتى، 'Widadhafshu' زېرىيا رۆزآقا، 'Wourujareshti' زېرىيا رۆزآقا، 'Wouru-bareshti' زېرىيا رۆزھەلاتى، و 'Xwaniratha' رۆزھەلاتى، و 'Eranyej' ناقىن.

katarascit [katâra] (interr. pron. N)

کیشائ، ئەھوئى / ئەھوا

kat [ka] (conj.)

نیشانا پرسیارى؛ دگەل بالقەدانى، (چى يا) بىكەرىيە

katha [-](adv.)

چاوا؟ كوسا؟ چەند؟ كەنگى

kava [kavan, kavi, kavaya] (N)

كەيانى: كەقىنە بنەمالەكا ئيرانيه، كاوه: كەسەكى ناۋدارە، قەوال: ئەھوئى ب سترانىن دىنى دېرىت.

kaya [ka] (plN)

kâ [-](v. root)

قىيىان، حەز زېڭرن

[ka] كى، كى kâ-hê

kâcit

kâ + cit kâm [ka]

kârayeiti [kar-2] (caus. pres. indic. act. 3/1)

تۆڭىرن، چاندىن؛ چېڭىرن

kâvayeheca [kavan] (nG)

kâmcit [ka] (fA, plG)

كەسەك، ھەرگەسى

kehrp [-]

كېلەھى، كەلواش، فۇرم، لەش، كەلەخ، تەرم

kem [ka] (A)

كى، ئەھوئى / ئەھوا

kerefsh-hvarô [kerefsh-hvar] (G, plN)

كەرفىن، كەلەخ-خواران

kerenaoiti [kar] (pres. indic. act. 3/1)

kereñtât [kereñt] (subj. act. 3/1)

فه‌کرن یان گرتن، کریار (نشته‌رگه‌ری)

keresâspa [-] (pr. n.)

kê [ka] (N)

kêm-nâ kem + nâ

kô [ka] (mN)

kutha [-](adv.)

کوو؟ کوسا؟ چاو؟ که‌نگی؟

(Cf. katha) کیفه، کودا؟

kuthra [-](adv.) (Cf. katha)

کودا، کیفه، کیده‌ری؟ چاو؟ کوسا؟

kva (adv.)

کیفه؟ کیشک؟ چاو؟

M m

madhemô [madhema] (mN/A?)

نافین

madhô [madha] (sg.pl.N)

دهرمان، چاره، دهرماندان

maêsmana [maêzman] (I) n.

میز

maêthanânâmca [maêthana] (plG) n.

مهیدان، وەستگەھ، وار، ئاڭنجىبۈون، جىوار

makha [-](du,plA)

کون، کۆرك، قول

mahî [ah] (pres. act. 1/3)

بۇون، ھەبۇون

mahrka [-]m.

من، مەرگ⁽¹⁾

maibyô [ma] (D)

من

maidhya [-] m.

نېش

(1) پەيشا مەرگ د کوردى دا رەنگە تاللۇزى پېرى ھەيدە. وە کو ناشكرا مەرگ ل شۇونا من بكار دھىت. لى ھىدەك قۇرمىن بكارىيىانى گومانەكى چى دەن: مەرگۇ، مەرگى من گۆرۈ... ل ۋە کو جان لكارە.

maidhyâiryâi (D) Maidyarem

عهدت یان پېرابوونا نیشا سال، نیفسالیانه

maidhyôi [maidhya] (mL)

نیش

maidhyôishemâi [maidhyôishema] (D) n. Maidyoshahem

عهدتی نیشا هافینی

maidhyôizaremaêm [maidhyôizaremaya] (A) n. Maidyozarem

عهدتی نیشا بهاری

mainyaoibyascâ [mainyava] ^(*)(pldh)

مهینیه‌قی: مهعنی‌وی، سه‌رسروشتی، جانکی

mainyavaså [mainyava + vasangh, mainyavasangh] (mN)

هلپرین، چهله‌نگ فرین، سه‌رسروشتانی (فریننا حال، فریننا جانکی)

mainyavô [mainyava] (mN)

مهعنی‌وی، سه‌رسروشتی، جانکی

mainyêush [mainyu] (G) m.

جان، جانی، مهینیو: ره‌وشانی نه‌هیته‌دیتنه

mairyâ ^(**)(f. adj.)

پهیف تیک بھوژینه:

۱ - مهیریا: خاپینوک، فیلباز.

۲ - چهپه‌ل، پووجه‌مرۆڭ کۆلانی، دې (نافقه‌کی ئەھەمەنیه بۇ مرۆڭان).

۳ - ئالاقه‌کە بۇ کوشتانا ماران یان سزادانا تاوانباران، مار.

man-^(***) (v. rt.)

۱ هزرگرن، بیرگرن. ۲ مانهند، وەگاندن، وەکو(تشتەکى)بۇون.

mana [azem] (GAbl)

من

(*) ئەۋپەيىشە وەکو (معنوى) دەربازى زمانى ئەرەبى بۇويه.

(**) ئەۋپەيىشا ئاقىستايى و مار "مهعر" كوردىيما قەفتقاسى دېنە بناخە بۇ شىوازى وەرارا پەيپەن كوردى، ھەرۋەسا دېنە دەستوورەكى ھەقىھەر كىرىتى.

(***) ئەۋپەيىشە ب تەرزىن جودا د كوردى دا مايدە. ماندند د زمانى ئەقىسىنى دا ھەيدە، وەکو سا د سارما و گەرمىدا ھەيدە، وەکو من د دۈزىن دا مايدە، هەتىد.

manahîm [manahya] (A)	جانکی، مهینه‌شی
manangha [manangh] (I) n.	هزر، بیر، هوش، (مهذبی)، هزووییر، مهره م
manivâ [<u>mainyava</u>] (duG)	جان
manô [<u>manangh</u>] (NA)	
manyêush [<u>mainyava</u>] (mG)	
mañtâ [<u>man</u>] (root Aor. mid. 3/1)	هزرکرن، رامان: مهره، هیقی، هزرکری یان پلانکری، پروژه‌دانان
mar- (v. rt.)	مر رهگی مرن
marethremca [marethra] (A) n.	هاتنه بیری، رامان، هزرکرن
mareza [-](v. rt., cl. 1)	
گههشتنه، سینوردان، گههشتنه دوماهیی؛ مالین، مالشن، ب مهربن ^(۱) ؛ چیکرن، بهرهه‌فکرن، پهیتکرن	
marzhdikâi [-]m.n.	دلوقانی، دلینی
masanaca [masan] (I) n.	مهذنی
masô [mas] (G)	مهزن، گرگره، بهرفدهه [masangh] قهقهه، گر
mastîm [masti] (A) f.	مهذنی، بای، ههژیاتی، شههژایی
masyô [masya] (N) m.	ماسی

(۱) تاکر نهز نهه پدیغه ب تهرزی (بیت-مهربن) تانکر پس د کوردی دا مايه.

mashîm [mashya] (A) m.

مرۆڤ، مەرگدار، مەرگىن؛ ئەوی/ ئەوا بىرت.

mat [-] (prep. with I, Abl, G)

دگەل، پىچاپ

mat-afsmanām [mat-afsmana] (fA)

ب ھەلبەستىن خوه قە، ب لىكىننانىن خوه قە.

mat-âzaiñtîm [mat-âzaiñti] (fA)

دگەل شرۇقەيىن وان، دگەل تىبىتىن وان

mat-vacastashîm [mat-vacastashti] (A)

دگەل بەندىن خوه⁽¹⁾

mazda [mazdâ] (V)

مەزدا؛ نافى خودايى چاكىي ل نك زەرادەشتى

mazdadâhâta [-](mNIV, fNV, nI, npLA)

مەزدادات؛ مەزدەدا وەڭو خودىد، ئانکو مەزدای دايىه

mazdayasna [-](plNAV) m.

مەزدەيسى، مەزدابەرىس

mazdâ [-](v) f. (m.)

مەزدا، خودا، خودى، ھەممەتوان

mazdô-frasâsta [-](plN)

مەزدای نىشادايىه، مەزدای بۇ گۇتىيە

mazishta [-] (nI, mV, plNA)

مەزنلىكىن، گەلهك مەزن

mâ (emph. particle)

ئالاڭى پەزىرانلىنى؛ ما

ئەز [azem] مە(ك)، نە (negative particle/prohibitive)

(pron. A, plA) من [ma]

(mN, n.plA) من

... mâ-cish (imp. indef. neg.)

كەس نە

(1) بەندىن سىزانى يان ھەلبەستى.

mâ-nô ()

mâca ()

mâh [-] m.

مهه، ههیش

mâhya [-](plA)

ههیشانه، ههرمده

mâvôya [ma] (D, fplA)

من

mâzainyanâm [mâzainya] (m.plG)

دیوانه، دههبه، (دیوین) مازهینی

mâzdayasnîsh [mâzdayasni] (N)

مهزدیهسنی، مهزادپهرویس

mâm [azem] (pers. pron. A)

من

mânayen [man-] (cl. 4, pret. & inc. act. 3/3)

وهکرن، وهکاندن، ههفبهرگرن، لبهر کیشان.

(part. Sg. n)

وهگو بنسترا "man" : نیپین، باوهرگرن.

mâthra [-] m. & n: manthra

پهیشا پیرۆز، پهیقا خودایی

må [mâh] (N) m.

مهه، ههیش

merekhahe [merekha] (G) m.

مهرغ، فرنده، بالدار

mereñcaite [mareñc] (pres. mid. 3/1, cl 6. jAR: cl. 7)

قوتان، کوشتن، ویرانکرن، ههپافتن، مرچاندن، پرچاندن

meretô [mar] (past part. mN)

مرن^(۱)، نهمن (ههقبهربی ئەمەرتات بکە).

merethweñtem [merethwañg] (past part. act. mA)

دھىتە بىرى، هزرا(تشتهكى)كىن، بىرەھى

mêñghî [man] (h-Aor mid. 1/1)

هزركىن، سەرەگوھىكىن، چاھى خۇھ دايى، گوھى خۇھ دا سەر.

me [azem] (encl. DG)

بۇ من، من

mithnâiti [mith] (pres. act. 3/1)

بەرهنگار، دۇ، دۇمن، نەيار؛ جىواربىوون، ئاكنجىبىوون، گەھشتى، پېكھەزيان.

mithra [-](I) m.

مېڭىر، مېھر؛ پەيمان، سۆز، مەھر، دۆستى، ھەۋالىنى؛ مەها ٧ ل حىسىبا زەرادەشتىان.

mithrô-druc [-]m.

پەيمانشىكىن، سۆزشىكىن، لېقەبۈوى

mizhdem [mizhda]^(*) (NA) n.

خەلاتكىن، پېشىقەدان

Moshu ^(**) [-](adv.)

ب لەز، زووگە

môi ()

نۇ، نە، چوجاران

[azem] (pers. pron. DG) ئەز، من

mraotû [mrû] (impf. act. 3/1)

گۇتن، ئاخقىتىن، قەسەكىن، پەيقىن

(۱) ئەپەيشە د پىرالى يازماقىن زىندى دا ھىدە: لاتىنى **mors** مۇنە. كەۋە جەرمانى يابالا كوشىتە، تاوانە. گىريكى **brotos** كۈرۈھكە. د تەرەبى دا (موت) مۇنە. و ڈ ئەفان زمانان ب تەرزىع (مرن، كوشىن، مواندىن) دەربازى زماقىن ھەقچاخ بىرۇيە. لەو، پىندىلە ئەپەيشە رەنگەداناتىيگە كىن گەنگ و گشتى و نۇرۇ بت دا كە بەلاقە بىت و بىنەت.

(*) مىزگىنى، مۇزىدە نىزىكى ئەفە پەيشىتە.

(**) پەيشا مەش گەلەك نىزىكى ئەقىن پەيشىتە.

mrû- [-](v. rt. cl. 2)

گوتن، ئاخۇتن، قەسەگرن، پەيقىن

frâ- mrû

ئامۇڭگارى، شىرىت

myazda [-] m.

سمات، دىيارى يا پېرۋز

myazdavå [myazdavan] (mN?)

مېھزىدە دان، پېشكىيىكىندا مېھزىدە

myazdem [myazda] (A)

سمات، دىيارى يا پېرۋز، (توبەرك)

N n

nabânazdishta [-]n.

کهسوکار، خزم، نیاس، نیاسین نیزیک

naêcish [naêci] (mN)

چونه، نهچو کهس، کهس نه.

naêdâ [naêdha] (GAv)

نهخیر، نینه، نه ل ههره، نه ل ڦر، نهههردو

... naêdha [-] (indecl. neg. conj.)

نهخیر، نینه، نه ل ههره، نه ل ڦر، نهههردو

naêmaêibyô [naêma] (plAbl)

نیش، کهرت، پرت. II. ٿال، سهمت، ڦاراسته، تهنشت

nafedhrô [napat] (G) m.

(نهپه) نهپهت، نافی یهزهتهکیه

naire^(*) [nar] (D) m.

زهلام، مرؤفه نیر [nairyâ] (fN) میر، میرانه

naire-manâ [naire-manangh] (mN)

میر، میرانه

nairyâm [nairyâ] (fA)

میر، میرانه

nairyô-sangha [-] m.

نهیریوسهنهنگ: نافی یهزهتهکیه، نافی ٺاگرهکن پېروڙه، پېڙن یان دهنگی زهلامانه.

(*) نیر، نیری هیشتا لکارن.

napâtem [napat] (A)

ژیّدەر، کانى، سەرەگانى، (ئەپەم) نەپەت: ناڭى يەزەتەكىيە.

naptanâm [nap] (plG)

كەسلىك، تەپ، شل

nar- [-] m.

زەلام، مىر، نىپر

naravahe [narava] (G)

مىر، خۇشمىر، نەرەڭ: بىنەملا نەرمەقەيان.

naräm [nar] (plG)

nas- (v. rt., cl. 4)

نەمان، هەنداپوون، سەرەنەنباپوون

nasa [-] m. f.

كەرسىتەيەكى مرى، ھەرمىن، پېسىپوون، دىۋىئ رۈاندى يان گەنىكىرنى.

nase [nas-] (imp. act. 2/1)

nasush [nasa]^(*) (m.f.N)

nava [-] (I, fN) تەپ، تازە، نوو

(indecl. neg. part.) نۇ، نە

[navan] (num. NA) نەھ، نۇ

navaitîm [navaiti] (A)

نۇت، نەوەت

navasêca [navasa] (m.plA)

نەھ جاران

navât^(**) [-](Abl)

نۇ، نە، نا-

(*) مەۋھەرى (نەجىس) بىكە.

(**) نە وە، نەوە يە.

naxturu [-] n.	شەقىن
nazdishta [-](superl. m.plN)	نىزىكىرىن
nâ [azem] (poss. pron. n. plN) مە (plA) I; نۇ، مېز (زىلام، مېز) بىكۈمان، بىكەمە	"ئۇ زەلام ئى "
... nâca	ڙنگ
nâirika [nâirikâ] ^(*) (N) f.	ڙنگ
nâirinâm [nâirî] (plG) f.	ڙنگ. ھەقبەرى بىكە
nâmêni [nâman] (plN) n.	ناڭ
nâshemnâi [nas-2] (pres. part. mid. D)	گەھشتىن
nâvayå [nâvaya] (f.plNA)	نويىنكىرى، ب كەنال، رىخودوش كو تشت لى بچىن
nâma [nâman] (NA, plA) n.	ناڭ
nå [azem] (GAvg plA)	ئەز، من
nemah'yâmahî [nemah'ya-] (prs.)	پەراسىتىن
nemangha [nemangh, nema, nemanghvañt] (AI) n.	گرافىكىن، قەدرگىرن، نفیز، گرافى، ئەرك، شۆل
... nemase-tê (N)	قەدرگىتن، سلاڭ

(*) نەھر پەيشا نارىن، نارى ئىز بۇوكىي بكار دەيت. دېت ياخىستايى ئى هەر ئەو بت، لى ژېھر وەرگىرانى ڙنگ ل شۇونىي بكار ھاتىت، نەخاسىمە رەۋىشە كا ڙنگاتىتە.

nemô [nemangh] (N)

فهدرگرتن بۆ (A) شۆل، ئەرك

nerebyô [nar] (pl.D.Abl)

میزان، زەلامان

nerefaiti [narefs] (pres. act. 3/1)

کیمکرن، دابەزاندن، ل کیمی دان

nê [azem] (GAv encl. pl.DG)

ئەز

ni- (*) (pref.)

پیشگر: دا، تى، پاشقه

nidadhât [ni-dâ] (impf. act. 3/1)

دانان، نیشتاندن، روونهاندن

nidarezayen [ni-darez] (pret. (inc.) act. 3/3)

بەستن، بەندکرن، گریدان، شداندن

nijaiñti [ni-jan] (pres. act. 3/1)

ھنجین، ھەرشاندن، پەرچاندن، پەلشاندن، پەلغاندن، خرابکرن

nikañte [ni-kan] (pres. mid. 3/1)

فەشارتن، بىنەردکرن، تىكىرن

nimraomnô [ni-mrû] (pres. part. mid. mN)

ئەنمکرن، د دېن لىقانىھە ئاخفتىن، رۇھنکرن، بۆ گۇتن، گازىنده.

nisirinuyât [ni-sril] (pres. act. 3/1)

ھىلان، دەست ژى بەردا، گەھاندىن

nishhidhaêta [ni-had] (pot. mid. 3/1)

روونشتن، دانىشتن، نەھىن، دادان

nitemem [nitema] (mA)

نۇزمىرىن، بچووكتىرىن

nivaêdhayemi [ni-vid] (pres. act. 1/1, caus. of "vid" (e to know))

پىتىاگەھدارکرن، راگەھاندىن، رۇھنکرن، ئاگەھدارکرن

(*) نەۋپىشگەر ب شىۋىيە كى برامى د كوردى دا مايە. بۆ غۇونە: (ھن-) ل ھنجىنى و ھندور. (ن-) ل پەيپەن ئىجمى، ئامىت، غۇون(ن)-خەدم ب مانا خوار، ناخ (ن-ئاخ)...

nivôiryete [ni-var] (pass. pres. 3/1)

نخامتن، نخافتن، فهشارتن، (پاته)تیوهرکرن

nizbayanguha [ni-zbâ] (imp. mid. 2/1)

هیشی ژیکرن، ژی خواستن، پهستان

nizhbaremnô [nizh-bar] (pres. part mN)

راگرن، هافیزتن، رامالین

nizhbereta [nizh-bereta] (past part. fN)

راگری، مالشتی، دهرگری، دهراندی

nî [ni] (prefix)

پیشگره

nîsh-nâshâma [nîsh-nas] (subj. s-aor. act. 1/3)

راهیلانی، راهیلان، نیچیرکرن، بهردایی؛ گههشن، پیراگههشت

nmâna [-](I, plA) n. (k299)

مال، خانی، (خانومان)

nmânô-paiti [-] m.

مالخوی، خانهخوی، (خانپاریز)، خودانی مال، مهذنی مان

nmânyâica [nmânya] (D)

مالی، بی/ یا یان گریدایی خانی، شمهنیه: Nmanya فریشهی زیرهشانیی ل خانی
یان خیزانی دکهت.

nô [azem] (plADAbI)

مه

nôit [-] (adv.)

نه، نه

nû [-] (adv.)

نهو، نوکه، نها

nûrâm [nura, nûra] 0 (fA)

نهو، نوکه، نها

nyâñcô [nyâñca, ni-añc] (ng, plN)

نهوی دادهافیزت، ویرانکه، نهتوانکری، کمهفتی، داکهفتی

O o

ôyum [aêva] (A)

ئېك، يېك

P p

.m pad

پی، پیپک

.n (A) [paêman]paêma

شیر

(.Abl .with D .prep ،.Pref)[-] pairi

پیپرا، فیپرا، لسهر، ل دوّر، ل پهري... .

(.Abl with) ل بن، ل زیر

(.adv) خر، تمه، هم، (پرپرانی)

(۳/۱ .act .impf) [jas-pairi]jasat -pairi

پیپراگه هشت، گه هشت

O sacaiti-pairi

(۱/۳ .act .impf) [tac-pairi]tacat -pairi

ل دوّر يان ل کنار گه ران، ل دوّر به زین، ل زفرين

(۱/۳ .mid .pot) [ýaozhdâ-pairi]ýaozhdaitîta -pairi

باش پاکزگرن يان تافيرگرن

O pairica

pairijasâmaidê [pairi-jas] (pres. subj. mid. 1/3)

پیپراگه هشت، گه هشت

pairikanâmca [pairikâ] (plG) f.

پهري: پيرههشي، حجازي: ستيرا وشتى: ثبليسا مى

pairishhâvanayô [pairish-hâvani] (plA)

ل په‌ری هاوەنی، ل دۆر هاوەنی

pairithnem [pairithna] (A) n.

ژیان، ریبا ژیانی، ل دۆر گەپان، جەنگ، شەپ، شەرەنیخ، نېرىش

pairî [pairi] (GAv)

pairî-jasat [pairi-jas] (impf. act. 3/1)

paiti [-](v) m.

۱: خودان^(۱)، مالخوی، میر، رېبەر، سەرگىش(pref.)

۲: بەر ب، بەرانبەر، پاش، پشت.(prep.)

۳: بۇ، ل، ڙۇ، دگەل، ب، ڭ

paiti-aoxta [paiti-vac] (root aor. mid. 3/1)

بەرسف^(۲)، پېترا ئاخىختن، لى فەگىپان

paiti-barôt [paiti-bar] (opt. act. 3/1)

پاشقە ئىنان (پاش-قە-برن)، پاشقە زەپاندن، پاشكىشىرن

paiti-davata [paiti-du] (imp. act. 3/1)

بەرسف، لى فەگىپان (بۇ تىشتن خراب)

paiti-dîti [-] (I) f

دېتن، نېپىن، تى قۇكىرىن، ئاوار

paiti-hiñcôish [paiti-hic] (pot. act. 2/1)

رەشاندىن، پىيورىكىن، پاكىزلىكىن، مالىين، مالشتن

(۱) ئەۋپەيىھە ب فۇرمى پارىز - د كوردى دا مايە، و ئەقە گۈرەتىلىي پەراستىنە ڙ تالى فۇرمى و نافەرەكە دوور ئە. ھەكەر ئەم پىشتا خۇرە بەدەنە وەرارا پەيىشىن دى، پىندىيە ئەۋپەيىھە ب فۇرمى: پەت يان پەد ھەبىايد.

(۲) ھەكەر بەرسقى دگەل پاراستىن و پەراستىنە مەھۋەرى paiti و paiti-aoxtaq vac زمانە كىن دى بن. ھەكەر ئەۋپە دووئى دروست بىت، بەرسف دى ڙ پەيىھە كىن ب تەرزى پەرسەنەج بىت و دگەل وەختى بىرۇيە بەرسف.

paiti-irista [-](N)

نەساخ، نەخوهش، مرى، هەرمىن ب مرى يان ماراى

paiti-jaitîm [paiti-jaiti] (A) f.

لىدان، قوتان، ئىخستن، شكاندن

paiti-jas [-](v. rt.)

فەگەران، زۇرىن، پاشقەگەران، بەرھنگاربۇون، گەھشتىن، روو ب رووبۇون، ئى كەشقەن.

paiti-perene (verb 1/1)

بەرھنگارى، شەپكىرن

paiti-raêthwayeiti [-] (denom. verb caus. 3/1)

(Druj Nasus) نەئىكسەر، هەرمىن ب

paiti-sanghâmi (verb 1/1)

تافىركىن، پېيچەخواندن

paiti-shê ()

paiti-zañtô [paiti-zañta] (pres. part. mN)

بىخىرهاتن لىكىر، قەدرى وى / وى گىرت، فەپداركىر

paitinâm [paiti 2] (plG)

ھەركەس، ھەرىئىك، جودا، دى

paitish [-, paitisha] () .

بەر ب، بۇ

... paitisha ()

بەر ب، بۇ M. پەيتىشە: دىيوي شەرمزارىنى

paitishata (*)

سەركەرم، گەرمۇك

paitishhahyâi [paitish-hahya] (D) m.

پەيتىشاھەم: گەھەمبارا سىيەم

paitishtâtêe [paitishtâiti] (inf.)

دژاتىكىن، بەرھنگاربۇون، بەرسىنگىڭىرىتن

(*) بەيتىشەيەك د گوردى دا ھەيد، دېت ژ ئەۋى ژىلدەرى بىت.

paitisheñtem [paiti-îsh] (pres. part. act. A)

چاھینکرن، چاھ لیدان، دلرهشی

paiti [paiti] (A); (GAv prep.)

paityaoxta [paiti-vac] (root-aor. mid. 3/1)

بهرسقدان، لی فهگیران

paityârem [paityâra] (A) m.

دژپاله، دژهجن، دژدیو، دژچون، فهژدن، لیدان، نیشاندن، نازار

pañca [pañcan] (num.)

پینج

pañca-dasa [-](N)

بازدهمین، بی/ يا بازدئ

[pañca-dasan] (num.) پازده

pañcasakhnâi [pañcasakhna] (D)

پینجی جاران

pañcâca [pañcan] (num.)

پینج

pañcâsatem [pañcâsata] (num. plNA)

پینجی، پینجهه⁽¹⁾

pañtâm [pathan]^(*) (A) f.

ری، ریک، (بافه)

paoiri^(**) [-]

پیشهنگ، نیکه مین، بهرهه^(*)، گلهک، پر

(1) سهنه سده، ب گزرهی زیده ری بز دههی بکار هاتیه!! هه که ر چی سهنه، سده و دهه دبته
555.

(*) ژ نه فی پهیشی، باز و بافه، دبت هه قهند بن. بافیان "بافی" بافی... نافی بسی گوندانه، وا دیاره
لسره ری بروون.

(**) گلهکی و باشی، د کوردي دا گلهک هه قهندن. بز غوروه: پر ل جهه کی ب مانا گلهک ل
کاره و ل جهه ک دی ب مانا تزی هه دهه و نه قهه گلهکی یا ناشفته. هروهسا فره د زاره کی
کوردي دا گلهکه و ل زاره کی دی گلهکی یا بیاف جهیه.

(2) د لاتینی دا prae هه دهه. دبت لبر باندوزرا (بدری) و نه دوره پهري ده نگی /پ/ بیته /ب/.

paoirîm [paoirya] (ord. num. A)

بهره‌هی، نیکه‌مین، پیشنهانگ

paoirîsh [paoiri] (f.plN)

پر، گله‌ک

paoiryâ [-](ord. num. I, plA, nplA)

بهره‌هی، نیکه‌مین، پیشنهانگ

paoiryô-tkaêshanâm [paoiryô-tkaêsha] (plG) m.

سه‌یدایی پیشین، نیکه‌مین سه‌یدا، زانایی دیرین، پهیره‌وین بهری یین زهادشتی،
هنده‌ک جاران بو سه‌یدایین دینی یین بهری زهادشتی بکار دهیت.

paouruyehyâ [paoirya] (G.Abl?)

paourva [-]

بهری، ل پیش، نیکه‌مین، ل سه‌ردی، پر، ته‌زی، همه‌ی، خر

paourvô-apâxtara [-]0

پیشین، نیکه‌مین+باکوری (?)

para [-] (prep.)

بهری، ژ

(adv.) بهره‌هی، ویشه، پیشدهست، بهری

para- (pref.) پیشگر ب مانا: دور ژ؛ دهر، ویشه، جودا ژ

para-baraiti [para-bar] (pres. act. 3/1)

هلاکترن، دان، بارکرن

para-cinasti [para-cit] (pres. act. 3/1)

ناگه‌هدارکرن، هوشیارکرن، هزرکرن، فیرکرن

para-daihyât [para-dâ] (pot. act. 3/1)

پیشکیشکرن، دان، بهخشین

para-haomemca [para-haoma] (A) m.

پهره‌هه‌وما: شیراژ یان خوشافا هه‌ومایی

para-iristahe [para-irista] (G) f.

مهرگ، مرن

para-irithiñti [para-irith] (pres. act. 3/3)

مرن

paracit [-](prep.)	هیز پیشتر، هیز بهری هینگی
paradâtām [paradâta] (fA)	فهگوهاست، خواست(که چک)
paradhâtô [paradhâta] (mN)	بی/ یا بنهمالا پیشدادیان
parayât [par] (cl. 9 impf. sub. act. 3/1)	چون، دربازبوون، پهرين، بورين، پرکرن
parâ [para] (GAv)	بهري، ژ، بهره‌هی، ویقه، پیشدهست، بهری
parâiti [para-i] (pres. act. 3/1)	چون، دربازبوون، پهرين، بورين، وظین
parenem [parenâ] (NA) n.	چهنگ، شاپه
pares [-](v. rt. cl. 6)	پرسین، پرسیارکرن، خواستن، پارسکرن
parô [-] (prep.)	بهري، پتر، مهزنت، بلندتر، رهشنه‌که ل نافبه‌را ههستی بهروهختن پهیقا بهري و ههستی پیربهستی یا دوور ژ، ژبلی، ئهو تی نه.
parô-asna	جیهانا ل پشت، جیهانا دی، دوور، ژ دوور فه.
parshta [-] (past part. I)	پرسکري، خواستي [paresh] شهريکرن، لیدان، ویرانکرن، خرابکرن
... parshtem (mA)	داخوازکري، خواستي، پرسکري
pasca [-](prep. with A)	پاشي، ل پاش
pascaêta [-](prep., adv.)	پاشي، ل پهی، ژ هینگي ودره، ژ بهري ودره، ژ
pascaêta ... ýat	پاشي... ئهو

pascaiti ()

pasēush [pasu] (G)

په‌ز، جانه‌وهرین مالی، جانه‌وهرین که‌هی(که‌دی)، که‌وال، ته‌رش

paskât [-](prep., adv.)

ل پشت، ل پاش، پاشی، ل په‌ی، ل دووژ

pasne (prep.)

ل پشت، ل پاش

pasu [-](duNA) m.

په‌ز، جانه‌وهرین مالی، جانه‌وهرین که‌هی(که‌دی)، که‌وال، ته‌رش

pateñti [pat] (pres. act. 3/1)

که‌قتن

patitem [patita] (mN)

که‌قتنی، تاوانبار، گونه‌هکار

patbyasca ()

patha [pathan] (I, plA)

ریّاک، جاده

pathanayå [pathana] (fG)

فره‌ه، به‌رفه‌ه، به‌ر و بیاڭ

pathām [pathan] (A, plG)

paurva [-] (fN)

ئىكەمین، پېشترىن، ديار، سەردار

payanghô [payangh] (mG)

پەيەنگ: ناسنافى گەھەمبارا مەدىۋەزەرىمە (شىرەدە)

pâdha [-] (I, duA) m.

پى، پى، پېپىك، پەپ

pâiti [pâ] (pres. indic. act. 3/1)

پاراستن، بەرەقانى ژىكىن، ئاكنجىكىن

pâyu [-] (duA) m.

پاریزکار، سه میان

perena [-]

پرژ، تهژی، داگرتی ژ

perene [perenya] (fN)

تهژی، پرژ، داگرتنه، پرکرنقه

perenô-mångħa [-] m.

ههیشا کاملان، ههیشا چارده رؤزی، رؤذن پاش چاردي

peresanguha [pares] (imp. mid. 2/1)

پرسین، پرسیارکرن، خواستن، پارسکرن

peresâum [peresu] (mA)

په راسوو

peresô [pares] (pres. part. act. N)

پرسین، پرسیارکرن، خواستن، پارسکرن

peretûm [peretu] (A) (cinvat-peretu)

پر، پرد (بنیره چینقهت پېرىتۇ)

peshana [peshanâ] (3/1)

شەپکرن، خەبىئىن، لەپتىن

peshanaiti [pesh] (denom. v. pres. act. 3/1)

بەرگرى، شەپکرن

peshanâhu [peshanâ] (plL) f.

شەپ، بەرھنگارى، لەپات

peshô-tanu [-] f.

ھەزى مرنى، گونەھكار، تاوانبار

pitar, patar, ptar^(*) m.

باب، باوك

pivatica [pivati] (I) f. (paviti)

رزىن، گەنېبۈون، پېسىبۈون

(*) مخابنى ئەۋەرگىيەندىز رۆپى د زمانى كوردى دا بەر ب مرنى چۈزىدە. گريكى patér و لاتينى pater.

pouru [-](nA)	پُر، گلهک، زیده
pouru-baêshaza [-](mV, m.plV)	پرچاره، باش چاره کرن
pouru-mahrkahe [pouru-mahrka] (mG)	پرمهرگ، کولا روش
pouru-saredhayå [pouru-saredha] (fG)	پرتهخه، پرجوّر، پرچین
pouru-spaxshti [-]f. (Drvaspa)	پرچاڤدییری، گلهک چافدان
pouru-hvâthranäm [pouru-hvâthra] (plG) (hvâthra)	(بنیه) پرخوهشی، پرخیر
pouruca [<u>pouru</u>] (n.plA)	
pourudhâxshayanahe [pourudhâxshayana] (G) m.	پورق داخش تهیه نه: نافی بنه ماله کتیه
pourum [pourva] (AL)	بهري، پیشین، ثیکه مین
pourushaspahe [pourushaspa] (G) m.	پوروشه سپ: نافی بانی زهراده شتیه
pouruyô [pourvya] ()	بهري، پیشین، ثیکه مین
puthra [-](v, duN, plN) m.	پس ^(۱) ، کور، زاروک، بچووک
pxuxdha [-](ord. num.)	پینجه مین، يى/ يا پینجي

(۱) ب گشتی دوسته کنی پدیشان جهی ناقین هه فهندین جفاکی د کوردی دا گرتیه: پههــ باب، دزــتــ کــجــ، پــســـ کــورـــ. لــی پــهــیــینــ کــهــفــنــ شــرــیــاــ خــوــهــ بــ گــلــهــکــ تــهــرــزــانــ هــیــلــاــهــ. بــقــ غــوــونــهــ: پــســ دــ پــهــیــیــینــ پــســامــ، پــســنــاــغــ، پــســمــیرــ...ــ دــهــیــتــهــ دــیــتــ.

R r

raâ [-] m.

سامان، زهنجینی، زهنجین، سنهنهت

raêshyât [raêsh] (impf. sub. act. 3/1)

خرابکری، ویرانکری

raêthwa [-](Base of the denom. verb)

تیکه‌ل دکه، تیکشه‌ده

raêvañt [-]

روهنهن، رهوشنهن، شهودقدار، زهنجین، خیرده، رهنهنت: نافی چیایه‌کیه.

rafedhrâi [rafedhra] (D) n.

خوهشی، بهخته‌وهری

ranghayâ [ranghâ] (G) f.

رهنگها: نافی رقباره‌کیه

raocah [-] n.

روهنهن، رهوشنهن، روناهی، تهییسین

raonâm [ravan]^(*) (plG) m.

گهلى، نوها، دول

raoxshnem [raoxshna] (A) m.

رهوشنهن، رهونهقدار، تهییسوك، روهنهن

rapithwinâi [rapithwina] (D) m.

رهپیتوین: وختنی ژ نیقره تاكو ئیقارى (پاشنیقرق)، يەزهتنى سەميان ل فى وختنى.

(*) دېت رۆز "رقبار کور ل نوها دچن و رۆيىشتى... نېرىكى ئەڤى رەگى بن.

rasāstātô [rasāstāt] (G) f.

راستی، دروستی، دادی، ودکهه‌فی، رهساستات: یه‌زهتی لی زیره‌فان.

rasmanô [rasman] (plA) m.

ریزین له‌شکه‌ری

rashnaosh [rashnu] (G) m.

رهشنق: یه‌زهتی سه‌میان ل راستی و دادی.

ratavô [ratu] (plNAV) m.

رهته‌فون، رهتو: دادوهر، سه‌ردار، نه‌وی دسته‌هلاات هه‌بتن، به‌دادکرن

ratufrish [ratu-frî] (3/1)

رهتو رازیکرن، په‌سه‌ندکری، قه‌بوولکری

ratufritîm [ratufriti] (A)

نشیزا ل وه‌ختی خوه، نشیزا ل وه‌خت

ratufryô [ratu-frî] (3/3)

رهتو رازیکرن، په‌سه‌ندکری، قه‌بوولکری

ratunaêm [ratunaya] (A)

په‌پره‌وین رهتوی، رهتویانی

ratush [ratu] (N)

دادوهر، سه‌ردار

ratha [-] m.

پایتونه، نه‌رهبانه

rathaêhtar [-] m.

سواری پایتونی، ئىرېشکەر

rathwaêca [ratu] (D)

rathwya [-](I, plA)

ل وه‌خت، گونجای، دروست، یاسایی

raya [raê] (I)

سامان، زنگینی، زنگین، سه‌نته‌نهت

razishta [-](fN, I) superl. of "erezu"

راستقىن، دروستقىن

râhî [fra-râ] (H-aor. act. 1/1)

دان، به خشین، پیشکیشکرن ferâ vê râhî پیشکیشی ته

râma [râman hvâstra] 0

ثاشتی، رامه: یه زهتی بای، کوز: چه روانه بین نه پاوان. بنیمه hvâstra

râmayeiti [ram] (caus. pres. act. 3/1)

ثارام دکه، تهنا دکه، هاویش دکه

rânem [râna] (A) m.

ران، رههن

râtayô [râiti] (plN) f.

دیاری، به خشین، خیر، خهلات

râtâm [râta] (fA)

خهلات، دیاری، به خش، راته: یه زهتی سه میان ل خیرگرفتی، مرد، هه قال، دوست.

revîm [revi] (fA)

رونه‌هی، سینه‌هی؛ سرت، زیره ک، چه له نگ

S s

sacânte [sac] (pres. sub. mid. 3/1)

دەريازبۇون، بۇرىن، پەرىن

sadayeiti [sad] (pres. act. 3/1, cl. 9, 10)

ھىلان، بۇ ھىلان، دىاربۇون، بەرچاپبۇون، گەھشتن، ھاتن، ل دۆر گەپان، ئى گەپان

sadhayeiti ()

sairi ()

پىساتى، چەپەل [sâiri]

saite [sata] (f.n.duA)

سەد، سەت

sanghaite [sangh] (pot. mid. 2/1)

قەسەكىن، گۆتن، ئاخىتن

sanghem [nairyô-sangha] (A) m.

سەنگەه: نافىٰ يەزەتكىيە و يىٰ ناگرەكى [sangha] ؛ گلى، گازىنە، ئامۇزىگارى؛ پەيىش،

قەسە

saociîntâm [saocañt] (m.plG)

سوٽن⁽¹⁾، شەوتىن، گورپى

saoka [-] (IV) m.

تشتىن باش، وەج، قەيدە، سوود، خوەشى، خىر و بىئىر. سەوگە: يەزەتىن سەميان ل ئەفان. n. خىر، يەختەورى، ئابۇرگەن

(1) رەگى سۆتىن (شۇز-سۇز) پەز نىزىكىن.

saoshyañt [-] m.

خیبرکهر، رزگارکهر، قورتالکهر، (نهوی خیری به لافه دکهت). سوشیهفت: پیچه مبهه، یان ریبهره کی دینیه دی هیت و پاشه روزی رزگار کمته، و هکو مهسیحی جهودیان، خزل موسلمانان، مههدی ل شیعه تیپ... هتد.

saredha [-](plA)

۱ ساله کا روزی، ساله کا مهه، و هر زه کی بارانی، ساله ک.
۲ جوون، جوور، رنگ، نفس

sarem [sara] (A) m.

دهستهه لات، سهر، سهره^(۱)، میر یان مالخوی

sata [-](m.f.plNA)

سهد، سدت

satakhnâi [satakhna] (D)

سهد چین، سهد که ری، سهد در فی

satâish [sata] (plI)

savanghô [savangh] (G) n.

به ختم و هری، گه شادی، و هج، قه زهنج

sâdrâ [sâdra] (fN)

خهم، کو فان، ثازار، ژان، به له نگازی، به لا

sâmahe [sâma]^(*) (G)

تاری، تاریاتی، رهش

(۱) ژبلی میرسهر، سهره ب مانا پیر دهیت: زلامه کی سهره ب. نهقه و هکو (شیخ) ا نه ره بیه، چولکی هم پیراتی هم سارداری تیدایه.

(*) شه دگله سیه و سیدر کرو هفهندی سیه هن ب مانا رهش، گدله ک نتیریکی نه فی ره گینه. هه که رچی پدیشا سدهم و سام ب مانا ترسی گدله ک دور نین، نه خاصمه، بدرا ته کنژل زجا و کاره فی، شه و تاریاتی و سام پنکه گرتدا بیرون. ل نه فی راستی، باشه دو سی تشتان بیزین: ئیک، کوردان و نه دوروه هدمی ناریان ب شدقی روزه زمیری کرینه، له و روزین هه لقی ب (شهمب، -شهمه) هاتینه نافکرن: شهمی یان شهمی یان شهمه، نیکشمب تاکر پنچشمب و نه بینی. دو، و هلاتی شامی هه و آته نه کافتیه روز اقا و هلاتی ناریان و خوارزم و خوراسان نه کافتیه روزه لاتی. سی، پانزراما و هر گرانا دهنگان د نافیدرا /م، /ب، /ذ، /و/ ل نه فی په بشی ژی دهیته دیت... و نهقه رونگه ته قله هفه کا و هسا ز کوردستانی تاکر نه قغانستانی چی دکدت، نه باور ناکم برق که سی تایه نه دی هیلا بت.

sâsta [sâstar] (ng, plN) m.

زوردار، سته مکار، دهسته لاتدار

sâthrâm [sâtar] (plG) m.

زوردار، سته مکار

sâvangaêm [sâvanghi] (A) m.

(رهنچ، خه بات؟)، سافه نگهی: نافی یه زده کیه

sâcatca (an encl. particle subjoined to vîspayå (entire))

دگه ل فیسپه یا "گشت" ب مانا "هر، همه" دهیت.

seraoshem [sraosha] (A) m.

سروش: نافی یه زده کیه، گوهداری، بن یان به رئه مری، پیکرن

sevishta ^(*) [-]

بهترین

skarenayå [skarena] (G)

گروقه، گفر، جفر، خر، که مه ر

snathâi [snatha] (D) m.

لیدان، کوتان، بوکس، مست، کولم

snayaêta [snâ, us-snâ] (mid. 3/1)

خوه شووشت، شووشت

spaêtem [spaêta] (mA)

سپ، سیس

span [-] m.

سه گ، سه، توله، کوچک

spanyå [spanyangh] (mN)

زاناتر، بزاره، مهربانه تر

spayeite [spâ] (pres. mid. 3/1)

هافیزتن، خوه ژئ خلاسکرن، به ردان، ئازادگرن، دوورئیخستن

(*) هه که ر **ishta** نیشانا پلا بلند بت. و ئەم /س/ ب دەنگى /ه/ بگوھیرین، دبت پەيشا هۆفي، پېرەھەفي... هەۋەند بن.

spâ [span] (N) m.

سهگ، سه، توله، کووچك

spâdhem (A)

سوپا، لهشکر

spâna [span] (duN, plN)

speñta [-](I)

سپهنتا، گهشاد، پیروز، خیرکه، مهرد، زیده، خیر و بیر، ثهونن کارین وان خیر و
بیری دهینن

speñtâ-mainyûm [speñtâ-mainyu] (mA)

سپهنتا مهینیو: جانی پیروز، جانی خیرکه

speñtâbyô [speñta] (pl.D.Abl.)

speñtô-mainyaom [speñtô-mainyava] (A)

سپهنتا مهینیو: جانی پیروز، جانی خیرکه

spênishta [-](v)

سپهنتارین، پیروزترین، خیرکه رترین

spitama [-](V)

سپیتم: نافی بنه مالا زهرا دهشتیه

sraêshtha [-](fN, mnI)

پاکترين، جوانترین، گلهک پاک، پر جوان

sraonîm [sraoni] (mA)

که ماخ، نیهک، نیک، ران

sraosha [-](V) m.

گوهداری، پیکرن، بهربار، سروش: یه زهتی بار به رین.

sraoshô-caranaya [sraoshô-caranâ] (I) f.

قامچیه که برق سزادانین دینی بکار دهیت

sraothrem [sraothra] (A) n.

لوراندن، سترین، سترانگوتتن

srava [-]

پهیش، گوتن، قهنه نه نفیز، دهقی پرورز

srayanaca [srayan] (I) n.

جوانی، رندی، قهنه نگی، سپه هیتی

srâvayeiti [sru] (caus. pres. act. 3/1)

بهیستن، گوهدان

srâvî [sru] (pass. aor. 3/1)

سپه هی، جوان، رند، شه نگ

sru- [-] (v. rt. cl. 5)

رهگی بهیستن، گوهدان، گوهداری

srûtô [srûta] (mN)

ناشدار، نافوبانگی وی چویه

staouiti [stu] (act. 3/1)

staora ^(*) [-] m. (mn: steer)

گیانه و مر، گولکی خه ساندی یان ستھور کری، گیانه و مری را کیشانی

staorô-mazô [staorô-maza] (mNA)

مزی گیانه و مری ^(۱)

staota [stu] (mid. 3/1; imp. act. 2/3) [-]

نه سکا ستھور

star, stara [-] m.

ستیر

(*) د کوردى دا ستھور بۆ گیانه و مری نەزۆك لکاره. د سانسکريتى دا ستھرای بۆ گایىن ستھور د گۆنن. لاتينى **sterilis** ستھوره.

(۱) پەيغا مزه هېشتا د کوردى دا ل کاره: مزى ئاشى، مزى رى... و دياره ئەذ پەيغا ئافېستايى ب مانا كرى ياكا گايى جۇنى بوروه.

stavas [stu] (pres. act. m. 1/1)

stârām [star] (plG)

ستیر

stâtô^(*)-ratûm [stâtô-ratu] (fA)

ستی یا مالخوئی؛ کچه‌که نبهر مه‌هدرا سه‌میانه‌کی

stê [sti, asti] (L) f.

هه‌بین، هه‌بوون، بیونه‌وهر، جیهان

... stôi (L)

ل ئافراندنی، هه‌بوون، هه‌ردهم، به‌رده‌وام (inf.) [ah]

strâm [star] (plG)

ستیر

stu- [-](v. rt.)

په‌سندان، قه‌پدارکرن، بلندکرن نافی، قه‌درگرتن

stûtô [stût] (G) m.

په‌سندان، مه‌زنکرن، قه‌درگرتن

suptîm [suptî] (A) f.

مل، شان

surunvata [surunvañt] (pres. part. I)

بهرپیس؛ ئەو تاشتی بھیتە بھیستن، گوھى خود ددھتە خەلکی، ترادیسۇنال، نافدار

suxrâm [suxra] (m.plG)

سۇر⁽¹⁾، شەۋق، رەونەق

sûkem [sûka] (mA)

شەۋق، رەونەق، رۆنەھى یا چافى، بىنەھى

(*) دېت ئەپىغە رۇناھىيە كا نورو يېتىخە سەر نافىي ستى د گوردى دا، نەخاسىھە ستى یا زىن يان ستى و زىن.

(1) د فارسى دا سورخ ھەيدە. د گوردى دا ھىندهك سۆھر دېزىن كىر گاڭەكىز ڙ سۇر ئىزىكىزى سۆخىرە يە.

sûnahe [span] (G) m.

سەگ، سە، گووچك، تۈولە

sûra [-](NV, plN(A))

زۆر، بلند، وىرەك، خۇشمىئىر، ھېزدار، چەك، رم

shâishtem [shâishta] (superl. adj. nN)

شادترىن، گەلەك دلخوهش

shê [ta] (encl. mfG)

وى، ئەوي

shôithraêca [shôithra] (L)

جەپ مائى، مال، مەيدان، شەھر، شار، بازىر

shyaothananäm [shyaothana] (GAv plG) n.

كرن، كار، شۇل، ئەرك، كريار

shyaothnâvareza [-](I) n. (vn)

شۇلكرن، ب كارەكى رابوو

shyaothnem [shyaothana] (A)

shyeiñti [xshi] (pres. act. 3/3)

جيواربۇون، ئاڭنجىبۇون، مالدىنان

T t

ta [-]

ئەق، ئەو

tadha (adv.)

ئەقە، ل وىندەرى، ل ور، ھىنگى، پاشى

taêca [ta] (mplNA)

ئەق، ئەو

tafnu^(*) [-](V) m.

گەرماء، تا

tanu [-] f.

لەش، تەن⁽¹⁾، كەس

tanu-perethanâm [tanu-perethana] (plG)

لەشى بەرسزا، گونەھكار، گونەھبار

tanubyô [tanu] (plD.Abl)

لەش، كەلواش، تەن، كەس

tanumâthrahe [tanu-mâthra] (mG)

(مەنtra) بۇ لەشى ھەيە، نەشت، بازىھەند

tanunâm [tanu] (plG)

لەش، كەس

(*) ب كىماتى، تىك ب مانا كۈچك و نەدۋورە تىكك؛ تىكىڭ ڈ ئەقى رەگى بن. د زمانى ئەرەبى دا پەيشا (دەقىء ئەقىء) ھەيە، رەنگە نىزىكىيەك قۇرم و مانلىق ھەيە.

(1) ئەق پەيقە ب شىۋەيەكى چەلەنگ، بەس د زارىن نىزىكى زمانى فارسى دا مايد. وەكى دى بىرامى د كەرمائى دا ھەيە.

taoxma [taoxman] (A) n.

تۆف، تۆخم⁽¹⁾

taradhâtem [taradhâta] (nNA, mA)

بلند، بهرزا، سهروهر، پله بلند، هەزى

tarasca [tarô] (adv.)

دەر، دەرفە، ل دەرفە

تىپ، دەرباز، دسەررا، لسەر (prep. with A)

tarô-pithwem [tarô-pithwa] (A) n.

قەتلەزى، كىيمزادى، خوارن ژى كىيمە

tarôidîti [-](N) f.

قەدرنەگرتىن، شەرمىزايى، تۈانەپىتكىرن

tarshta [tares] (past part. m.duA, m.plN)

ترسان، بىزدان، رەشىن

tashô [tash] (impf. act. 2/1)

ئاھراندىن، دروستكىرن، مۇدىلىن، رەوييژەك، تەفسىۋو

tat [ta] (nNAV)

ۋە

[-](adv.)

پاشى، ئەڭچا

taurvayeiti [taurv] (pres. act. 3/1 cl. 10)

شىايىن، بىسىرگەفت

...taurvayeni (impf. act. 1/1, pres. subj. act.)

tava [tûm] (G)

يىن/يا تە

taxma [-](v, fng, plN)

ۋىرەك، خوھىشىتىر

(1) وا دىارە كوردان فۇرمى ئاثىستانى و يىن خۇەمال ھەردر پاراسىتىنە لى ئىلك بىز مەرەمە كىنى

tâ [ta] (I, fN, duNAV, n.plNAV)

tâpayeiti [tap]^(*) (pres. act. 3/1)

گەرمبۇون، تاڭرتىن، ھلىبۇون

tâyush [tâyu] (mN) m.

دز

tâ [ta] (plA)

tevîshî [tevîshi] (duA) f.

ھىز، شىيان، چەلەنگى

têm [ta] (mA)

tishrô [thri] (plA)

سى

tishtrîm [tishtrya] (A)

تىشترىا؛ يەزەتى سىتىرا گلافىزى ئىردى

tishrô [thri] (plA)

سى

tôi [ta] (DG, plN)

tum [tûm] (N)

tûirîm [tûiryâ] (ord. num., nN, mA, fA)

چارەم؛ مام، خال، خوارزا، برازا (sp. & J.) پىسامان

[tûra] تۈرانى؛ خەلکى دەڭەرا تۈران

tûm [-](N)

تو، بىڭۈمان، نەۋىز

---

^(*) تىپ - تاڭ

tûrô [tûra] (N) m.

تۆرانى، خەلکى وەلاتى تۆران

tvêm [tûm] (N)

تو

tbaêshanghô [tbaêshangh] (G) n.

ئىزا، بىرىنداركىرن، خرابى، كىن، نەحەزى، نەفيان

tbaêshayât [tbish] (impf. subj. act. 3/1)

ئىزادان، ئىشاندىن، كىن ھلگرتىن، كىن، قەھر

tbaêshâ [tbaêshangh] (plNA)

ئىزا، بىرىنداركىرن، خرابى، كىن، نەحەزى، نەفيان

tbish [-] (v. rt. cl. 4)

ئىزادان، ئىشاندىن، كىن ھلگرتىن، كەرب ڙى ۋەبۈون، خۇوندارى، ھەرشاندىن، كىن، قەھر

tbishvatâm [tbaêshavañt] (plG)

كىن-ھلگرى، ئازاردان، تۆل كىريه دلى خوھ، ڙى قەھرىن، نەفيان

tbishyañtâm [tbish] (pres. part. plG)

دېمنى شەپخواز

tkaêsha [-] m.

شەنگىستە، قانۇونا دىنى، پەيرەۋىن قانۇون يان شەنگىستە يېئىن دىنى، فىرگىرن، سەيدا،

فىرگەر

thraêtaonô [thraêtaona] (N) m.)

ترىتۇن: قەھرەمانەكى ئەفسانەبىيە

thraoshta [thrush] (past part. mid. plN)

گەشبوون، پىشداچۇن، پاراستى، زاددان

thrayasca [thri] (num. m.plN)

سى

thrâthrâi [thrâthra] (D) n.

پاراستىن، خوارن، زاددان

thrâyô [thri] (num. m.plN)

سى

thrâzdûm [thrâ] (imper. mid. 2/3)

خودانکرن، زاددان، پیشئیخستن

thri [-](num.)

سی

thri-ayarem [thri-ayar] (A) n.

سی رۆز

thri-xshaparem [thri-xshapar] (A) n.

سی شەفان، سی شەف و رۆزان

thrigâim [thri-gâya] (A) n.

سی گاڭ

thrisata-gâim [thrisata-gâya] (A) n.

سی گاڭ

thrisatem [thrisata] (A)

سی ھە، سە

thrisâsca [thri] (num. plN)

سی

thrish [-](num.)

سی جارکى، سی جاران، سیبارە

thrishâmrûta [-](plN)

سیجارکى گۇتن، ئەو پەيغىن بەيىنە سیبارەكىن

thrishum [thrishva] (A)

سی ھە

thritîm [thritya] (ord. num. mN, mA)

سی ھە

thrityâ ^(*)[thrítî] (G)

ترىتىيا: دووهەمین كچا زەرادەشتىيە

thrityô [thritya] (mN)

سی ھە

(*) ھەكىر ئەم قانونا دەنگۇھارىتى لىسر ئەقى نافى بكارىيىن، پىتىقىه ب كوردى سى بىت
.s <thr>

thrizafanem [thri-zafan] (A)

سیزدهم

thwa [-](poss. pron.)

تو، ته

thwarshtahe [thwarshta] (nG)

بپین، فهپپین، وختن دیارکری، ژفان

thwat [tûm] (Abl)

ته

thwâ [thwa] (AI, n.plNA); [tûm]

ته

thwâshahe [thwâsha] (G) n.

ئاسمان، گونیهدا شین، بلهز، يى خودش بچت

... **thwâshem (A)**

ئاسمان؛ سرت، زفت، لهزگین، چەسپان، چوست

thwâvâs^(*) [thvâvañt] (N)

وهکو ته، تو ودش

thwâm [tûm] (A)

ته

thweresaiti [thwares]^(**) (pres. act. 3/1)

ژىفهگرن، ژى بپین، جوداگرن، خرابكرن، هەرشاندن

thweresatô (3du ind. pres. act.)

چىكىرن، دروستكىرن، گونجاندىن

thwôi [thwa/tûm] (mplN, G, fN)

(*) وەش وە كور د ئەدەبىي كلاسيكدا پې دەيتە دىقىن: گۈلۈھەش، مەھوەش.

(**) تىفارىز د كوردى دا يۇز بارجىدە كى درېز بكار دەيت.

U u

ufyemi [vap] (pres. act 1/1)

رسن، فله‌رزن، سترین، سترانگوتون

ukhra [-](fN, plN)

مهز، هیزدار، پرهیز، قایم، لسهر خوه

uiti [-](adv., part.)

هوسا، بئهـئـى تەرزى، بـئـى ئـاوـايـى

uityaojanô [uityaojina] (N)

ھـوسـا دـئـاخـقـتـ، بـئـهـئـى ئـاوـايـى دـيـئـزـتـ

upa (adv., prep. w A, D)

لسـهـرـ، لـ، لـنـكـ، لـبـهـرـ، بـهـرـ بـ، تـاكـوـ

(adj.) پـتـرـ، بـلـنـدـ، زـيـدـهـتـرـ، هـيـزـ

upa- (pref.)

پـيـشـگـرـ بـ مـانـاـ؛ بـهـرـ بـ، لـنـكـ، لـسـهـرـ، لـ، تـىـپـاـ

upa-barâ [upa-bar] (imp. act. 2/1)

ئـيـنـانـ، هـلـگـرـتـنـ، بـرـنـ

upa-dvâsaiti [upa-dvâs] (pres. act. 3/1)

راھـاـڙـوـتـنـهـسـهـرـ، ئـيـرـيـشـكـرـنـ، دـاـسـهـرـ، کـهـفـتـنـهـسـهـرـ

upa-maitîm [upa-maiti] (A) f.

جيـوارـدـبـهـ، لـنـ دـادـنـهـ، لـنـ دـمـينـهـ، لـنـ ئـاـكـنـجـىـ دـبـهـ

upa-mânayen [upa-mân] (impf. act. 3/3)

مانـ، لـسـهـرـ مـانـ، رـاـوـهـسـتـانـ، ڙـفـانـ

upa-tbishtô [upa-tbish] (past part. mN)

ئازراندی، ئارهاندی، قەھراندی، ئاجز

upairi (prep.)

لسەر، پىّرا، يى/ يا دى، ژىلى

upamanahe [upamana] (G) n.

وهكەھى، وەك-ئىكى، ئووبەمەن: يەزەتى جەقەنگى ھۆشەندىيىھ

dâmôish upamanô

دامۆيش ئووبەمەنۇ: وهكەھى يا بۇونەورىن ئاهۇرای چىكىرىن

upanghacat [upa-hac] (impf. act. 3/1)

پىچەنوسان، دگەل بۇون، پىچەمان، پەچروومەبۇون

upangharezaiti [upa-harez] (pres. act. 3/1)

ھافىزتن، پىوهەركىن، رەشاندىن، پەشاندىن

uparatâtem [uparatât] (A) f.

سەرەراتى، بلندى، پايەبلندى، سەردەستى، زالى، ئووبەرەتات: نافى يەزەتكىيە

uparâi [upara] (mD)

بلندتر، پاشى، يى/ يا دى

uparô-kairîm [uparô-kairyâ] (A)

زىدەشۈلکرن، پېكارى

upastâm [upastâ] (A) f.

پشتەفانى، پشتىگىرى، هارىكىرن، هارىكارى

upayanayâ [upayanâ] (G) f.

عەدەت، قىركىرن، ئامۇزىگارى، رەوشتىن كەھن، تىتالىن دىرىين

upâiti [upa-i] (pres. act. 3/1)

نىزىكىبوون

upâpô [upâpa] (mN)

ئافى

upâzana [-](plA) n.

قارېكىرن، ھنداكىرن، ژ سەر رى بىن، كوتان يان جەلدەدان بۇ سزادانى

upâzôit [upa-az] (pot. act. 3/1)	دوروه‌هاژوتن، بُرن، پاشقه‌چون
upemem [upama, upema] (m.nA)	بلندترین، گلهک بلند، ژ همیان بلندتر، پاشی، دوماهی
urunaêca [urvan] (D) m.	جان، رهوان
uruthem [urutha] (N) n.	زیده‌گرن، وهرار، مهزمیوون
urva [urvan] (N) m.	جان، رهوان
urvaire [urvarâ] (v) f.	دار، درهخت، رووهک
urvaitya [-](I) n.	سوند، سوژ، گوتن، پهیمان
urvan m.	جان، رهوان
urvara [urvarâ] (fN) f.	داروبار، رووهک، فیقی، دار، درهخت
urvathem [urvatha] (mA)	دوستانی، همه‌فال، هؤگر
urvâ [urvan] (N) m.	جان، رهوان
urvâsnayå [urvâsnâ] (fG)	بغور
urvânô [urvan] (plNA) m.	جان، رهوان
us (adv.)	سه‌لال، ل پیش، ل دهرقه، راکری، بلند، لسهر، پېـ
	اس (عربی)
us- [-](pref.)	پیشگر ب مانا: لسهر، هل، بلند، پېـ، گلهک، دهـ، دهرقه، ل پاش، ژبلى، بېـ

usea [us] (adv.)

سەلال، ل پىش، ل دەرقە، راکرى، يلند، لىسىر، پىزىش

usihishta [us-stâ] (imp. 2/1)

راودەستان، رابۇون، ھلۇھەستان

ustânazastô [ustâna-zasta] (mN)

دەستەستكىرى، قولاج: ھەردو دەست دىيىزكىرى بۆ پېشانى.

ustememcît [ustema] (adj. A)

بىلندتىرين، گەلەك بىلند، ژ ھەميان بىلندتر، پاشى، دوماھى

+ cît = راست، دروست، وەكەھى

ushta [-] (fN)

بەختەودر، ساخلىم، چەلەنگ، گەش، بەختى سپى، ساخى، ھىشى و حەز

ushtanem [ushtâna] (A) m.

ژيان، وش: وشا وى خودشە يان وشىن وى هاتتنە سەرى (بنەمايىن ژيانى)

ushtatâtem [ushtatât] (A) f.

بەختى سپى

ushtavaitîm [ushtavaitî] (A) f.

ئۇوشتەقەيتى: نافى دووھەم گاتا يە

ushtâ [ushta] (NI)

ushtrahe [ushtra] (G) m.

حىشتر⁽¹⁾، ووشتر

ushahinâi [ushahina] (D) m.

ئۇوشەھىن: وەختى نافىبەرا نىيەمشەۋ و سېپىدى

ushânghem [ushangh] (mA, fA)

سېپىدە، سخار، ئەلند

ushi [-](A) n.

زىرەكى، ھۆش، ھزر، مەزى

ushi-darenahe [ushi-darena] (G) m.

ئۇشىدەرين: نافى چىايەكىيە

(1) دىت پەيشا ھىسز ژى ژەقى رەگى لائىستارى بىت.

ushi-darethrem [ushi-darethra] (A) n.

ژیزنه‌گرن، هیلا د هزا خوه دا

uta [-](conj.)

دیسا، دگهله، نو، هیز، دسهر را

uta ... uta

ههروهسا

uta- (pref.)

پیشگره ب مانا: گلهک، مهزن، گر، پر

uta-hê ()

uta + hê

utayûiti [utayûiti] (duA) f.

هیز، تین، تیهن، شیان، توانین

uxdhâ [uxdha] (I, plNA) n.

پهیف، گوتن، قهسه، ٹاخفتن، بو نفیز سترینی باشه، ههڑی پهستانه، پهستاندان، پهیقین
پیرۆز، نفیز

uxshyeiti [vaxsh] (pres. act. 3/1)

رهشاندن^(۱)، چریسکدان، هلبوون، تهیسین، پهشاندن، مهزنبوون

uz- [us-]

uzayeirinâi [uzayeirina] (D) m.

نووزهرين؛ ثیثار. پاشنیفرؤيا درهندگ

uzdasta [uz-dâ] (imp. mid. 3/1)

ٹافاکرن، نژنین، دانان

uzdâtât [uz-dâ] (past part. adj. Abl)

کهلين، فوورهان، جوشگرتن

uzdâtâm [uz-dâ] (past part. adj. fA)

بلندبوون، راکرن، بلندکرن، هلدان

(۱) چهند زیده د کوردي دا ژ نهفي ره گينه، وه کو: پهخش ب مانا و هشاندن راديزىي، و هشاندن، پهشاندن، گەش ب مانا هل يان رۆهن...

uzdâtâ [uz-dâ] (past part. adj. f.plA)

کەلین، فوورهان، جوشگرتن

uzdâthayen [uz-dâ] (caus. impf. act. 3/3)

پاکزکرن، تافیرکرن، مالشتن

uzîra^(*) [uz-ir] (imp. act. 2/1)

مهزنبوون، بلندبوون

uzuxshyeiti [uz-vaxsh] (pres. act. 3/1)

گەشبوون، مەزنبوون، وەرار

uzvarezem [uzvareza] (N) n.

لېقەبۇون، بەرەۋازىكىن، كەفارەت

uzvarezyât [uz-varez] (impf. sub. 3/1)

فازىكىن، بەرەۋازىكىن، لېقەبۇون، نەكىن، كەفارەتدان

ûiti [ûiti] (GAv)

ئەقچا، پاشى، لەو، ھۆسا

ûthem [ûtha] (A) n.

زۆخ، ئاداش، گلىز، ئەواژ لەشى مەريان دەردكەفت

ûthô-tâs [-](N) n.

ھلوهان، قەرشىنا زۆخى و گلىزى يان كەرسىتەيى ژ لەشى مەريان دەركەفتى.

(*) زې ب مانا مەزن، دېت ھەۋاچى ئى پەيپى بىت.

V V

va [dva] (duA, f.duA)

دو، ههردو (د کۆکا خوه دا (dva

vac [-](v. rt.)

گۆتن^(۱)، ئاخىختن، قەسەكىن، پەيىش، (بىئر)، ووشە، واتەى

vaca [vâc] (I)

پەيىش، (بىئر)، ووشە

... vacô (G, plA) [vacangh] (NA) n.

پەيىش، گۆتن، ئاخىختن، ووشە

vadare [-] () n. bivir ?

ئالاقەكى قوتانى يان لىدانىيە، قوتان، لىدان

vaêdâ [vaêd, vid (k)] (perf. act. 1/1, 3/1)

زانىن

vaêdha [-]()

زانىن، زانيار

vaêdhayamahî [vaêd] (pres. act. 3/1)

vaêdhûm [vaêdhya] (A) n.

پىزازىن، ھېرىبۈون، ئاگەهداركىن

(۱) وەرارا رەگى هەندۇرۇپىر -فەج- د زارىن زمانى كوردى دا، ھەمى رەوشىن چى بىن خلاسلىكىنە. بىز غۇونە: دەنگى /ج/ بىز نەفان دەنگان ھاتىھە وەرگۇھاستن "إِذَا، إِنْ/... لُور /أَ/ بۇويە /گ/ د گۆتن و گۆتاردا، بۇويە/ب/ د بىئر- دا، بۇويە /و/ د واتە، ووتىن دا.

vaējahi [vaējangh] (L) n.

توق، توخم، پیز

vaēm [azem] (plN)

نه، نیمه [vaya] (A)

vaēthā [-]O f.

زانین، ظاگهه، شده‌هره‌زایی

vaētheñti [vid] (pf. act. 3/1)

vakhdhanem [vakhdhana] (NA) n.

سه‌ری (که‌سه‌کی به‌ره‌وژ و زانا)

vakhzhibyâca [vac] (duI)

vahishta^(*)[-](nI, n.plA)

باشترين، هه‌ري باش، گه‌له‌ك باش

vahishtōishtîm [vahishtōishti] (A) f.

باشترين هيچي، باشترين داخوازي، ڦه‌هيشت‌تؤيشي: پينجه‌مین گاتا

vahmasca [-](N) m.

نفيز، په‌راستن، حه‌ز ڦيکرن، ڦه‌درگرتن

vahmyô [vahmya] (mN)

hee‌ری به‌راستنی، نفيز

vahyô [vanghu] (mN, nA)

باشت، چيتر

vairi^(**)[-] m.

گه، گول

(*) د کوردي دا پورو يه به‌هشت و مانا باشترين جه سالديه. دبت تندشت ڙي ب هه‌مان ته‌رزى نافا
بيت، نانکو گه‌له‌ك ب له‌شيقه؟!

(**) و هر گه‌ريانا ده‌نگي /ا/ ل پتشين بز /ا/ دئ بتھ گه‌يرى-گه‌ر، و بز /اب/ دئ بتھ به‌يرى و
نه‌فه گه‌له‌ك نيزىكى به‌حره (ع. البحر).

vairîm [vairyâ] (nA)

هیژ، خوشتگی، دلخواز، هیفی، خودزی، حمز، خودکری، نوتگرای، دهستهه لاتداری
تهک Khshathra Vairyâ خشتره فهیریا: نه میشا سپهنتایه که، مهها شهشهه ل
حسیبا زرادهشتیان. کانزا، مادهن vairyâ (Ahuna) نشیژه که

vairyânâm [vairyâ-2] (plG)

روباوه که، گوله که

vairyâi [vairyâ] (D)

van [-] (v. rt. cl. 1)

برن، سه رکه فتن، فه گرتن، ستاندن

vanaiñtîmca [vanañt] 0

vanaiti [van] (pres. act. 3/1)

vanañt [-]

vanhvuischer

زال، فه گر

Vanant

فه نه نت: یه زده کی ستیره

vanât [van] (impf. sub. act. 3/1)

vanâm 0

vanô [vanañt] (mN)

vanghaiti [vangh] (pres. act. 3/1) genc, gunc (?)

جیواربوبون، ئاڭنجىبوبون، ئى دانان، بانه هى ئى دانان

vanghanaca [vaghan] (I) n.

باشى، قەنجى، چاکى

vanghave [vangu] (mD)

vanghô [vangu] (nNA)

باشت، چیز

vanghu [-]

باش، چی، چاک، تشتین بخوه باش، دیاری، خیر، ئافراندن

vanghudhâbyô [vanguardhâ] (m.plD)

بەرھەست، هەستدار، ئاگەھدار، ھۆشیار

vanghush [vangu] (mN)

(vahu) دیاردکە رەگى وەكى Beekes

vañtâ [vañta] (I) n.

ئەفین، فیان، بەندھوارى^(۱)، حەز، يارى يان دۆستى

vaocâ [vac] (imp. act. 2/1)

vaonare [van]

(perf. act. 3/3) فەگرتن، ستاندن، زالبوون

(pres. act. 3/3) حەز ژىكىن، فىيان، بۇ حەزكىن، ئەقاندىن

varâzahe [varâza] (G) m.

بەراز، بەرازى كۈوفى

varecanguhañtem [varecanghvañt] (nNA, mA)

گەلەك مەزن، قەبە، زەپىزىبە

varedat-gaêthayå [varedat-gaêtha] (fG) ۋەرەت

جىهان پېشىداپىن، خوھشىركىن جىهانى، گەشەگىردىن جىهانى

varedathem [varedatha] (NA) n.

گەشەگرن، زىدەگرن، وەرار، پېشىداچۇن

پەز وار

varefshva [var] (plL) n.

تان، كۆتان، پەرژان، بەرمەز، (ھەۋشى، وار

varenem [varena] (A)

قەرىئە: دەقەرەكە، گەيلان. باودى

(۱) قەند، بەند، وەند، و يېن دى ھەمى گۈرەلىي ئەقى پېقىتە كور ب مانا پېقە گۈرەلىان دەيت.

varenya [-](m.plNA)

گەيلانى، (دۆستى) گەيلان

varesåsca [varesa] (f.plA)

پىر، مۇو، بىزىنگەكە؟ پىرابۇوننىن دىننەيە ژ رىسى چىكىرىيە

vareshyamnaca [varez] (fut. part. n.plA)

varez- [-] (v. rt. cl. 4)

پىرابۇون، كار، شۇل

varezimca [varezi?] ()

varô [varangh] (A) n.

ديبارى، خەلات، فەر نىزەنگ يان ئەزمۇونا باودىرىيى: ل دىئزەمان بۇ باودەر پېكىرنى ئەزمۇونەكا دۇوار ب بەرگۈنەهان دەتەكىن وەكىو دەست ل ناڭ ئاشاگىم داتان يان گۈگىردى ددانى...هەندى

varôish [vairi] (G)

varshta [-] (n.plNA)

كىرى، كار، ئەرك

varshniharshtâica [varshni-harshta] (mD)

وەختىن گوھنېلى، وەختىن پەربىنى، ۋىكىشان: خەرجىكىن ئافاكا نىپاران

vas [-] *hewes?*

حەز، قىيىان، خواستن

vasasca-tû () (k476?)

sîyaz

vasê-xshayâs [vasê-xshayañt] (mv)

شىيا حەزا ئىكى، كۆنترۇلا حەزى

vasna [-](I) m.

داخواز، حەز، هىشى، خودزى

vasô ۰

داخواز، حهزر، هیقئی، خوهزی

vasô-xshathrô [vasô-xshathra] (mN)

کونترولا حهزا نئیکی

vastra [-](plNAV) n.

جلک، بهرگ، خهمل

vaxsh- (pref.) *pêš* (٪), *ges* (?) , *bext* (٪)

گهشبوون، هلبوون، چریسکدان

[vac] پهیف، گوتن، قسه

vaxshaêca [vaxsha] (L) n. *ges*, *bext* (?)

مهزنبوون، زیدهگرن، زیدههی، ومار

vaxshat [vaxsh] (aor. act. 3/1) *bext* ?

زیدهگرن، بوشبوون، هلبوون

[vaxsha] (Abl)

بهختهودری، زنگینی، گهشادی

vaxshathemca [vaxshatha] (NA) n. *bext* (?)

مهزنبوون، زیدهگرن، زیدههی، ومار

vaya [-]m. *ba*

با، ئەتمۆسپیر، ۋەيۇ: يەزەتى سەميانى باى

vayaosh [vayu = vaya] (G)

vayâm [vaya] (A)

vayô [vaya] (V)

vaz [-] *bez*

رتېھرىكىن، نىشادان، فېرىن

vazdvare [-](indecl.) n.

رەقى، ھشكى، توندى، خوهش، خوهشى، شادى

vazemna [vaz] (pres. part. mid. fN, plN)	لهزادن، بهزین
... vazemnô (pres. part. mid. mN)	فرپین
vazrât [vazra] (Abl) m.	میرگوت، تۆپز، گورز
vâ (encl.)	یان، ئان
vâ ... vâ	ج...ج...، یان...یان...
vâc [= <u>vac</u>] f.	پەيىف، (بىئى)، قەسە، گۇتن، وشە، واتھى
vârethrakhnish [vârethrakhni] (mng, plA)	سەرفەراز، ل دزمىنى خىستن، دزمىن كوت
vâstârem [vâstar] (A) m.	پارىزگەر، شفان، سەميان (mn. pastor)
vâstranämca [vâstra] (plG) n.	چەروانە، پاوان، كۆز
vâstrîm [vâstri?] 0	خودان وەرز يان زەقى، وەرزفان
vâstryât [vâstrya] (Abl) m.	جۆتىيار، وەرزفان
... vâstryô (mN)	ئا. كار، شۆل، زىرەكى، شەھرەزايى
vâsha [-]m.	شەھرەزا، زىرەك
vâta [-](I, plN) m.	پايتونە، ئەربابانە، فارگۈن

vâxsh [vac] (mN)

بهیش، دنگ، پیژن، گوتان

vâthwa [vâthwâ] (N) f.

کهر، کهری، رهشی، رهشده، کوم، زیده

vå [tûm] (pLAG)

تو، ته

vehrka^(*) [-](plN) m.

گور، گورگ

verethra [-](I)

سهرفهرازی، سهرکهشت، هیزا سهرفهرازی، (ذالین دیشه) بهرهنگاری، بهرگری

verethrakhnahe [verethrakhna] (G)

سهرفهرازی، سهرکهشت

m. سهرفهراز، دزمنشکین، سهرکهشت، فهرهترهخنه: ناشی یه زدتی سه میانه ل

سهرفهرازی، روزا ۲۰ ماهیین حسیبا زهرادهشتی

verethraja [verethrajan] (mN)

سهرفهراز، سهرکهشتی، دزمنشکین یان دزمنكوش

... verethrajästemô (mN)

گلهک سهرفهراز یان سهرکهشتی

... verethravastemem (NA)

گلهک سهرفهراز یان سهرکهشتی

verethrem [yerethra] (mNA) [verethrajan]

vereziñti [varez] (pres. act. 3/3)

verezyanguhahe [verezyanghva] (mG)

شولکرن، کارکرن، بکارهاتی

verezyât [varez] (sub. 3/1)

(*) نه پدیشه، غرونه یه بز و هر گوهاستا دهنگی /ذ/ ل پتشی یا پدیشان بز /گ/.

vê [tûm] (plNAD)

تو

vid- [-](v. rt. cl. 2.)

زانین، ناسین، تیکههشتن

viñdan n.

وهرگر

viñdât [vid-2] (pret. indic. act.)

دیت، ستاند، وهرگرت، (بین-)

vish [-](N)

ژههره، رهشاندن، شماندن، تهپکرن، دوور، فهدهر

vî [-](adv., pref.)

پیشگر و ههفالکار ب مانا: بی، دوور ژ، جودا، جودا ژ، فهدهر ژ، دژی، بهرهنگاری...

vîca 0

vîdaêva [-]

دژ دیوان، دیونهڤی، (بی یان نه دگمل دیوان)

vîdvå [vîdhvangh] (mN)

زانین، ئاگههداربیوون

vîdhârayen [vî-dar] (impf. act. 3/3) (vn)

قافارت، بژارت، ریزکرن، دهربازکرن، راگرت، هاریکرن، پشتگیری لى کرن

Vîdhâtaot ^(*) [vîdhâtu] (Abl) m.

فیداتو: دیوی مرنی، ئەزرائیل

vîdhvå [vîdhvangh] (mN)

زانین، ناسین

vîkhzhârayeifîtm [vî-khzhar] (caus. verb pres. part. fA)

ئافرابوون، لهه، توغان، ئافی گرت

vîkeret-ushtânem (A)

قیکهرهت ئوشتانیم: ژیکههکه، ئەو (مست) جانی ژ لهشی فهدهکەت. دراندن، چرتکاندن

^(*) د کوردى دا: هەى داد و بىداد هەيە... و دياره مدروم ژى ئەۋىتىداھ يە (فیداتق).

vînase [vî-nas] (imp. act. 2/1)

هندابوون، نههیلان، نههشت، فرگرن

vîra [-](I, duA) m.

میبر، زلام، وختن دگمه که وال بکارهیت ب مانا کوله و خزمه تکاره، خزمه تکار، پهیره و

vîrô-mazô [vîrô-maza] (mN, A(h- decl: (mazangh)))

مزی زلامی، میرسهری، گریبه استا زلامی، گمه رهوا زلامی

vîrô-vâthwa [-]f.

(دایک) ا خوهشمیز فیثرا، (دایک) ا گله لک کوران

vîs-1 [-](v. rt. cl. 6)

بوون، هاتن، تیچون، چونه ژور، سمن، دهستکرن، رازبیوون، قایلبوون، وهرگرتن، پهسهندکرن، چافدیری، گوهداری

vîs-2 [-]f. geh (?)

وارگهه^(۱)، نانجیبوون، هوز، گوند

vîsaiti [-](plA)

پیست

[vîs] (pres. act. 3/1)

وهرگرتن، پهسهندکرن، ستاندن، بو هاتن

vîsâi [vîs-1] (pres. sub. act. 2/1)

بوون، هاتن، تیچون، چونه ژور، سمن، دهستکرن، رازبیوون، قایلبوون، وهرگرتن، پهسهندکرن، چافدیری، گوهداری

vîsâmca [vîs-2] (plG)

وارگهه، هوز، گوند، مال

... vîse [vîs] (pres. subj. 1/1)

پیکرن، رازبیوون، پهسهندکرن (D) گوند، مال، خیزان

---

(۱) ئەپەیقە ئىتك ژ پەيقىن ئارىشەداره. ئەپەيقە د زماڭىن ھەخامەنىشى و پەھلەقى دا ب تەرزى: ۋات و ۋېت و ۋېتھاتىه و وەرارا ھەردۇوان د زماڭى كۈردى دا ل پىتشى يان ناۋىن گۈندان ب تەرزى ياس، يېت مايه. ھەمان پەيىش يان فۆرمەكىن وەكىرى د زماڭىن سامى دا ب تەرزى (بىت) د ئەرەبى دا و (بىت) د سريانى دا مايه. ژىلى ئەقان، فۆرمەكىن كەشقىز، وا دىارە ژ سۆمەرى ھاتىه وەرگرتن، ب تەرزى مات ھەبۈرە و تاكى سارىدەمى دەولەتا ئىسلامى ژى ب رەنگى ماھ مابۇ گور بىن دەفەر بكارهاتىه. ئەقە ھەمىمەندىدە كا كۈلتۈزى ل دەفەرى دىيار دەكەن.

vîsîmca [vîsyâ] (A) m.

فیسیه: فریشته‌یی زیرهثان ل گوندی

vîsô [vîs 2] (G, plA)

وارگه‌ه، هوز، گوند، مال

vîspa [-](n.plNA) all (pl)

گشت، گش، همه‌ی، خپ، تهه

vîspem â ahmât (adv.)

هندي، تاكو

vîspaitîm [vîspaiti] (A) m.

ثاغا، مهزن، کويخه، سهروکي جاده يان تاخه‌کي

vîspanâm [vîspa] (nominal f.m.n.pl.G)

گشت، گش، همه‌ی

vîspô-vîdhvå [vîspô- vîdhvangh] (N)

گش زانین، پر زانين

vîspô-hvâthrem [vîspô-hvâthra] (A)

پر خوهشي، گش خوهشي، شادي

vîsrascayen [vî-srasc] (3/3)

لى رهشاندن، پيوهرگرن

vîsyâ [-]m.

فیسیه: فریشته‌یی زیرهثان ل گوندی

... vîsyå (f.plA)

سهرب گوندی يان تاخه‌فه

vîshtâspa [-](pr. n. V) m.

فیشتاسب

vîshaptathâica [vîshaptatha] (D)

شهشا چارده ڙ ههیقئ، ههیقا چارده‌شههفي

vîvanghana [-](L) m.

فیفه‌نگههنت: نافئ بابی شاه چهمشید

vohu [yanghu] (NAV, pl.NAV)

باش، (بهه)

vohu-gaonahe [vohu-gaona] (G)

ردهش، رنهنگی خوونی، (گولاڻ، بخور، بخورا سومه تره)

vohu-keretôish [vohu-kereti] (G) f.

پخور یان گولاڻ، دارپخور (دار نالو^(۱))

vohuca [vohu] (nA, n.plA)

باش، (بهه)

vohunîsh [vohuni] (plA)

خوون، مهه بیران، خووندیتن

vohuxshathrayå [vohu-xshathra] (fG)

فوهه خشنه تره: ناه چاره مین گاتا يه

vohû [vohu] (A, nI, plA; GAv NA)

باش، (بهه)

vouru [-]

فرهه، بهرفرهه، بهربهلاڻ، بهرين

vouru-dôithrayå [vouru-dôithra] (fG)

بهندهوار، مهرهقدار، چافمهزن، چاف دلدار

vouru-gaoyaote [vouru-gaoyaoti] (v)

(خودان) چهروانه ييڙن بهرفرهه

vouru-kasha [-] n. (jAR: m.)

دهريا خه زهر (بهر یان بهراڻ دريڙن)

vô [tûm] (plA.D.Abl.G)

vyâxman

شه په دهه، شه په نيختا ب ڦاخفتني

vyâxanem [vyâxana] (A) m.

رههوانبيڙ، زمانخوهش، قمه بخواستن، شه په نيخت، بهرنپاس، نافدار

(۱) دار نالو^{aloe} داره کا رڙڙهه لاتا هندستانیه.

X X

xå [xâ] (plNA) f.

ژىدەر، كانى، چاھيکا ئاشى

xrafstrâish [xrafstra] (plIA) m.)

كەشەفرىت، دې، ھۆقى، خراب

xratêush [xratu] (G) m.

ھۆش، خرد

xshtûm [xshtva] (n.mA)

شەشم، يى/ يا شەشى

xshaêsha [xshi] (pot. mid. 2/1)

شىيان، حوكىدارى، شاهاتى، دەستەلات

xshaêtahe [xshaêta] (mG)

تىرۆشك، تەپىسىن، بىرىقىن، گەش؛ شاهانە

xshafna [xshapan] (plN) f.

شەڭ⁽¹⁾، شەو

xshathra [-] (I) n.

ھىز، شىيان، شاهنشين، وەلاتى شاهى، دەستەلات، شاه، خشەترە: ئەمېشە سېپەنتايەكە، مەها شەش

xshathrinäm [xshathri] (plG) f.

زىكا ب دەستەلات

(1) وا دىارا وەرارا ئەقان پەيقان د كوردى دا ب ھىلانا دەنگى/خ/ بىرىد ل پىشى ياخىدا. خەددىنى نەيت كىر-ب دىتا من - بىرئاكا نىسىنى دەربازى فارسى و كوردى بىرىد و نەكەۋىتى بىر وەرارا سروشى. هەروەسا وەرارا پەيقىن كوردى و فارسى بىز شەقى دەگەل ياكىنى ئاگۈنچەت، ئانكىر /پ/ بىرىد /ف/ نە /ۋ/، او /ي/ بىر /ب/ فۇرمى شەبا فارسى... لە دەز دېيىم فۇرمىن كوردى و فارسى ڙ (شەم) يان فۇرمەكى ھەۋەر وەرار كىرىد.

xshathrîm [xshathrya] (mA)	شاهانه، شاهانی
xshathrôi [xshathra] (L)	
xshathrya [-]	شاهانه، شاهانی
xshayamna [xshi] (pres. part. mid. I)	دشیت، حوكمداری دکه
xshi [-](v. rt.)	شییان، حوكمداری دهستهه لات
xshmâvatô [xshmâvañt] (G)	بهوش، ودک، ودکو ته
xshnaoma [-](I) n.	رازیبوون، تیربوون، هاویشببوون
xshnaothra [-](plN) n.	رازیکرن، قایبلکرن
xshnâvayeiti [xshnu] (caus. pres. indic. act. 3/1)	رازیبوون، تیربوون، هاویشببوون، تهنابوون
xshnûmaine [xshnûman] (D) n.	رازیبوون، قایبلبوون
xshnûtå [xshnûta] (f.pl.N)	گهشاد، تیر، دلخوهش
xshôithnîm [xshôithnî] (A) f.	گهش، رؤهن، تهیسۆك، برسقى
xshudrâ [xshudra] ^(*) (f.n. plA)	تۆڭ، توخىم، ئاڭ
xshvash [-](plNA)	شەش
xshvashtîm [xshvashti] (plA)	شىست، شەست

(*) دېت شۇرۇڭىنى بى مانا (تزلاج، زواج) ھەۋەندى دىگەل ئەڭى پەيغەن ھەبىت.

Hv (Xv) hv (xv)

hva [-](reflex. pron.)

خوه^(۱)، خو

hvadhâtahe [hvadhâta] (m.n.G)

خوهگری، خوددایی، خوه‌رستی، سروشتنی

hvafna [-]m.

خه و

hvahmi [hva, hava] (L)

خوه، خو

hvanirathem [hvaniratha] (A)

خونه‌نیرهت: ئىكە ژ هەفت كىشودر(دەڭەر) يېن ئەردى

hvanvañtem [hvanvañt] (mA)

گەش، هل، تەيسۆك، نافى كەسانە، نافى چىايەكىيە

hvarem [hvara] (A) m.

برىن، كولك^(۲)

hvarenanghaca [hvarenangh] (I) n.

فەر^(۳)، نىعەمەت، قەنجى يا خوددایى، تاشنى باش، خىر khwarrah

(۱) ب دىتنا من لېڭىرنا كوردى بىنەمايدىكى گۈنگە كور ئاقىستاينى ڈى لېر بېتىھە راڭىن، نەخاسىدە كوردى ب گشتى و زارى كىرماغى ب تايىەتى ئەڭ تايىەتەندىدە باش پاراستىيە: خوه نە xwe يە، لەو دى لۆزىجىكىز بىت پەيپەن ئاقىستاينى ھوھ بىن نە ھەۋە hva وە كور دەتىھە ئىسىن.

(۲) دېت خورىيەك تىزىيەكى ئەقى پەيپەن بىت.

(۳) نەفە تەرزەكى دىه ژ وەرازا دەنگى / ھەـ / بىـ / فـ / نە بىـ خوه. ئەقى ھەۋىرى ھىن و ھېتك و ھېتك و خۇتوڭا كارسى بىكە. ھەر وەسا ھانى و ئاخۇور.

hvarenanguhañtem [hvarenanghvañt] (mA)

فه‌ر پیّدان، خیر پیّکرن

... **hvarenanguhastemem** (superl. nNA, mA)

هه‌ری خیر پیّکری

hvarenasca [hvarenangh] (A)

فه‌ر، نیعمت، خیر

hvaretha [-](du.pl.NA) n.

زاد، خودرهک، خوارک، خوارن

hvatô [-](reflex. pron. indecl.)

خوه، خو

hvâish [hva] (pll)

خوه، خو

hvâparãm [hvâpara] (fA)

خوهزی، خوه خودان دکه

hvâstrahe [râman hvâstra] (mG)

رام: یه‌زتی بهافی، پاوان [hvâstra] چهروانه

hvâthrem [hvâthra] (NA) n.

خوهشی، شادی، تنهایی، گهشاتی، گهش، مهزنی، سه‌رفه رازی

Y y

ýa [-](rel. pron.)

يـ

کی، کی، کیشک، کیزان

ýadâ [-](adv.)

وەختى، ھېنگى، ل ھەرە، ل ۋەرە، ل ئەقى جەپ

ýadhôit [-](adv.)

ڈ كېفە، ڙ ئەو

ýaêca [ýa] (m.plN)

كى، كى، كىشک، كىزان

ýaonem [ýaona]^(*) (A) m.

بىاڭ، بەهاڭ، خودراغىرتىن، بەردەۋامى

(adv.) بەردەۋام، ب قايىمى

ýaoxshtivañtem [ýaoxshtivañt] (nNA, a-decl. mA)

زىرەك، ھېزدار، نازك، ناگەھدار (—) (yaoxshti -) هەست، ھاي، ناگەھ؛ توانىن شىيان، خوهشى (زىندىياتى)، زىرەكى

ýaozhdadhâiti [ýaozhdâ] (pres. act. 3/1)

بۈرارتىن، ئافارتىن، پاكىزىرن [ýaozhdâ-2] تافىرىكىرن

ýaozhdâthrem [ýaozhdâthra] (NA) n.

پاكىزىرن، بۈرارتىن، ئافارتىن، بۈرارتىن

ýaozhdâthryô [ýaozhdâthrya] (N) m.

پاكىزىكەر، بۈرارتىكەر، تافىرىكەر

(*) يانە هيشتىا د زارىتن ژىرى دا مایه. دېت جە ژى ھەۋېنىدى ئەقى پەيپەتى بىت، نەخاسىمە /ى/ يَا سەيقاول ل يېشى يَا پەيپان بۇرۇھ /ج/، د كرمائىي دا وەكىر باشگۈرئى جەپ مایه.

ýaozhdâ [ýaozhdâ-2] (N) f.

پاکی، پاکزی، بژینی

ýasca [ýa] (mN)

کیشک، کیزان

ýasna ^(*) [-](I) m.

په راستن، قوریانی، نفیز

ýasnyâca [ýasnya] (n.m.plN, m.plA)

ههڑی په راستنی

ýasô-beretâbyô (pl.Abl)   beret ^ب ات ^{ای}

تشتی ههڑی دایی، بو بر (zaothras) بو یهسته یان په راستنی بر

ýat [ya] (n.NAV)

کی، کی، چی (conj.) و مختنی، و هکی

ýatha [-](conj.)

وهکو، کانی، کهندگی، ئهود، یان

ýatha ... ýatha
یان...یان

ýathanâ [ýathana] (adv.)

وهکو، ههروهکو، و هسا

ýathâ [ýatha] (GAv)

وهکو، کانی، کهندگی، ئهود، یان

ýathna [ýathana] (adv.)

وهکو، ههروهکو، و هسا

ýathra [-](adv.)

کانی، ئهود درا، ل جهی

ýava [-](adv.)   حمـ

دریزی یا دهمی، و مختنک، ڑی، ههردەم، ههروهختنکی؛ پېدۇشىپن ڙياري، جەھ، گەنمۇك،
دان

[ýavan] ^(*) N) m.

(*) ل قۇناختىن دى، پەيشا جەزىن ڙى پەيدابۇرۇيە. (اي/ سېقاول-ج/، اس/-ى/).

ýavaêtâtâêca [ýavaêtât] (D) f.

هەتاهەتا، تا ئەپەد، ئەپەت

ýavanâm [ýava] (plG)

دریزى يى دەمى، وەختەك، ڙى، هەرددەم، هەرودختەكى؛ پىدىقىيىن ڙيارى، جەھ، گەنمۇك،
دان

ýavata [-](conj.)

هندى، ب درىزاھى يى...

ýavat [-](conj.)

هندى، ب قاسى، وەختى

ýavê 0

ýavô [ýava] (N)

وەختەك، ڙى، پىدىقىيىن ڙيارى، جەھ

ýayata [ýat] (perf. act. 3/1)

لەزاندن، ب لەز ئىخستن، ب هيىز ئىخستن، شىيان

ýaz [-](v. rt. conj. only in mid., cl. 1)

پەراستن، قەدرگرتن، خوه بۇ شكاندن

... ýazaêsha-mê (pot. 2/1, pres. opt., mid. 2/1)

من بپەرىنسە

ýazata [-](IV, duA, plNV) m.

قىريشىتە، يەزەت، قىريشىتەيىن ل پاش ئەمېشە سېپەنتايىان و فەشاشيان. چاشىدېرى يى
مرۆفەن خودانباور دكەن. هەر يەزەتەك ب ئەركى پاراستن و چاشىدېرى يى تىشىتەكى
يان كارەكى رادبەت.

[ýaz] (impf. pret. indic. mid. 3/1) پەراستن

(*) ئەفە ڙى غۇونەيەكابەرنىاسە بىز وەرگەھاستا سېقاولىنى /ى/ ل پىشى ياخىدا پەيشان بىز دەنگى /ج/ د
زمائىن ھەندىززۇرىپى دا.

ýazayañta [ýaz] (pot. 3/3)

په راستن، قه درگرتن، خوه بو شکاندن

ýazâi [ýaz] (pres. subj. 1/1)

دئ په رسسم، دئ سه نایي بو بهم

ýâ [ýa] (I, m.duNV, n.duA, fN, plN, n.pl.NAV) (conj.)

کي، کيشك، کي؛ ڙيهر هندئ، ئه ڦجا

ýâca ()

ýâcâ ()

ýâiryâ (plA)

وهرزى سال، گهه مبار، وهرزى (-ار ل په يغا بههان)

ýâish [ýa] (plA)

کي، کي، کيشك

ýânem [ýâna] (A) m.

دياري، خير، قنهنجي

ýâre^(*) [-](A) n.

سال

ýâre-drâjô [ýâre-drâcangh] (NA) n.

ب درېزى يا سال، سالهك درېزى

ýâsâ [ýâ-5] (ind. pres. act. 1/1)

هيقيكرن، هيقي ڙيڪرن، ڙي خواستن [ýâs] دوعا بو دكه، دروزهيان بو دكه

ýâtavô [ýâtu] (plNA) n. (jAR: m.)

جادوو، جازى، ئبليس، خرابكار

(*) نده په يقه هيتشتا ب ته رزى پاشگر ل په يقين پار و پتار دا مايد، و ب مانا و هرز د بههاردا مايد.
ئه قه ده گهه هئي و هرزين سال لپه لينکوليني قه دكهت.

ýâtem [ýâta] (A) n.

کار، کریار، رهختار

ýâtumaiti [ýâtumañt] (fN)

جازی، جادوو، جادوگهار

ýâthwâm [ýâtu] (plG)

جادوو، جازی، ثبلیس، خرابکار

ýâ [ýa] (m.plA)

کی، کی، نهوى، نهوا^(۱)

ýâ-nô ۰

کی/ نهوى... ب مه

ýângħâm [ýa] (f.plG)

کی، کی، نهوى، نهوا؛ روودانه کا مهزن (هنگام، جهنج)

... **ýengħê** (G, fL)

یئی/ یا/ یین...

ýesnê [ýasna] (L)

په راستن، قوربانی، نشیز

ýesnya [ýasnya] (plNA)

(جهڙنى) ههڙى په راستن یان جهڙن بؤ کرنى.

ýeshti [-](I) f.

په راستن، حهباندن، یەستنا

ýezi [-](conj.)

ههکهار، نهگهار، نهار، گهار

ýim [ýa] (nN, mA)

(۱) د تافیستایی دا، نیت و می هبورو (وه کور کرماغنی)، ل فر و گلهک جهتن دی، چونکی وہر گئیزی نئکلیزی نهفه دیار نه کریه، نه زندچار بیوم ھردووان داتم دا کو یان بدلكو راستی ناشکرا دبت.

ýima [-](v) m.

جهم^(۱)؛ جهمشید

ýimca [ýa] 0

ýimô [ýima] (N)

جهم؛ جهمشید

ýô [ýa] (mNV)

ýûnâm [ýavan] (plG) m.

گەنج، جوان، خۆرت، لاو

ýûshmâkem [tûm] (plG) (A)

تو، تە، يى/يا/بىئن تە

ýûtô [ýûiti] (L) f.

جۇتبۇون، تىكەل، دەستكىرن، ھەقېبەندى

ýûzhem [tûm] (plN)

تو

---

(۲) جەم يان جەمشىد، خودانى جاما دنيا بى ددىت. قەھرەمانەكى ئەفسانەبىي دىرىيە ل مىزروپا تۈرانى و كىرلىتۈرى ئۈرەنلى بىز وى قىلدىگەرپىن.

Z z

zaêngangha [zaêngangh] (I) n.

هوشیاری، ئاگەھ^(۱)

zairi-gaosha [-]

گوھزەر^(۲)، گوھکەسەك

zairitem [zairita] (nN, mA) n.

زىپىن، كەسەك^(۳)

(۱) د ھەلبەستىن ئەدەبىي كەشق دا، پەيشا زېھارا وە كور پەيشە كا هوشىار كىن و ئاگەدار كىرنى دەيتىن دېتن. دېت، ئەۋەپەيشە ئەنالىيە كېقەنلىدى زائىن بىت كور ھەۋپىشىكىن د مانابىي دا. ھەروەسا، ئەۋەپەيشە پەيشا زېھەن "زەن دەيتىن" بىرا مەدا هەكەر وەسا بىت، دىز (ذەن) ئەرەبىي ئەھمان ئېتەرى بىت.

(۲) د كوردى ياخۇرۇ دا، ل دارىتىشتا ناؤ يان سىفەتە كىي لىنىڭدای، رەنگە ئالىزىيدىك دەيتىن كانىي كەچەل حادىسىن دروستە يان حادىسىن كەچەل دروستە؟ يان پېرەمېر بىچى ئەمېرىي بىر جوادىيە؟... هەتىد. لىن وە كور سىناندەرە كىي زەمانى، گۈلسۈر: تىشە كە گۈلىن وي/ وى سۆرن، لى سۆرگۈل: گۈلا رەنگى وى سۆرە. ئانكىرە كەر سىفەت ل پاش بىت، پەيشا نۇو دېتە سىفەتى تىشە كىي يان ناقە كىي دى، لىن هەكەر ل پېش بىت، دېتە سىفەتى ناقى بى خۇرە. لى ئەۋەپەستۇرۇرە بىي نەساز نىنە. ل ئەقى غۇرۇونىي ئاقىستايى، وا دىيارە، بەرەۋەئى كوردى ياخۇرۇدەلاقە و گۈنجايىد دىگەل نەنۇنىتىن كەشق وە كور: پېرەمېر، جوا(ن)مېر، خۇرە شېرۇۋە... هەتىد.

(۳) د ئاقىستايى دا، ناقى رەنگى كەسەك بىھەمان پەيشا زەرەتايى. د كوردى ياخۇرۇدا ھەۋپىشىكى ل ناقېبرا شىن (ھېشىن) و كەسەك (سەوز) دا دەيتىدە دېتن، نەخاسەل وارىي چاندىنى و گىياتى: گىياتى دېتن، دەما پەيدىدا دېت و زىنەددىكتە، لىن رەنگى گىياتى كەسەكە... لەدو كەسەكتەي و شىنەكتەي بىز گىياتى لىكارەن. ھەمان گۈزىن بىز سەوز زى دەيتە گۈزىن. ل ئەقى سەدمەتى رەنگىن كەسەك و شىن ئىتكى دىگەن. دېت، بىھەمان تەرزى زەرەتايى بىكارىيان.

zam^(*) [-]

ژهرد، زهقی

zañgem [zañga] (a) m.

ههستین لنجی، ههستین چوکی (نهزنو)

zañtēush [zañtu] () m.

زۆم، دەڭەر، ھۆز

zañtumâica [zañtuma] (a)

شەھرى، شەھردار، نافى فريشته يەكىي ۋ يەزەتان

zañtunâmca [zañtu] (plG)

زۆم، دەڭەر، ھۆز

zaosha [-] m. CO₂

حەز، ھىقى، رازىبۇون، قايلبۇون

zaota [zaotar] (a) m.

زەوتەر: مەلايى زەرادەشتىان، دىنخانى ب رى و رەسمان رادبىت، ھاڙۇ (گاھاڙۇ، گافان)

zaothra [-](I)

رووندان، زەيتىكىن، بەخشىن

zaothre [zaotar] (D)

زەوتەر: مەلايى زەرادەشتىان، دىنخانى ب رى و رەسمان رادبىت، ھاڙۇ (گاھاڙۇ، گافان)

zaothrô-barâi [zaothrô-barâ] (mD)

دياريپىرن، خەلاتېرى

zaranaêñem [zaranaêna] (A) n.

سەزىپىنه، ژ زىپى

zaranim [zaranya] (nNA)

زىپىن، زىپ

(*) د كوردى دا زەقى؟ زەوي ھەندە. زەمين و زەمينه ژ نېسىنا فارسى دەربازبۇونىه يان ھاتىنە فەرۇياندەن. وەكىر گەدە و گاۋ دەم بىز جەھى و ھەم بىز دەمى ل كارنى، بىچى زەقى و زەمان و دەم ژى ژ نەقى پەيىشى پەيدا نەبىن؟ نانكۇ، كانى چاوا زەقى ياخوردى بىز پارچىدەكى ئەردى ل كارە، دەم و زەمان ژى بىز پارچىدەكى دەمى ل كارن... نەقجا، چما ئىئىك پەيىش نەبىن؟

zaranyô-aiwidhânahe [zaranyô-aiwidhâna] (mG)	ب جلا زیرپن، سه رزین-زیرپن
zarathushtra ^(*) [-](pr. n. I) m.	زهرا دهشت، زهرا دهشت
zarathushtri [-](nN, fA, n.plA)	زهرا دهشتی، زهرا دهشتان
zarathushtrô [zarathushtra] (N)	زهرا دهشت، زهرا دهشت
zarathushtrô-fraoxta [-](plN)	زهرا دهشتی فه رمومویه، ئاخشته
zarathushtrôish [zarathushtri] (mG)	زهرا دهشتی، زهرا دهشتان
zarathushtrôtema [-] m.	مه زنترین دینخان، سه روک-چاکی دین
zasta [-](I, duA) m.	دەست
zavareca [zavare] (A) n.	هیئز، زدفه‌ری، زهبه‌ردەستی، زوری
<hr/>	
(*) زهرا ثرووشتره: نافی پیغمبری دینی زهرا دهشتیانه. هدمی ژنده‌ر ل جه و وختی بونا وی نیکدل نین. لی گدلدک ژنده‌ر باسی بونا وی ل رۆزا افا ئیرانی (کورستان یان ئازه‌ریتاجان) دکن و ژین و مرتا وی ل رۆزه‌لاقتی. هدره‌سما وختی ژیانا وی ژی ب گزره‌ی ژنده‌ر ان جورداید. لی ب گشته، دیتخته نافیدرا سه‌دالیا سیزده و نیشا سه‌دالیا شەش بهری سه‌ردەمی نیسای. هنده‌ک ژنده‌ر سالا بون و وغدرار وی ب نومره دنفیسن ۵۵۱-۶۲۸ ب. ز.!!...هند. بز مانا نافی وی، گدلدک بزچوون هند، ژ وان: زانا نیکدلن کو پارچا دووه ژ نافی ب مانا حیشتر؟ ووشتره و د نافیستایندا هاتیه. پشکا پیشین ب رۆهنی نهاتیه، لە و زانا ل نەتیمۆلزجیا وی گهارینه... ژ نافی چندن بزچوون هند، وە کو: زهرش ب مانا هاژوتون یان کیشانه و مانا زهرا دهشت حیشتر فانه یان هاژوید، بزچوونه کا دی پتشی یا نافی دگه‌هینه هەرا قىدانى ب مانا خەز و قیان. هنده‌ک دی دگه‌هینه ۋەندتا قىدانى یان زېرۇندا ئۆسىتى ب مانا بىر ئانکو بىرە حیشتر و هنده‌ک دی دېتەن ژ زهیرى یا ئافیستانى هاتیه ب مانا حیشترا زەر یان زەرنەت هاتیه ب مانا تەنگىزى یان هار کو دىتە حیشترا هار. بى پەت بېشىت زايیاران دەربارەی نافی دینى وەرگىرت داشت ب دەمان بىرتوو کان بېبىت یان سەرەدانان هنده‌ک تۈرىن ئەنتەرنىتى بىكەت وە کو: www.avesta.org يان www.iranica.com يان en.wikipedia.org يان	

zaya [-](I, duA, plNA) m.n.

زستان^(۱)

چهك^(*)؛ سهرفهرازي (vn)

zâire [zâiri] (NV) m.

زهر، كهسك

zâtanâm [zâta]^(**) (past part. plG)

زايى^(۲)، بوبى

zâvare [-](A) n.

زهقهري، زفتي، لهز

zäm^(***) [zam, zem] (A) f.

ئهرد، زهقى، بيف

zâthaêca [zâtha + -ca]^(****) (L) m.

زان، ئافراندن، رابوون

zå [zam] (fN)

ئهرد، زهقى، ئاخ؛ زهـ: يەزهـتى زېرەفان يان سەمبان.

zbayamahi [zbâ, zbi] (pres. act. 3/1, cl. 4)

ئازراندن، نەچاركىن، بىزفاندن^(۳)

(۱) د نەلەيەتكا ئاقىستايى دا تېپىن /ى/ و /ۇ/ گەلەك وە كورى يەكىن. دېت، شاشىدەك ل راكرنا ئەقى تېپى روودا بىت. ئانكۇ زەقە و زەيە نەھاتىن ژىكجورداكىن.

(*) زرى و كومزرى وە كورى چەك هەبرون.

(**) ھەمان پەيش وە كورى باشگە هيشتىا د زمانى كوردى دا ل كاره (بەگزادە، بەھزادە). ھەلبەت ژ ئەنجامى وەزارا زمانى كوردى د ئەقان دو-سى ھەزار سالاندا، قۇرمىن بى /ات/ يان /د/ بدرىدەلەقىن.

(۲) ھەلبەت، د كوردى دا زان بى ماكتىيە و بۇون بىز تېرىكىيە.

(***) فەرەھەنگى ئېرىيەن فاچ زاماتە وە كورى پەيدىشىكاكا ئاقىستايى ب مانا زاڭا ئىشىسىد، لى د ژىتەرەتىن دى دا نىنە. بىز زانىن گەلەك پەيقيەن دى ژى وەسانىن.

(****) وا دىيارە ئەقە (چە) ياخىستايى ھەمان رۆلى (-وهـ -وهـ) ياخىستايى دەكتە سەر ئاقىن كارى، وە كورى: كىردىنەوە، سووتاندەنەوە، ھەكىرىچى د ئەقە ژىتەرەتى دا ھەمان سەرەدەرەتى ياخىستايى دەكتە ئەقە ئامرازى ھەۋە ئەقەنىيە ل پەيقيەن دەكتە ئەقەنىيە ئەقە د كوردى دا ئەنەمايد.

(۳) د كوردى دا رەگى (بىزە بىزقىن/ بىزقا) ئىزىكى رەگى (zbâ, zbi / زبا؛ زبى) نە. وا دىيارە ب جىيگۇھارپىنى ئەقە قەومىيە.

zemasca [zam] (plA)

ئەرد، زەقى

zeredâ^(*) [-] n.

دل^(١)

zî (encl. part.)

چۈنكى، بۇ، ئۆز، (زى)

zrayanghat [zrayangh] (Abl) n.

دەريا، زەريا

zrazdâtôit^(**) [zrazdâiti] ()

دەم^(٢)، زەمان

zrazdištô [-] adj. n. sing. m.

گەلەك باومردار، گەلەك بباور

zrvânahe [zrvan^(***), zrvâna] (G) n.

چۈك^(٣)، نەۋەنۇ

zhnûm [zhnu] (A) m.

(*) فەرەندىگى ئېرىيەن ۋاج زەرەدە و زىدا نېسىنىه. بىتىھ تىبىنى يال بەھى.

(1) وە كى دەست zasta دەنگى پېشىن ھەقىھەرى /د/ د كوردى يادىچاخ دا و كۆما /رزا/ وە كور بەرزا و بەل بۇرۇيە /ل/, دا پەيشا دل ژى دەركەفت.

(**) نەۋەپەيىھە د ئىتەرى دا نەھاتىھ رۆھىتكىن. دېت ب مانا دل بت!!

(***) پەيشا زورقان يان زرقان د خورداناسى ياخاريان دا بۇ خوردىلى رەھا بىكار ھاتىھ كور وى دو ھېزىتىن دىز ئافراندىنە (باشى و خارابى) و ھەرھېزەكى بۇوندوھەرىن خۇھ چىكىرىنىه و كەقىنىه ھەقىكىدە كا ئەيدى تاڭر دوماهى يادىيە... ب ئەقى ئېتكى زرقان خوردىلى قىدەرە ژىيانا ژىينىيان.

(2) نەۋەپەيىھە بەرەۋازى سىستەمىي ھىتسايدە. /م/ د كوردى دا و /ذ/ د ئاقىستايى دا!! ھەروەسا ھەبۇونا ھەردو دەنگىن پېشى /د/ و /ز/.

(3) گۇھارتىنە كا دى يادىنگان ل ناڭبەرا دەنگىن پەدوو و ددانان روودايە، ئەقە غۇوندىدە كەد: /ج/, /ڇ/, /ز/, /س/...ھەتىد.

زیسته‌ریبن و هج زن‌هاتیه و هرگون

1. Dictionary of most common AVESTA words, Copyright 1995, Joseph H. Peterson- <http://www.avesta.org>

ئەڭ ژىيىدەرە وەكىو بىنسىر ھاتىيە بىكار ئىينان بۇ ئەقى بەرھەمى.

2. Avestan Master Glossary, Jonathan Slocum and Scott L. Harvey- <http://www.utexas.edu>

3. GLOSSARY of Zoroastrian terms- <http://www.avesta.org>.

٤. مەممەد ئەمین ھەورامانى، قەرەھەنگى ئىرىيەن فاق، بەغدا، ١٩٨٧.

5. Merriam-Webster's collegiate dictionary, 11th ed., 2004.

بۇ پەيپەن ئىنگلەيزى و ئەتىمۇلۇجىيا وان، نەخاسىمە ھەقبەندىيەن گۈركى لاتىنى،
ئەڭ ژىيىدەرە دەگەل ژىيىدەر ۱ گەلەك بىكار ھاتىيە.

6. dr. Ervad Ramiyar Parvez Karanjia, teach your self avesta language, 2005.

7. www.etymonline.com

بۇ ئەتىمۇلۇجىيا پەيپەن ئىنگلەيزى ژ رەھىيەن ھەندىئورۇپىيە پېشىن تاكۇ ئىرۇق، ئەڭ ژىيىدەرە گەلەك زەنگىنە.

8. avestan- www.omniglot.com

9. avestan- www.ancientscripts.com

10. Zoroastrianism- wwwiranica.com

11. Zoroastrianism- en.wikipedia.org

